

קובץ גליונות

פרשת בא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רשכבה"ג

מרן הגראי"ל שטיינמץ זיע"א

מרן ראש הישיבה

הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

מרן הגאון

רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

מרן המושגיח

הגר"ד יפה זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל

הגאון האדיר

רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן שר התורה

הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי דוד כהן שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

דברי אמת

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

ברכת מזל טוב

לבחור החשוב מאיר מרדכי נ"י
לרגל הכנסו לעול תורה ומצוות
בנו של ידידינו החשוב
הרה"ג רבי אליעזר זייטלין שליט"א
אשר טורח רבות בהפצת הקובץ גליונות
בישיבת אש התורה
בעיר העתיקה בירושלים
יהי רצון שיזכה לרוות ממנו רב נחת
בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

הודעה חשובה

בשבוע שעבר הודפסה כמות מאד גדולה מהמהדורה
המיוחדת של הקובץ גליונות ולשמחתינו המהדורה
אזלה בתוך יממה בלבד וב"ה עלה בידינו להדפיס
מהדורה נוספת כבר בתחילת השבוע לרבים
המבקשים וע"כ ניתן להשיגה שוב במוקדי ההפצה.

ובהזדמנות זו נודה מאד לכל המסייעים ובפרט
בשבוע שעבר שטרחו ועמלו להעביר את הקובץ לכל
המוקדים וזאת שלא על מנת לקבל פרס

יהי רצון שזכות זו תעמוד לכם
לראות ברכה והצלחה בכל מעשה ידיכם
בברכה מרובה מערכת 'קובץ גליונות'

שני העמודים האחרונים בקובץ נלקחו
מתוך גליון ואנחנו היו"ל ע"י קהילת נוה יעקב מרכז

המעוניינים לסייע (בשעת הצורך)
בהעברת הקבצים,
ירשמו במס' 072-2587402
יש להקיש 5 ואח"כ 4
הבקשה תשמע לכל הרשומים,
ומי שיוכל לסייע יצור קשר

המעוניינים לפתוח מוקד הפצה
באיזור מגוריהם

וכן בכל עניני הקובץ ניתן לפנות
למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilvonot@gmail.com

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות
למס' 053-3145900

ניתן לתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס"
בבתי הכנסת,
יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
וכן בקו הצדקה 073-2757000
יש להקיש עבור קוד 4311
ניתן להעביר גם לבנק מרנבטיל סניף 745
מס' חשבון: 45458

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@aodaleargroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל הקוראים וחלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג הקובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

י"א שבט	בשלח	כ"ט ניסן	תזריע מצורע	ג' תמוז	קרח
י"ח שבט	יתרו	ו' אייר	אחרי מות קדושים	י' תמוז	חוקת
כ"ה שבט	משפטים	י"ג אייר	אמור	י"ז תמוז	בלק
ב' אדר	תרומה	כ' אייר	בהר	כ"ד תמוז	פנחס
ט' אדר	תצוה	כ"ז אייר	בחוקותי	ב' אב	מטות מסעי
ט"ז אדר	כי תשא	ה' סיון	במדבר - שבועות	ט' אב	דברים
כ"ג אדר	ויקהל פקודי	י"ב סיון	נשא	ז' אלול	שופטים
א' ניסן	ויקרא	י"ט סיון	בהעלותך	י"ד אלול	כי תצא
ח' ניסן	צו - פסח	כ"ו סיון	שלח	כ"א אב	כי תבא

גליון זה יו"ל לזכות
הבחור שלמה יהודה הלוי נ"י
לרגל הכנסו לעול תורה ומצוות
בן ידידינו הר"ר יואל הלר שליט"א
ברוקלין-בורו פארק

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

על הפרשה

"ועברתי בארץ מצרים וגו'" (יב, יב)

שאלה: מהו "ועברתי", יש שפירשו כי לא בכל מקום זמן חצות שוה, וזהו "ועברתי" בחצות של מצרים. תשובה: בכל מקום נקבע לפי ירושלים, וזה נוגע להרבה דינים, כגון תיקון חצות, ב"משנה ברורה" (ס' א' סק"ט) כתב ש"זמן חצות הוא תמיד באמצע הלילה ממש בכל מקום", משמע כל אחד לפי מקומו, אבל יעויין ב"שער הציון" (שם סק"ג) שציין לספר אר"ח, ע"ש.

"וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות" (יב, לה)

שאלה: הרי בצווי (י"א, ב') נאמר "כלי כסף וכלי זהב" ולא כתוב "שמלות", ואילו בהבטחת הקב"ה (ג', כ"ב) כן כתוב "שמלות"? תשובה: השמלות גם בכלל הכסף והזהב שבהן, שהיה בהם כסף וזהב. ומה שפירט זה בנפרד אף שזה נכלל בכסף וזהב - רש"י כתב כאן: "ושמלות - אף הן היו חשובות להם מן הכסף ומן הזהב והמאחר בפסוק חשוב", לכן פירט זה בנפרד. (אמרתי לרבינו שליט"א כי ראיתי בשם מהר"ל דסקין שהעיר מנא ליה לרש"י שמה שמאחר יותר חשוב, אכן להל"ל מתיישב היטב, כי אל"כ אין צורך לכתבו כלל).

שאלה: חכם אחד אמר עוד על פי דברי הגר"א שתמה איך אמר הפסוק "וישאלו איש מעם רעהו", הרי רעהו ולא עכו"ם? ותירץ כי הכוונה שישאלו כל אחד מחבירו, ובזכות זה ישאלום המצרים, ולכן כששואל כל אחד מחבירו לא נאמר "שמלות", דאפשר לא היה להם להשאיל, אבל ממצרים אמר משה כמו שנאמר לו בהבטחה בפרשת שמות.

תשובה: בראשונים כתבו שרק כאשר "רעהו" מיותר דרשין ולא עכו"ם, ואפשר שגם כאן הוא מיותר. אמר רבינו שליט"א נשאלתי הרי כתוב "שלא שינו כסותם", ומה להם ולשמלות? וכי תימא שיכלו למכרם - הרי כתוב "ושמתם על בניכם ועל בנותיכם" (לעיל ג', כ"ב).

ואמרתי לרבינו ששמעתי בשם החת"ס שאמר כתוב "ושמתם" ולא "והלבשתם", ורק כיסו אותם בזה, ואמר שאפשר הוא.

(דרך שיהיה)

עלי שי"ח

"לקבל צדקה מיהודי שאינו שומר תורה ומצוות"

שאלה מרתקת ומעשית ביותר עלתה על שולחנו של רבינו השבוע.

היה זה בעקבות שאלה של אברך מערי הפריפריה, הוא שאל לשאול את רבינו כדלהלן: אני, אברך עם משפחה ברוכה ילדים כ"י, וכעת אני עומד לפני נישואי בתי, וההוצאות גדולות מאוד, ואחד מקרובי משפחתי רוצה לשלוח לנו סכום הגון כדי לעזור לנו.

השאלה: אותו קרוב אינו שומר תורה ומצוות כלל, והוא מתנהג כגוי לכל דבר ה' ירחם, אלא שיש לו אהבה גדולה אלינו ולכן רוצה לעזור, האם מותר לקחת כסף ממנו או שלא. יצוין שאם נסרב אין בזה פגיעה בה וכה"ג.

עד כאן השאלה.

רבינו השיב על אתר במושב ראשון, כי מסתבר לדמות דין זה להרמב"ם (פ"ה ממתנע"ה ט"ו) שאסור ליטול צדקה מגוי בפרהסיא ורק אם זה פיקוח נפש מותר, ואדם כזה הוא מתנהג כמו גוי ולכן יש לאסור לו לקחת.

ואחרי כמה רגעים הרבה שוב רבינו ואמר, כי מכיון שסוף סוף הוא יהודי, כדאי לקחת ממנו כדי שהמצוה הזו תגרור אותו לקיים עוד מצוות ואולי והלואי ועל ידי זה יחזור למוטב.

ואגב שהזכיר רבינו לקבל עזרה מגוי, סיפר רבינו שזוכר מצעירותו, דכאשר תושבי בני ברק היה עיקר פרנסתם מחליבת הפרות, היו סומכים לעצמם להקל לחלוב בשבת עם קולות שונות, והחזו"א מאד לא היה נוחא לי בזה, ורצה החזו"א שיהלכו ע"י נכרי, אך לא רצו להשתמש עם השכנים הערבים, ובאותו זמן היה בירושלים אבי סיניא מלך חבש (אתיופיה) - שברח מפני האיטליינים שרדפוהו, והאנגלים ששלטו באותה תקופה בארץ ישראל תמכו בו שהיה בן בריתם, ובא לירושלים עם שלש עשרה ארגזי זהב, וכמה גנרלים שלו.

ונסע רבי שמר"ץ גריינמן צ"ל אליהם לירושלים, וביקשם לבוא לבני ברק לחלוב את הפרות, והסכימו לבוא בשכר בקבוק בירה, כי אמרו שלא חסר להם כלום, היות והם סומכים על שולחן המלך, רק היות שהמלך נותן להם שלש בקבוקי בירה ליום, והם רוצים ארבע בקבוקים.. בשכר זה באו כל שבת מירושלים, וחלבו את הפרות, וקבלו בקבוק בירה, ובכך נשמרה חומת השבת בב"ב.

מסכת סנהדרין 108א זכא 81608

נודב ע"י ידידינו החשוב הר"ה ג'ר' שמואל דוד הכהן פרידמן שליט"א בעמ"ס שדה צופים ועוד ספרים לעילוי נשמת אביו הר"ר יום טוב ליפא הכהן זצ"ל

מחוסט ובודאפעסט שהי' סופר סת"ם מומחה מפורסם יותר מיובל שנים נלב"ע ג' שבט תש"ם

בן הגאון הצדיק המפורסם בקי בש"ס ופוסקים כש"ת

מוהר"ר שמואל דוד הכהן זצ"ל ראב"ד דק"ק חוסט יצ"ו מח"ס שו"ת שרגא בטהרה וש"ס

תנצב"ה

על הדף

בעל בחירה

ע"ז ה' א' ת"ר מי יתן והיה לבבם זה להם אמר להן משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה בשעה שאמר הקב"ה לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם היה להם לומר תן אתה וכו' אף משה רבנו לא רמזה להן לישראל אלא לאחר ארבעים שנה שנא' ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר וכתוב ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה ופי' התוס' דקרו להו כפויי טובה שלא היו רוצים לומר לו אתה תן לנו שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך ואף משה לא הבין זה עד מ' שנה ע"ש. ולכא' תמוה מאד לומר כן על ישראל וכ"ש על מ"ד שלא הבין כן, ונראה דדעת ישראל הי' שאין רצון הקב"ה בכך שאם זה בא ע"י הקב"ה אין כאן בחירה ולא נקבל שכר ע"ז ולכן לא רצו לומר וזה הכונה שלא רצו להחזיק לו טובה שאם יבא על ידו אין כאן שכר כלל ואף מ"ד סבר כך ורק אחר מ' שנה הבין שכיון שבא ע"י בקשת בעל בחירה אין כאן חסרון בבחירה ונחשב מעשיו וזה הכוונה שהיה להן לומר תן אתה וכמ"ש החזו"א סוף אר"ח דאע"ג דבדברים שתלוי בבחירה אין הקב"ה מתערב כדי שיהא שכר על הבחירה מ"מ אם האדם מבקש ע"ז זה נקרא מעשה אדם והקב"ה נותן, והנה אי' באיכ"ר (פ"ה סכ"א) אמרה כנס"י לפני הקב"ה השיבנו א"ל שלכם הוא שנא' שובו אלי ואשובה אליכם והיינו שנחלקו מי צריך להתחיל והקב"ה אמר שהן צריכין להתחיל והיינו דאל"כ אין כאן בחירה כמ"ש הרמב"ם פ"ה מתשובה ה"ד וזה רצון הקב"ה שהאדם יבחר בעצמו מבלי שום הכרח דאל"ה אין בחירה אך יש לתמוה א"כ איך אמר ירמ' השיבנו ה' אליך ונשובה שמקדים השיבנו ו"ל דסבר דכיון שאמר השיבנו זה כבר נקרא שהקדים ובאמת הקב"ה הסכים לדבריו כמב' בסוגיא דה"ל למימר תן אתה דכיון שמבקשין ה"ל בא על ידיהן וכמו שביאר החזו"א כ"ל.

(טעמא דקרא פ' כי תבא ד"ה ולא נתן ובאיכה ד"ה השיבנו)

"והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עינך"

(מרשימותיו של הגאון הגדול ר' אלי' מן שליט"א)

"והיה לאות על ידכה ולטוטפות בין עינך"

פלוני שאל אודות שכינו, ובין הדברים אמר לרבנו כי לשכנו המסכן יש בן אחד נורמלי אך לא מניח תפילין, ובן אחד לא נורמלי בכלל.

רבנו הגיב: להיפך, בן אחד לא נורמלי כי לא מניח תפילין ובן אחד נורמלי כי שוטה פטור מן המצוות.

מפי השמועה, כי הגר"ש קוסובסקי זצ"ל שאל את החזון איש האם עדיף תפילין במנחה בבית, או בצבור בלא תפילין, השיב החזון איש תפילין עדיף. מהו בתפילין דרבנו תם?

ברשימות שלי מהנהגות החזון איש כתבתי נכון להתפלל ביחידות בתפילין, מבציבור בלא תפילין, אף במנחה. ע"כ. ונראה שזה דוקא אם הוא רגיל בתפילין במנחה שאז עדיף תפילין מצבור, אך אם מניח רק לפעמים, צבור עדיף. במה דברים אמורים בשל רש"י אבל ר"ת אף אם מניח בקביעות, צבור עדיף דהעיקר כרש"י (ע"י מ"ב סי' ל"ד סק"ד). הוסיף רבנו: ראיתי לפעמים את החזון איש לומד עם תפילין, אבל סגר את הדלת לגמרי שלא יראו.

סיפר לי הג"ר חנוך ברמן בהגר"ש ששמע מדודתו הרבנית ברזם ששמע מאמה ע"ה כי פעם אחת השכנה של מרן שאלה אותה כי רואה דבר משונה, שכל יום ולפעמים יותר מפעם אחת ביום, החזון איש מוריד תריסים, וכי איזו עבודה עושה בשעה זו האם לומד קבלה או איזו עבודת ה' אחרת. היא שאלה את אחיה החזון איש ואמר לה שפשוט כאשר אוכל סוגר תריסיו כדי שלא יראו.

זה גמרא ומובא בשולחן ערוך שלא יאכל בפני רבים. והיה פעמים נוספות (כנ"ל) שהיה סוגר כי לפעמים היה לובש תפילין ולומד ולא רצה שיידעו ואם בא משהו היה חולץ קודם את התפילין.

(רשימות מתוך הספר העומד לראות אור
'כל משאלותיך')

היום יום ב', בחור נפל לו תפילין של יד, האם יצום באותו יום דווקא, הרי לא קיבל עליו? לא צריך קבלה, משמא עשו עליו תענית (ע"י שו"ת מהר"י ברונא סי' קכ"ז) אם הוא לא צם באותו יום כי לא ידע, שיש עליו להתענות האם יצום למחרת, או עדיף יום ה' ואנו בשובב"ם? יצום למחרת ולא ידחה. האם לגבי מחר צריך קבלת תענית? כן.

האם נאמר שלגבי בחור ישיבה הצום הוי ביטול תורה ולא יצום. אם יכול לצום יצום, וידע להיזהר פעם אחרת. וע"י מ"ב סי' תקע"א סק"ד.

ראש ישיבה נוהג שלא לדבר בתפילין דברי חול, מה יעשה כאשר באים לדבר עימו הבחורים לא בדברי תורה, אלא האם לנסוע הביתה וכדומה? ת: זה דבר מצוה, ודאי שידבר.

רבנו בכה כאשר סיימתי לספר את המובא להלן.

אמש נפטר הישיש הצדיק רבי בנימין גרודקא זצ"ל. ואני מקונן עליו כך. הרי מצות תפילין ביד ובראש ואני הכרתי יהודי שהניח כל יום התפילין ברגל, וזהו רבי בנימין הנ"ל בזמן השואה, הוא רצה לשמור את התפילין שלא יטלו ממנו, מה עשה, קשרם כל היום על רגליו, שעל ידי כך ישמרו, וביום בבוקר לפני העבודה הורידם מרגליו ומיהר להניח בידו וראשו שלא יתפסוהו, וכך לא עבר יום שלא הניח תפילין. והוא הראה לי תפילין אלו הנמצאות איתו עד היום.

הבנים שיחיו רצו לקבור תפילין אלו בקברו, כי בלא"ה הם צריכים גניזה, ושזה יהיה גניזתן.

זה בזיון לקבור את התפילין בקבר.

הרי בקבר הצורה היא שמניחים את המת ואח"כ עליו בלטות ואח"כ מכסים בחול עד למעלה, אם יניחו את התפילין מעל הבלטות ולא למטה, מהו? זה קבר, וגם באופן כזה הוי בזיון.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גלין מס' 190 • בא תשע"ח

החודש הזה לכם ראש חדשים (יב, ב)

הנהגות ראש חודש וקידוש לבנה

ממרן פוסק הדור שליט"א

זמו אמירת קידוש לבנה

מנהג רבינו לומר קידוש לבנה ג' ימים אחר המולד, ואפי' באמצע השבוע, וכך נהג כשהתפלל בכולל חזו"א, וכן נוהג בביתו, ובחודש תשרי אומר במוצאי יו"כ, וכן במוצאי ת"ב, ואמר שיש ללמד את הציבור לשמוע בקול הרמ"א. אמר בשם החזו"א שאפשר לומר קידוש לבנה ג' ימים אחר המולד וא"צ מעת לעת.

שלא לפרוש מהציבור

כשאומר קידוש לבנה באמצע השבוע, במוצ"ש יוצא מבית מדרשו דרך פתח צדדי כדי שלא לעבור דרך הציבור שאומר קידוש לבנה.

פניו למזרח

בקידוש לבנה נוהג תמיד לעמוד כשפניו לצד מזרח.

שלום עליכם לילדים

שואל שלום עליכם גם לילדים הסמוכים לידו.

קריאת התורה בר"ח

בקריאת התורה דר"ח הורה רבינו בבית מדרשו לנהוג בקריאה כדעת הגר"א.

סעודת ר"ח

בר"ח בסעודת צהרים נוהג רבינו לאכול בשר.

מלאכה בראש חודש

בשו"ע (סי' תי"ז סעיף א') איתא, ראש חודש מותר בעשיית מלאכה והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב. ובטעם המנהג כתב במ"ב (ס"ק ג') לפי שלא פירקו נזמיהן לעגל ניתן להם ר"ח ליו"ט (טור ויש עוד טעמים ועי' בא"ר).

ובביאור הלכה (ד"ה והנשים שנוהגות) כתב וצ"ע בכוונת המחבר אם לדעתו עכ"פ מצד מנהג מחויבות כל הנשים לנהוג כן מצד שהוא מנהג קדום שאמותיהם החזיקו בו כבר וכשאר דברים המותרים שבנות ישראל קבלו עליהם מזמנים קדמונים שבודאי כל הדורות מחויבים לנהוג כן, או כוונתו רק לומר דאשה שנוהגת כן הוא מנהג טוב [וגם אין רשאים לחזור ממנהג זה וכמו כל מנהג של מצוה שאין להתירו], אבל לכתחילה אין כל אשה מחויבת לנהוג כן אף מצד המנהג וכו'. אף אם נימא

שדעת ר' ירוחם להקל בזה, מ"מ אין להקל כי מרוב הפוסקים הראשונים משמע שאין הדבר תלוי כלל בנשי דידן אלא מצוות ועומדות הן מאמותיהם מדורות קדומים עיי"ש.

ברמ"א (שם) איתא, ואם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתן אזלינן בתר המנהג.

וכתב במ"ב (סק"ד), דבודאי מעיקרא אדעתא דהכי קבילו עליהו לנהוג והיכא דידענין שנהגו בסתם אין להקל להם בשום מלאכה. **ולמעשה** נהגו הנשים להמנע בר"ח מכביסה ותפירה.

ונראה דלכבס במכונת כביסה הוא בכלל כיבוס שנהגו בו איסור, ויש לקיים את המנהג כפשוטו ולא לחפש עצות והערמות ולכן אין להתיר ע"י שהאשה תכין את המכונה והבעל רק יכניס את התקע של החשמל לתוך השקע.

ופשוט שמניעת נשים ממלאכה בר"ח לא חמיר מחוה"מ, לכן כל המלאכות המותרות בחוה"מ מותר בר"ח. וכן יש להתיר מלאכה כשזה דבר האבד.

אבל לצורך פרנסה בלבד אין להתיר. אולם כשנותנים בגד לתופרת לתפור אין צריך להתנות שלא תתפור בר"ח.

כיבוס בגדי תינוקות בר"ח, אם יש צורך בזה בו ביום, מותר.

בביאור הלכה (ד"ח מנהג טוב) כתב בשם המור וקציעה, דמסתברא דבליילה (ליל ראש חודש) מותרים, וכתב ואיני יודע אם נהגו כדבריו. **ולמעשה** נהגו הנשים להחמיר מהשקיעה של ליל ר"ח שלא לעשות מלאכה.

במ"ב (ס"ק ד') כתב, ואם היה ר"ח ב' ימים יש דעות בפוסקים, יש שכתבו דצריכין להיות בטלין ב' ימים ממלאכתם ויש שכתבו דזה תלוי במנהג המקום, ומ"מ אף לדעה זו אין להקל רק יום א' של ר"ח שהוא השלמת חודש העבר אבל לא ביום ב' שהוא עיקר ר"ח.

ולמעשה נהגו הנשים באיסור מלאכה בב' ימים דר"ח. (חוט שני)

תספורת ונטילת צפרניים בראש חודש

במשנה ברורה (ס' ר"ס ס"ק ז') כתב, יש מקומות שאין מגלחין ואין נוטלים צפרניים בר"ח אפילו חל ביום שישי ערש"ק, כי כן צוה רבי יהודה החסיד.

וכן המנהג שאין מסתפרים ונוטלים צפרניים בראש חודש.

וילד הנעשה בן ג' שנים בר"ח לא יערוך החאלקה לבנו בר"ח משום צואת ר"י החסיד הנ"ל.

ובכלל אין צריך לדקדק לעשות החאלקה דוקא ביום ההולדת כשנעשה בן ג' שנים, ואפשר לעשות את זה גם לפני כן. (חוט שני)

והיה לאות על ידכה (יג, טז)

נטילת ידים לנוגע בזרוע בשעת הנחת תפילין

בשו"ע (סימן כ"ז סעיף א') איתא, מקום הנחתן של יד בזרוע שמאל בבשר התפוח שבין הקובד"ו [הנקרא עלינבויגין (מרפק) - משנה ברורה ס"ק ג'] ובית השחי.

ובשו"ע (סימן ד' סעיף י"ח) מבואר דהנוגע במקומות המכוסים צריך ליטול ידיו.

ובמשנה ברורה (ס"ק נ"ד) מבואר דמקום המגולה שבזרועותיו הינו עד הפרק הנקרא אייל"ן בוגי"ו – מרפק.

ובקובץ אגרות חזו"א (ח"א ד') כתב למעלה מפרק הזרוע של יד (הוא) בכלל מקום מכוסה (והנוגע בעי נטילה) אף שרבו (בני אדם ההולכים) מגולי כל היד, בטלה דעתם.

ולפי זה הנוגע בזרועו בשעת הנחת תפילין של יד יחכך ידיו בכותל קודם הנחת תפילין של ראש, ואחרי הנחת תפילין של ראש קודם התפילה יטול את ידיו. (חוט שני)

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

339

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

העין מפני שלא יכול לסבול רעת המכות, ותשובה כזו דומה לגנב שמפסיק לגנוב מחמת שאין לו מה לגנוב או מיראת העונש, ואין זו תשובה ראויה, אלא צריך להכיר ולדעת בנפשו את האמת, ולהתחרט ולהצטער על מה שהיה, ואצל פרעה לא הייתה חרטה על העבר, רק עזיבת החטא מכאן ולהבא, ולכן היה ראוי לכל העונשים הקשים.

תכלית מכות מצרים

אך לכאורה עדיין קשה מה התועלת בכל העונשים האלו, ומדוע הכביד הקב"ה את לב פרעה להביא עליו מכות, הרי גלוי וידוע לפניו שהעונשים לא יביאו את פרעה לחזור בתשובה שלמה, והענין בזה מבואר בהמשך דברי רש"י שכתב "טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו אתם את גבורותי, וכן מידתו של הקב"ה מביא פורענות על האומות עובדי עבודה זרה כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר הכרתי גוים נשמו פינותם וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר", ע"כ, ומקורו מדברי הגמרא ביבמות (סג, א) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל וכו' עיין שם.

והביאור בזה כי כל עת שבאים אסונות ופגעים על אומות העולם, הרי אין להם דעת להבין שזה בשביל שיחזרו בתשובה, ובכל זאת רואים מעשים שבכל יום שיטפונות ורעידות אדמה וכיוצא בזה בכל העולם, והלא ידוע כי אין הקב"ה מביא עונשים בעולם הזה אלא בתכלית שיחזרו בתשובה [ומה שמגיע עונש על העבירות, נענשים הרשעים בגיהנום, שכן הנהגת הקב"ה שמעניש את הרשעים בגיהנום ולא בעולם הזה, שנושגי הגיהנום קשים יותר מעונשי העולם הזה, ואם באים עונשים על הרשעים בעולם הזה, זהו בהכרח כדי לעורר לתשובה], וכיון שהגויים עצמם בודאי לא ישובו בתשובה, ממילא בהכרח שכל הפורענות היא בשביל ישראל, שכלל ישראל יראו את גבורות השם, שיש השגחה, ויתעוררו מזה לתשובה ויראת שמים.

והוא כמו שאמרו חז"ל (אבות ו, יא) כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצאתי אף עשיתיו, ואמרו (ויקרא רבה לו, ד) לא נברא העולם אלא בשביל ישראל שנקראו ראשית שנאמר קודש ישראל להשם ראשית תבואתה, ומבואר כי תכלית הבריה היא לריבוי כבוד שמים על ידי ישראל, ולכן הקב"ה מביא פורענות על אומות העולם, בשביל שכלל ישראל יראו גבורות השם וייראו, ובוזה יתרבה כבוד שמים, ומטעם זה גם הכביד הקב"ה את לב פרעה והביא עליו עוד מכות, שעל ידי זה ישמעו ישראל וייראו כמו שפירש רש"י כנ"ל, ונמצא כבוד שמים מתרבה בעולם על ידי כלל ישראל.

והנה בכמה מקומות במכות מצרים כתוב (שמות ז, ה; ד, יד; יח, י) וידעו מצרים כי אני השם, ומבואר כי אף שעיקר תכלית המכות היה בשביל ישראל, שיראו את ההשגחה וייראו, מכל מקום יש בזה תועלת מסוימת גם על האומות, שידעו המצרים כי אני השם.

וצריך לומר כי בהכבדת לב פרעה היו שני עניינים, כמו שכתוב בתחילת פרשת בא (י, א-ב) "ויאמר השם אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה בקרבו; ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי וגו'. וביאר הספורנו שם "הנה אנכי כבר הכבדתי את לבו בשחין, וזה להרבות האותות בקרב מצרים כדי שישבו איזה מהם בתשובה, ולמען יספרו ישראל לדורות ויכירו גדלי וטובי".

וכן כתב הספורנו בפרשת וארא על הפסוק ואני אקשה את לב פרעה "בהיות הקל חפץ בתשובת רשעים ולא במיתתם וכו' אמר שירבה את אותותיו ואת מופתיו, וזה להשיב את המצרים בתשובה בהודיע להם גדלו וחסדו באותות ובמופתים וכו', ועם זה הייתה הכוונה שישראל יראו וייראו כאומרו למען שתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר", עכ"ל.

נמצא ששני עניינים היו. הא' "למען שתי אותותי אלה בקרבו", היינו שהמצרים יראו את גבורות השם ועל ידי כך "ישוב איזה מהם בתשובה", וזהו מה שכתוב וידעו מצרים כי אני השם. והב' היה תכלית בזה שכלל

הכבדת לב פרעה

הנה מפורש בפסוקים שהקב"ה הכביד את לב פרעה שלא לשלוח את בני ישראל, וכדאיתא במדרש (שמות רבה יא, ו) שבחמשת מכות הראשונות כתוב שפרעה עצמו הכביד לבו, ובחמשת מכות האחרונות כתוב שהקב"ה הכביד את לבו. וצריך להבין הביאור בזה, שהרי לאדם ניתן כוח הבחירה בין טוב לרע, ומדוע נטל הקב"ה מפרעה האפשרות לבחור בטוב על ידי הכבדת לבו. וכבר עמדו הראשונים בזה.

ורש"י בפרשת וארא כתב על הפסוק (ז, ג) "ואני אקשה את לב פרעה" מאחר שהרשיע והתריס כנגדו, וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי עבודה זרה לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו אתם את גבורותי, עכ"ל. אמנם עדיין צריך ביאור מה בכך שפרעה לא יחזור בתשובה "בלב שלם", והלא מכל מקום הוא שב מחטאו וכבר אינו בגדר חוטא יותר, ומדוע הכביד הקב"ה את לבו.

ויש לבאר בזה, כי הנה מצינו כמה חלקים בתשובה, ומהם עזיבת החטא וחרטה על העבר, ובמסילת ישרים (פרק ד') ביאר ענין החרטה וזה לשונו, שבהיות השב מכיר את חטאו ומודה בו ומתבונן על רעתו ושב ומתחרט עליו חרטה גמורה דמעיכא כחרטת הנדר ממש שהוא מתנחם לגמרי והיה חפץ ומשתוקק שמעולם לא היה נעשה הדבר ההוא ומצטער בלבו צער חזק על שכבר נעשה הדבר ועוזב אותו להבא ובורח ממנו, הנה עקירת הדבר מרצונו, ייחשב לו כעקירת הנדר ומתכפר לו, עכ"ל.

ומבואר בזה כי מעיקרי התשובה הוא החרטה הגמורה שיתנחם על מעשיו ומשתוקק שלא היה נעשה הדבר ההוא וכו', ויש כמה דרגות בזה, כמו שביאר רבנו יונה בשערי תשובה (שער א אות יב-ג) מדרגת היגון שבא מ"טוהר הנשמה העליונה", ודבר זה הוא מעיקרי התשובה.

ובאמת עזיבת החטא קלה יותר מן החרטה, כי בשביל לעזוב החטא מספיק שידוע כי החטא מביא לעונש, ומחמת הפחד כבר יעזוב את החטא, אף על פי שאינו מצטער על מה שעשה בעבר, ורק מכאן ולהבא לא יעשה עוד כן, אבל חרטה היא דרגה גבוהה יותר ומעלה אמיתית בנפש, שהוא גם מצטער על העבר, ולא רק שנמנע מלחטוא מכאן ולהבא. וכן כתב בספר אור ישראל בכוכבי אור להגר"י בלארז צ"ל סימן ז' עיין שם.

ומצינו במעלת התשובה (יומא פו, ב) שבתשובה מיראה זדונות נעשות לו כשגגות, ובתשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכויות.

ולכאורה זה מובן שזדונות נעשות לו כשגגות, כיון שעכשיו עם התשובה נוסף לו הבנה חדשה שלא היה לו קודם, ממילא כל הזדונות שעשה לפני התשובה הם כשגגות, כי אז לא ידע את חומר החטא, ואף שידע את האיסור בזה, הרי אמרו (שבת סט, א) שאפילו הזיד בלאו ושגג בכרת הרי זה שוגג ומביא חטאת [ומכל מקום מסתבר שעדיין צריך כפרה על חומר עבירת הלאו, אף שמביא קרבן, שזה מועיל רק על שגגת הכרת], והיינו משום שלא ידע את חומר האיסור, וכמו אדם הקונה בהמה, שאם ידע שיש בה מומים אך לא ידע עד כמה – זה מקח טעות, גם כאן, כיון שקודם התשובה לא הבין את חומר החטא, זדונות נעשות לו כשגגות.

אבל עדיין יש להבין מה הטעם שזדונות נעשות כזכויות, והביאור בזה, כמדומני ששמעתי ממו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל, כי לאחר ששב בתשובה מאהבה הרי נתברר למפרע שהועילוהו זדונותיו לעוררו לתשובה שלמה, כמו שכתב בחובות הלבבות (שער התשובה פ"ח) "כי יש חטא שמועיל לשב יותר מכל צדקות הצדיק", שעל ידי החטא הוא מתעורר לשוב בתשובה, ומחמת החטא הוא נכנע בלב שלם לפני השם ומקבל יותר מעלה, עד שמצינו שלפעמים מן השמים נכשל הצדיק בחטא קל בשביל שיוסיף במדרגתו על ידי התשובה, וזה הטעם שזדונות נעשות לו כזכויות, כי על ידי הזדונות זכה להתרומם במדרגתו – ולהגיע לקרבת אלוהים בתשובה מאהבה.

ונשוב לדברי רש"י שפרעה לא היה נותן לב שלם לשוב, והיינו שלא היה שב בתשובה מחמת הכרת האמת, אלא רק הייתה עזיבת החטא למראית

ישראל עצמם יראו את גבורות השם ויספרו לדורות, כמו שכתוב "למען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים", והוא ענין ריבוי כבוד שמים על ידי שישמעו ישראל וייראו, וזהו מה שמוזכר כמה פעמים בפסוקים (שמות ו, ז; י, ב) "וידעתם כי אני השם".

חיים עם אמונה

ובאמת אדם שחי עם אמונה שלמה – זה משנה את כל מעשיו והנהגותיו, וכל חייו הם חיים אחרים לגמרי, וכגון מי שכועס על אדם אחר שציערו זהו חיסרון באמונה, משום שאם לא היה מגיע לו מן השמים לא היה יכול לצערו, ועל כרחך שמן השמים מגיע לו את זה.

וראיתי בספר ראש הגבעה (צוואת המגיד מפלאצק תלמיד הגר"א) שכתב על מה שדרך בני אדם להתאונן על מצבם, כמו שילדים קטנים מתלוננים ובוכים כדי שיפנקו אותם, אך באמת הלא אדם צריך להתבייש בזה, כי אם הוא צדיק הרי אלו ייסורים של אהבה להגדיל שכרו בעולם הבא ומה לו להתלונן, ואם אינו צדיק הרי זה לכפרת עוונות, ובושה היא לספר לאחרים שיש לו עוונות, "לכן ייבוש האדם ויכלם לגלות מחסורו כמו שהוא בוש לגלות מום גדול והמאוס שבו, וכל שכן שלא יתלונן ויתרעם עליו יתברך ח"ו, ויתרעם על עצמו ועל מעשיו וייתן בעפר פיהו".

ויש עוד דברים השייכים לאמונה, כגון אדם שמשתדל להרוויח ממון ומתוך ההשתדלות הוא גורם צער לזולתו, והוא עושה כן משום שסבור חייך קודמים, אך טעות בידו, כי זה נאמר לגבי השבת אבדה וכדומה, שאין צריך לתת ממון לחברו אלא חייך קודמים, וענין זה הוא בשב ואל תעשה, אבל לצער את השני בודאי אין שום היתר, וגם לא שייך להרוויח יותר ממה שנקצב עליו, כמו שאמרו (ביצה טז, א) שכל מזונותיו של אדם קצובין, ואם היה חי עם אמונה היה מבין זאת. כל אלו הדברים הם קלים לעשותם וקשים שצריך להתבונן בזה כל הזמן בלא היסח הדעת.

כוח הטומאה

והנה הרמב"ם כתב בענין הכבדת לב פרעה (הלכות תשובה ו, א): ואפשר שיחטא האדם חטא גדול וכו' עד שיתן הדין לפני דין האמת שיהיה הפירעון מזה החוטא וכו' שמונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד בחטאו שיעשה, הוא שהקב"ה אמר השמן לב העם הזה וכו', לפיכך כתוב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, לפי שחטא מעצמו תחילה והרע לישראל הגרים בארצו כו', נתן הדין למנוע ממנו התשובה עד שנפרעין ממנו, לפיכך חזק הקב"ה את לבו, עכ"ל.

ומו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בספרו מכתב מאליהו (ח"ב עמ' 235) הביא שבספר העקידה כתב להעיר בזה, שהלא הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ד') במנותו עשרים וארבעה הדברים המעכבים את התשובה, ברובם נותן טעם שמעכבים את התשובה בדרך הטבע ולא מפאת גזירת שמים מיוחדת, וכגון הפרש מן הציבור – לפי שבזמן שיעשה תשובה לא יהיה עמה, והחולק על דברי חכמים – לפי שמחלקו גורמת לו לפרוש מהם ואינו יודע דרכי התשובה וכו'. ואם כן הרי גם כאן יש לחפש הסבר לענין על פי כוחות נפש האדם ולפי הנסיבות, וצריך עיון מה היא הסיבה הטבעית שעל ידי שחטא יכבד לבו ולא יוכל לשוב בתשובה.

ובביאור הענין כתב בספר מכתב מאליהו שם, ונראה להרחיב בביאור דבריו, ובהקדם שהרי יש שני מיני יצר הרע, האחד הוא היצר הרע הטבעי שמושך את האדם לתאוות אסורות כמו גאווה וכבוד וכיוצא בזה, ויש עוד יצר הרע של כוח הטומאה שמושך את האדם לעבירה גם בלא הסבר טבעי, והוא כוח מיוחד שחקק הקב"ה בטבע הבריאה, כמו שברא הקב"ה את השמש והירח וכל צבא השמים שפועלים במסלולם ובמתכונתם הקבועה, כך גם יש בבריאה טבע רוחני מציאותי שצריך נס כדי לשנותו, ובתוך טבע זה יש גם נשמה רוחנית חלק אלוך ממעל, וכשאדם חוטא ח"ו הוא מקלקל את נשמתו שנכנס בה רוח טומאה, וכוח טומאה זה מושכו אחר כך לחטוא שוב, וזהו שאמרו (אבות ד, ב) עבירה גוררת עבירה.

וזהו ענין (משלי ט, יז) "מים גנובים ימתקו", שכל המתקוות היא מחמת שזה עבירה, וכן יש תאוות נקמה, שאפילו שידע הנוקם שזה יזיק לו ויפסיד מזה, בכל זאת יש תאוה של נקמה, כמו שכתב במסילת ישרים (פרק י"א) שהנקמה מתוקה מדבש, וזה טבע מכוח הטומאה.

והדברים מבוארים באגרת המוסר לרבי ישראל סלנטר וזה לשונו, "בזאת מצאנו פשר דבר בין השיטות בענין יצר הרע ויצר הטוב, מה המה, השיטה האחת היא השיטה הנודעת כי יצר הרע הוא כוח הטומאה באדם המובילו לפשעים ויצר הטוב הוא כוח הקדושה באדם המובילו לטוב, היא שיטת רוב המחברים הגדולים, והשיטה השנייה היא שיצר הרע הוא כוח תאוות האדם המשקפת אל כל הערב לשעתו וכו'".

אמנם אם נאמר כי היצר הרע הוא כוח התאוה, הדבר נכון, כי תאוות האדם תלויה במזגו, ומזגי בני אדם מתחלפים, לזאת גם עוונותיהם מתחלפים. אכן גם בזה לא יתכן, הלא עינינו רואות בני אדם עושים עבירות עצומות שאין תאוותם גרמה להם כל כך ולפעמים התאוה מנגדתם וכו', אין זאת כי אם רוח הטומאה המבלבלו ומובילו להרע גם נגד תשוקתו ההבלית. מזה נראה בעליל כי שתי השיטות נכונות, היצר הרע הוא כוח התאוה, וגם יש בו רוח הטומאה", עכ"ל.

ובזה יתבאר דברי הגמרא (גיטין נו, ב) באונקלוס שבא להתגייר והעלה באוב את בלעם וטיטוס, ושאל אותם, מאן חשיב בההוא עלמא, אמרו לו: ישראל. ושאלם, מהו לאידובקי בהו, ואמרו לו, לא תדרוש שלום וטובתם כל הימים, ויעצו לו להצר להם דכתיב (איכה א, ה) "היו צריה לראש" – כל המיצר לישראל נעשה ראש, ואף שכבר היו בעולם האמת וראו את כל האמת, וכמבואר בגמרא שם שנענשו ייסורי גיהינום נוראים, מכל מקום עדיין נשאר בקרבם טבע מידותיהם הרעות כמו שהיו בעולם הזה, ואף על פי שכבר ידעו והבינו ההפסד במי שמיצר לישראל, מכל מקום לא התחרטו כלל על מה שחטאו ולא היה להם יגון על זה.

וזהו מכוח יצר הרע של כוח הטומאה, שאינו בא מחמת תאוה טבעית, אלא הוא בא מכוח טבע רוחני של טומאה, הנדבק בנפש האדם, וכוח זה נשאר גם לאחר המיתה, ולכן גם לאחר שהכירו בלעם וטיטוס את האמת הברורה, עדיין נשאר בהם הרצון והחשק להצר לישראל.

ובגודל השפעת כוח הטומאה שמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל אודות הדיבוק שהיה אצל מרן החפץ חיים זצ"ל, שישבו ליד שולחן שבת שהיה מכוסה במפה לכבוד שבת קודש, ואחת מפינות השולחן לא הייתה מכוסה במפה, וכל העת נמשך הדיבוק לאותו חלק בשולחן לנשקו. והענין בזה, כי דיבוק הוא רוח טומאה, ולכן נמשך לטומאה כל כך, עד כדי שבאותו חלק בשולחן שהיה בו פחות קדושת השבת – נמשך אליו.

ובזה נראה לבאר דברי הרמב"ם, כי מה שהכביד הקב"ה את לבו של פרעה, לא הייתה זו הנהגה מיוחדת לפרעה שלא יוכל לשוב בתשובה, אלא כל רשע גם כן יש לו טבע רוחני של כוח הטומאה, ורק שאדם רגיל כשבא לחזור בתשובה זוכה לסייעתא דשמיא, והוא ענין "אתערותא דלעילא" כמבואר בספרים וכמו שאמרו (יומא לח, ב) הבא ליטתר מסייעין אותו, אבל פרעה היה חטאו גדול כל כך שלא קיבל סייעתא דשמיא לחזור בתשובה, ומה שאמר הכתוב "ואני אקשה את לב פרעה" נראה הכוונה בזה, אני שבראתי את הטבע של כוח הטומאה – בזה אקשה את לבו, אבל לא היה בזה הנהגה מיוחדת לשעתו, אלא מצד כוח הטומאה שבו לא היה יכול פרעה לחזור בתשובה, כיון שלא זכה לסייעתא דשמיא לכך.

ואחר שלמדנו גודל כוח היצר, מוטל עלינו לחפש דרכים כיצד להתגבר עליו, וישנם עצות לזה, כמו שמצינו בכוחות הגוף, שכשהאדם משתמש בהם הם מחוזקים, ואם האברים נחלשים, עושים בהם "פיזיותרפיה" שעל ידי זה האבר מתחזק, כן גם בכוחות הנפש על ידי ההרגל נעשה טבע מתחזקים בזה, וגם אם בתחילה בא הדבר בקושי, במשך הזמן מתרגלים וכבר לא קשה, כגון מי שקשה לו ללמוד, ומתגבר ולומד, הרי אחר כך יתרגל ויסולק הקושי, אכן זהו רק אם לומד בצורה המתאימה לפי טבעו ונהנה מהלימוד, שאז מתיקות התורה מושכת אותו להוסיף וללמוד עוד.

ועוד דבר נצרך מאד במלחמת היצר הוא לימוד המוסר, יש ספרי המוסר הידועים, שערי תשובה, חובות הלבבות, מסילת ישרים, ומי שקשה לו ללמוד מסילת ישרים יכול ללמוד אחרות צדיקים שהוא יותר קל, וכן אפשר לקבל תועלת והשפעה על ידי ראיית תלמיד חכם שיש בו יראת שמים, וראיית העיניים משפיעה יותר משמיעת האוזן. הקב"ה יעזרנו שנוכח להתגבר על היצר ולהתחזק בכל הדברים הצריכים חיזוק!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
מרת **בילא** בת הר"ר **ישראל** ע"ה
נלב"ע א' בשבט תש"ס - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי **עמנואל נחום** ב"ר נתן **אדלר** זצ"ל
מחותנו של רבינו שליט"א
נלב"ע כ"ח טבת תש"ל - תנצב"ה

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת בא תשע"ח

בס"ד

ולמען תספר וגו' את אשר התעללתי במצרים וגו' (י', ב').

ופירש"י דהתעללתי הוא מלשון שחוק. וולאפוקי מתרגום אונקלוס ותרגום יונתן דפירשו דהוא מלשון פעולה. וצריך לבאר מהו השחוק ששחק על פרעה.

ונראה לומר עפ"י הרמב"ם פ"ו מהל' תשובה ה"ג שאפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה עד שיהיו מונעין ממנו התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו כדי שימות ויאבד ברשעו, ולפיכך כתב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, משום שכל כך חטא עד שנתן הדין למנוע ממנו התשובה. וכיו"כ כתבו הרמב"ן ורש"י לבאר שמונע ממנו השי"ת לשוב בתשובה. והוסיף הרמב"ם לשאול דא"כ למה היה שולח לו ביד משה ואומר לו שלח ועשה תשובה וכבר אל' הקב"ה שאין משלח, והשיב שזה כדי להודיע לבאי עולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה להוטא שוב אינו יכול לשוב.

וי"ל דזהו השחוק שעשה הקב"ה בפרעה, ששלח לו לחזור בתשובה, אע"פ שבאמת דלתי התשובה נעולים בפניו.

ולפי"ז י"ל דזהו פירוש הפסוק הקודם 'בא אל פרעה כי אני הכבדתי את ליבו וגו' ולמען תספר וגו' את אשר התעללתי במצרים, דכל מטרת הביאה לפרעה וההתראה אע"פ שהכבדתי את ליבו אינה אלא לשחק בו.

והנה מה שנהג כן הקב"ה עם פרעה להתעלל בו לשומו לשחוק, וכן מצינו שהקב"ה נהג כן באומות העולם כדכתיב בתהילים יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו'. נראה שהיה זה מדה כנגד מדה, דהנה כתוב שמישה רבנו אמר לפרעה 'רק אל יוסף פרעה התל לבלתי שלח את העם, והתל' היינו שחוק, כמו"ש בנביא מלכים אצל אליהו בהר הכרמל ויהתל בהם אליהו, הרי מפורש שמה שפרעה חזר בו מדבריו בכל פעם הוא היתול ושחוק, לכן נהג עמו הקב"ה במדה כנגד מדה ושחק עליו.

מכת ארבה

ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד וגו'. ויאכל את כל עשב הארץ את כל אשר השאיר הברד וגו'. ויאכל את כל עשב הארץ ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד (פ"י פס' ה', י"ב, ט"ו).

הנה מלשון הפסוקים מבואר להדיא שמלבד מה שהארבה היה מכה שיאכל את כל הצומח, מלבד זאת גם היה הכאה מיוחדת במה שיאכל את הנשאר מן הברד. וצריך ביאור ענין זה דהרי מילתא דממילא הוא דכשהארבה יאכל הכל, ממילא יהיה בכלל זה גם מה שנשאר מן הברד, ומה צריך הכאה מיוחדת על הנותר מן הברד.

ומבואר דבמכת ארבה מלבד שהיא מכה בפני עצמה, עוד יש בה גם ענין שהיא השלמת מכת ברד, ולכן מלבד מה שהארבה יאכל

את כל הצומח בתורת מכת ארבה, עוד הוא גם יאכל את כל אשר השאיר הברד, ובזה יושלם מכת ברד. אלא דעדיין צ"כ מהו הענין שהארבה ישים את מכת ברד ולא מצינו ענין זה בשאר המכות, שמכה אחת משלמת מכה אחרת.

ונראה ביאור הענין במה דמכת ארבה היא השלמה למכת ברד, דבאמת הרי מכת ברד הופסקה באמצעה, וכמש"כ לעיל (ט', כ"ט) 'הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד' ובפסוק ל"ג 'ויחדלו הקולות והברד ומטר לא יתך ארצה', ופירש רש"י שם דאף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ. וביחושע כתוב דבמורד בית חורון ירדו באבני אלגביש, ואיתא בחז"ל דאבני אלגביש אלו הם הברד שנשאר תלוי באויר במכת ברד במצרים. וכן ביחזקאל (ל"ח, כ"ב) כתוב דבמלחמת גוג ומגוג ירדו אבני אלגביש, וגם ע"ז איתא בחז"ל בכמה דוכתי דזהו מה שנשאר תלוי באויר במכת ברד במצרים. ואמנם בילקוט איתא דכל עשר המכות יהיו במלחמת גוג ומגוג.

והנה כשפרעה ביקש ממישה שהמכה תיפסק, כתוב (ט', כ"ח) שאמר למשה 'ואשלחה אתכם ולא תוסיפון לעמוד', ונראה לפרש שכשנענה פרעה היה זה עם תנאי בהפסקת המכה, שרק אם יעמוד בדבריו אז הוא תפסק המכה, וכיון שהוסיף לחטא ולא שלח את בני ישראל ולא קיים תנאו, מן הדין הוא שתושלם מכת ברד, וע"כ אף שהברד נשאר באויר, וירד לעתיד לבא במלחמת גוג ומגוג, מ"מ עתה בא הארבה להשלים את מכת ברד, ולכן היה הארבה צריך לאכול במסויים את כל הנותר מן הברד.

שו"ר שהדברים כמעט מפורשים בדברי הרמב"ן לעיל (ט', ל"א) עה"פ והפשתה והשעורה וגו' דפירש שגם זה מדברי משה רבנו אל פרעה, ואמר לו שכעד שאע"פ שעכשיו יראים אח"כ ישנו באיוולתם אבל הפשתה והשעורה נוכחה והחטה והכוסמת לא נוכו והן ביד האלקים לאבד אותם מכס אם תשובו ותחטאו לפני רמז להם למה שאמר ואכל את יתר הפליטה הנשארת לכם מן הברד. ומשמע בדבריו כמושג"ת שנפסק המכה באמצע והחטיה והכוסמת לא נוכו משום כך. ושהיה תנאי בהפסקת הברד. וכיון שלא נתקיים התנאי הושלם המכה באכילת הארבה את יתר הפליטה שנשאר מהברד.

ומבואר היטב הדגשת התורה במכת הארבה את ב' האכילות דהנותר מן הברד הוא משום השלמה לברד והצומח בשדה אח"כ נדון בדין חדש במכת ארבה כדוגמת הד' בגמ' ר"ה שיש על תבואה חדשה דין מחודש.

מכת חושך

ויחי חושך על ארץ מצרים וימש חושך (י', כ"א).

הנה במכת חושך יש להתבונן דנראה שהיא חלוקה במהותה משאר המכות, דהרי בעצם אופן המכה חלוקה היא משאר המכות, שאין בה הפסד והסרון לגופם או לממונם של מצרים, כמו שאר המכות

שהפסידו ממונם ולקו בגופן, אלא הוא רק מניעה שלא יכלו לראות ולנוע.

ונראה בביאור הדבר עפ"י מה דאיתא במדרש דמהיכן היה החושך ההוא, רבי יהודה ור' נחמיה, רבי יהודה אומר מחושך של מעלה, שנאמר ישת חושך סתרו, ר' נחמיה אומר מחושך של גיהנם, ועיי"ש אריכות בדברי המדרש בענין חושך של גיהנם, ומסיים 'הוי אומר חשך שבא על המצרים מתוך גיהנם היה', ומבואר שבמכת חושך נידונו מצרים בדין העתיד לבא עליהם כדין הרשעים ואוה"ע בגיהנם.

וכן נראה ללמוד ממה דמצינו בדברי חז"ל דבכל המכות נתנו טעם שבאו במדה כנגד מדה על מה שעשו המצרים לישראל, ואילו לגבי מכת חושך כתב רש"י ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפילה, כדי שלא יראו מצרים במפלתן ויאמרו אף הן לוקין כמונו, ועוד שהפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן וכו' אומר לו אני ראיתי בביתך. והנה טעמים אלו הרי אינם טעם על עצם הדבר שבאה פורענות זו על המצרים. ולהמבואר נראה שטעם המכה הוא באמת לא משום מדה כנגד מדה על דבר שהרעו לישראל, אלא משום דין גיהנם.

וכן נראה לבאר ג"כ בדברי המדרש דדרשו את הפסוק בתהלים 'שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו' שאמר הקב"ה למלאכים המצרים ראויים ללקות בחושך, מיד הסכימו כולן כאחת ולא המרו. ומבואר דהקב"ה שאל את המלאכים קודם שהכה אותם בחושך, ולא מצינו זאת בשאר המכות. [ואמנם י"מ דדרשו כן על חושך שהוא נזכר הראשון בפסוק שם, אבל באמת היה כן גם בשאר מכות.], אכן להמבואר דשאני מכת חושך שאינה מכה מידה כנגד מידה, אלא שדנם הקב"ה בדין גיהנם, מבואר שפיר דדוקא במכה זו שאל תחילה את המלאכים אם לדונם בגיהנם, דאם זה דין אז יהא נוהג בזה דאם יש עליו מלאך מליץ מעכב הדין.

מכת בכורות

בתהלים (פרק קל"ה) כתיב 'שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו'. הנה נקט הפסוק שתי עניינים, חדא שהכה את תוכה של מצרים, ועוד שהכה את פרעה ועבדיו.

נראה לבאר עפ"י מה דאיתא במדרש (בא פי"ג) דהיה ויכוח בין כוש למצרים עד היכן הוא הגבול ביניהם, ועיי"ש מכת ארבה נתברר עד היכן הוא הגבול, כיון דהמכה הייתה רק בגבול מצרים, מאידך במכת בכורות איתא במכילתא דדרשו מקרא דלמכה מצרים בבכוריהם דאף בכורי מצרים שבשאר ארצות לקו, ולא היה נפק"מ היכן הם נמצאים. לפי"ז יש לבאר דזהו דנקט הכא תרתי, דיש מכות שהיו בתוככי מצרים דוקא, ויש מכות שהיו על המצריים בלא שייכות להיכן הם נמצאים, וזה היה הכאה על פרעה ועבדיו.

ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו' (י"ב, ל"ט).

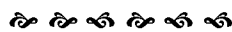
ובתרגום יונתן כתב 'סדרין על רישיון ומתאפי לחון מחומתא דשימשא. היינו דנשאו הבצק על ראשם ונאפו ע"י חום השמש.

והנה במצה הדין דבעינן שיהא בו דין לחם כמו בחלה, כמבואר בגמ' בפסחים דף ל"ז, והנה בפת הנאפית בחמה, לדעת הרמב"ם פ"ז מביכורים הי"ב ועוד ראשונים אינה חייבת בחלה, דפת הנאפית בחמה אין לה דין לחם, וא"כ נמצא דהמצה שאכלו ביציאת מצרים לא היה לה דין לחם, וצ"ע דנתחייבו כאכילת מצה שיהא בה דין

לחם, וזכר למצה שאכלו ביציאת מצרים שלא היה לה דין לחם, שהרי נאפתה בחמה.

והנה בגמ' בקידושין דף ל"ח פריך כתיב ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, וכי ארבעים שנה אכלו, והלא מ' שנה חסר ל' יום אכלו, שהרי רק בט"ו באייר ירד המן, וממצרים יצאו בט"ו בניסן, אלא לומר לך עוגות שהוציאו ממצרים טעמו בהן טעם מן. הרי מבואר להדיא בדברי הגמ' דאותן עוגות שאכלו באותן שלושים יום חשיב שאכלו את המן, והפסוק מונה אכילת המצות במנין הזמן של אכילת המן, הרי מבואר דהמצה היה לה שם ותורת מן, ולכן אכילת המצה, חשיבא כאכילת המן ועולה למנין הזמן שאכלו מן.

אשר לפי"ז י"ל דהיה לזה דין לחם גם בלא אפיה, דהרי למן היה דין לחם בעצם, כמו דכתיב 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים', הרי דהיה להמן דין לחם מצד עצמו, וא"כ ה"ה דגם להמצה שהוציאו מצרים כיון דחשיב כמן, ממילא גם דין לחם עלה.

והנה בעיקר הענין שנשאו הבצק על ראשם, הרי מוכן דאין זה היכא תימצי בעלמא איך לשאת הבצק, ומה שנאפה בשמש אינו מילתא דממילא מחמת שהיה מונח על ראשם, והרי איתא בגמ' בבכורות דף ה': שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היה עמו תשעים חמורים לובים טעונים וכו', אלא היה ענין זה בדוקא שיהיו נאפים בחום השמש, ויש בזה ענין גבוה.

ונראה לבאר רוממות הענין ע"פ מש"כ בהגדש"פ להרשב"א ומהר"י גיקטליא שהוא אחד מן הראשונים ומגדולי המקובלים דענין המצה הוא מזון רוחני, והוא כמו המן שאכלו בני ישראל במדבר שהוא לחם של מלאכי השרת, וע"כ נאפה הבצק שהוציאו ממצרים בלא חימוץ, כיון דהחימוץ בעיסה הוא מזון דהעוה"ז, והמצה אינה כן אלא מזון לנשמה, כמזון המלאכים שמתפרנסים מזיו השכינה, אלא שהמן הוא מזון שנתפס גם לקיים הגוף, וכבר הבאנו לעיל דעצם הדבר דהמצה היה לו תורת מן, מבואר כן להדיא בדברי הגמ' בקידושין דף ל"ח. ונענין זה יש גם באכילת מצה לדורות, כדאמרין בהגדש"פ 'מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בציקם של אבותינו במצרים להחמיץ, ומבואר דהמצות שאנו אוכלים לדורות, הוא כענין המצות שאכלו בצאתם ממצרים.

לאור זאת נראה לומר דזהו ביאור הענין המפורש בת"י שנאפו מחום השמש, דמאחר שפת זו אינה פת דעלמא אלא פת רוחני, ממילא אין היא נאפית בסידורא דפת דעלמא המפורש במלאכות שבת חרישה וזריעה וכו', ואין בה ענינא דשכח עצים בפת, ואינה נאפית בדרך אפיה דהעוה"ז, והרי אפיה בחמה אינה דרך אפיה ובישול, ובשבת פטור עליה, אלא גם אופן אפייתה הוא בדרך רוחנית, והיא נאפית ישר מן השמים, ולכן נאפתה מחום השמש, דהיינו שאפיייתה היא ע"י השמים. ונעפ"ז נראה לבאר גם ענין משא הבצק על ראשם דדוקא, דלאו משום היכי תימצי למשא בעלמא הוא, אלא שהוא כענין האמור במן 'עומר לגולגולת', דעניינו הוא דמזון רוחני אינו כמזון גשמי שאפשר לכל אחד לאצור אוצרות עוד ועוד, אלא כל אחד כפי הראוי לראשו, ויל"פ דלכן נשאו בראשם, כדי שיהא לראש כ"א המזון הרוחני שלו מן השמים.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" - קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
036171001-1-1-21

תורת ראשי הישיבות

יו"ל לע"נ מדרן ראש הישיבה הגר"א ל שטיינמן זצוק"ל | גיליון מס' 4

הגאון הגדול רבי אברהם יצחק קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד

פרשת בא

עבְדִּי - אשר הוצאתי מארץ מצרים

בֹּא אֶל פְּרַעַה כִּי אֲנִי הַכְבַּדְתִּי אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב
עַבְדִּיו... וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֵי וְבֵן בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת אֶתְנִי אֲשֶׁר שְׁמִתִּי בָם
וַיִּדְעֻם כִּי אֲנִי ה' (י, א-ב)

למדנו, כי הנהגת עשרת המכות לא באה כדי להכריח את פרעה לשלח את כלל ישראל מארצו, שהרי לזה היה די בפחות מכות, ואדרבה, הקב"ה הכביד את לבו שלא ישלח.

ועוד, לעיל (ט, טו) נאמר: "כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת כל עמך בדבר". הדבר הוא קלקול האויר שאינו ניתן לנשימה. כשהתקלקל האויר בשדות מתו כל הבהמות, ואם כן, היה ביד הקב"ה לשלוח את ידו ולקלקל את האויר בכל מצרים לדקות אחדות, ואז היו מוכים כל מצרים בדבר, וממילא היו ישראל נעשים בני חורין.

אמנם, היתה מטרה אחרת למכות - להעניש את המצרים, כפי שהובטח ישראל: "וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי" (בראשית טו, יד), ויש בעונש זה גם הרדאת חיבתם של ישראל, שעל כמה עבירות שהיו חייבים מצרים עונשים האריך להם אפו, ועל הפגיעה בכלל ישראל לא האריך אפו, כפי שאנו אומרים בתפילה "העושה לנו [בשבילנו] נסים ונקמה בפרעה".

אבל גם דבר זה לא היה מחייב את סדר עשרת המכות, כפי שנתבאר לעיל שזה היה גילוי של שליטתו המוחלטת של הקב"ה בכל חלקי הבריאה, בכל הכוחות שבה, בגלגל החמה ובעולמות העליונים, וזה נעשה למטרה אחרת לגמרי: "למען תספר באוזני בן ובן בןך את אשר התעללתי במצרים... וידעתם כי אני ה'". כלומר, לא שאחרי שעשה ה' לנו נסים ונפלאות אנו מספרים ולומדים אותם, אלא שהכל נעשה למטרה זו שנראה אותם ונלמד מהם את הנהגת ה' בעולמו.

הרי לנו כי בשבועות שבהם עוסקים כל כלל ישראל בלימוד סדר יציאת מצרים וכל האותות והמופתים שהיו שם, הם שבועות של לימוד להיות יודעי שם השי"ת ולומדי תורתו, והם הימים הקדושים, ימי השובבי"ם (כפי שנקראו בלשון רבותינו), המוציאים את האדם מהליכת שובב בדרך לבו, להיות מקבל עול מלכות השי"ת.

נתבונן בלימוד גדול שיש ללמוד מפרשיות אלו.

לעיל, בסוף פרשת וארא (ה, כב-כג; ו, א) מובא דין ודברים שהיה בין משה רבינו לקב"ה: "וישב משה אל ה' ויאמר למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה... ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה, כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו".

ויעוי"ש בפירוש "העמק דבר" לנצי"ב זצ"ל שפירש שהנידון כאן היה כדלעיל, שמשה רבינו טען: "למה

כי הנה גזירת השעבוד על עם ישראל היתה: "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג). ארבע מאות השנה של "גר יהיה זרעך" אשר התחילו מלידת יצחק כבר נגמרו, אך ארבע מאות השנה של "ועינו אותם" עדיין לא תמו כי לא היו ארבע מאות שנות עינויים, וחסר את קושי השעבוד, ואלה הושלמו בשליחות משה רבינו, ומבחינה זו היתה השליחות לגמור את סדר הגלות.

אבל היה בה מטרה נוספת. כדי שתתחיל הגאולה היה צריך שיתגלה כי לא פרעה הוא המשלחם אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא המוציאם ביד חזקה ובזרוע נטויה, ובזה יתגלה גודל השגחתו עליהם, וכיון שכן, אם מיד כשהגיעו אליו משה ואהרן היה פרעה מסכים לשלח את העם, לא היו יכולים לצאת והיו נשארים במצרים, כי לא יתכן שיתתייחס היציאה לפרעה, והיה זה חסרון באפשרות היציאה. צריך היה אפוא שפרעה יתנגד ויסרב, ותתגלה יד ה' שבהוצאתם ממצרים, ורק "ביד חזקה בזרוע נטויה ובמוראים גדולים - זו גילוי שכינה" יוכלו לצאת.

שליחותו של משה רבינו לפרעה לא היתה אפוא כדי להגדיל את העינוי חלילה, אלא לגרום שישעבדו פרעה, ויגיע מצב שהקב"ה יכריח את פרעה לשלחם ע"י "יד חזקה", שהם האותות והמופתים אשר נתגלו בזמן היציאה, ואשר רק מכוחם נוצר הקשר והחיבור של האהבה בין הקב"ה לכלל ישראל ורק על ידם התרוממו למדרגת ראויים להיגאל.

את כל זאת הננו מחויבים לספר ולהשריש באוזני בנינו ובני בנינו, כדי שיכירו השגחת ה', הנהגתו ואהבתו הגדולה לבני ישראל עם קרובו, ובכך יקיימו את צוואת דוד המלך לשלמה בנו: "דע את אלוקי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה" (דבה"י א כח, ט).

הוראה זו לבנינו היא גם בלימוד הפרשיות ושיחה עמהם על כל פרטי הפרשה, שיכולה וצריכה להתקיים בימי אמצע השבוע בזמנים מיוחדים, ולפחות על ידי הכנה ראויה למסור את הדברים בשפה ברורה ובנעימה בשולחן השבת.

אך המסירה הגדולה ביותר היא, כשנתרומם אנחנו להיות דוגמא אישית לחיי תורה אמיתיים, בכך שהברכות שאומרים כל יום - ברכות הנהנין, ברכת המזון, תפילות, יאמרו מתוך רגש של הכרת טובת הקב"ה וגודל חסדיו עמנו, מתוך הרגשת תלותנו הגמורה ברחמיו וחסדיו.

הרעותה - הן הרעה זו היה בהליכות הטבע שראוי למלך לקצוף על עבדיו הרוצים להתפרץ מעבודתם וכסבור משה שלא היתה השגחה פרטית ממנו ית' בכוונה, אלא ממילא נעשה כן כמנהג המלכות, על כן אמר שם ה' שראוי על פי השגחה לשדד הטבע בשמירת העם, שלא יהא דבר ה' גורם עוד רעה על כל פנים.

על זה ענהו הקב"ה: "עתה תראה - לא כמו שאתה סבור שרעה זו הוא רק לרעתם ולא לטובתם, ומש"ה אתה מתרעם על הסתר פנים, לא כן הדבר, דווקא עתה תראה, במה שהרעו לישראל נתקרב זמן הגאולה ויכול להיות בדרך נס מה שלא היה אפשר מקודם".

כלומר, משה רבינו כבר ידע כעת שההנהגה ביציאת מצרים תהיה ב"שם הגדול" - הנהגה של שידוד מערכות הטבע, אלא שהסתפק למה משתייך הדין ודברים עם פרעה אשר נשלח אליו בשליחות מאת הקב"ה: האם זהו סוף הגלות הקשור להנהגה של "אלוקי אבותיכם", או שזו כבר התחלת הגאולה השייכת להנהגת הגילוי של שידוד מערכות הטבע.

בדרך הטבע שליחותו של משה אל פרעה לבקשו לשלח את עם ישראל הינה קלקול מוחלט, כי טבעי הוא שבמצב כזה יעשה פרעה כל טעדי שבעולם כדי למנוע את שחרורם של כלל ישראל.

וכיון שנשלח משה רבינו להתחלת הגאולה, סבר שבהכרח שליחותו היתה מכח ש"אלוקי העברים נקרא עלינו" (שמות ה, ג), ונשלחנו על ידו לבקש את שילוח העם, כדי שבשעה זו יתחיל מהלך של יציאה ממצרים בגילוי הנהגת שידוד מערכות הטבע וגילוי כבוד שמים בבריאה.

אכן במציאות ארע הפוך: ע"י שליחותו של משה נגרם לכאורה מיעוט כבוד שמים, שהרי "מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה", והתלונן, כביכול, משה רבינו לפני הקב"ה: "למה זה שלחתני", והיינו שאם אמנם לא הגיע הזמן שיתגלה כבוד שמים בעולם, מדוע אני הוא השליח להכביד עולם של ישראל, שזהו מיעוט כבוד שמים בעולם, בבחינת "מגלגלין חובה על ידי חייב".

על זה ענהו הקב"ה: "עתה תראה אשר אעשה לפרעה, כי ביד חזקה ישלחם" - לא כמו שאתה [משה] סבור שזוהי הנהגה של סוף הגלות ובזה הושלם עונש ה"עבדום ועינו אותם", והרי שזוהי שליחות לחובה, אלא זוהי שליחות של תחילת מהלך היציאה ממצרים.

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענייני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגרא"ל שטינמן זצוקללה"ה

בס"ד | גליון 240 | שנה ה' | פרשת בא | שנת תשע"ח

כבוד מלכות

"ומלאו בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים
אשר לא ראו אבתך ואבות אבותיך מיום
היותם על האדמה עד היום הזה ויפן ויצא
מעם פרעה" (בא י, ו)

זבחים קב א' והכתיב ויצא (משה) מעם פרעה
בחרי אף ולא א"ל ולא מידי אמר ר"ל סטרו
ויצא. יש להבין כיצד משה עשה דבר כזה, אף
שלבסוף היתה לו ס"ה, אבל בתחלה איך ולמה
עשה דבר כזה?

ובמק"א כתב רבנו: הנה פרש"י [בפסוק ח וירדו
עבדיך אלן] שחלק כבוד למלכות. וכנראה שזה
פשוט שמשה לא פחד ממנו אלא שזה הלכה
שצריך לחלוק כבוד למלך, ולמ"ד בזבחים ק"ב
א' שמשה סטרו ע"כ שלא פחד ממנו. וצ"ב
מה היה ענין בסטירה זו וי"ל.

(צדיק כתמר יפרח)

בקשה

אי"ה אנו רוצים להוציא קונטרס גדול ורחב

כאיל תערוג

בעניני מעלת האברכים וזכות החזקתם

במשנתו של רבנו הגדול זיע"א שהיה דבר
זה החשוב ביותר בעניני כנוע ונמש מסר
נפשו על זה. ועל כן אנו פונים למי שיש בו
הוראה או עובדה או שיחה או מכתב מרבנו
זיע"א אודות כוללים.

וכן בעזה"י נשתדל לעשות מדור על כל
כולל וכולל בנפרד את ההשפעה ועובדות
שהיו לכולל עם רבנו, וכן שיחות שמסר
שם וכדו' כדוגמא מה שעשינו בעזה"י
במדור עולם הישיבות, ע"כ אנו פונים
למעלת ראשי הכוללים ומנהלים לשלוח
בהקדם את מה שבידם, שנזכה להעמיד
את הדברים על דיוקם ועל חשיבותם.

רשימות הכוללים שיש בידנו לע"ע: אהל נפתלי,
אמונת אי"ש, בית אבא, בית דוד, בית הלל, ברסלב
(ב"ב), דרכי תורה, הלכה למשה, הר"ן, חזון איש,
חמדת צבי, טהרות, יששכר באהליך, כנסת התורה,
כתר תורה, מגדל עוז, מדרש אליהו (אלעד), נחלת
משה, נר ישראל (רכסים), עטרת שלמה, עטרת צבי
(אשדוד), עץ חיים, פרי עץ חיים (אשדוד), פוניבו,
שערי ציון (קרי"ס - אלעד), תורת ארץ ישראל.

הגליון נתרם

להצלחה ברוחניות וגשמיות

משפחת סגיייר כהן - צרפת

גבול, דצריכין לדאוג איך שיהי' אפשרות למולו,
וא"כ ב"ד יצטרכו לדאוג גם אם עי"ז יצטרכו
להוציא כסף, דהא לא שייך עליהם דין שלא
יוציאו ממון. דזה שייך להוציא כסף שלו דוקא
אבל על ב"ד דהיינו ציבור לא שייך זה, נמצא
דהערל עצמו אפילו שלא חייב להוציא מחמת
חיובו יהיה מחוייב מחמת דלא עדיף מכל מי
שיכול למולו דמחוייב למולו ואין עי"ז פטור
שעולה כסף דמחוייב, או ליתן ממון או לדאוג
מהציבור, אלא דלפי"ז אם לא ימול עצמו עובר
רק בתור ב"ד שלא עשה שימולו אותו ועי"ז
לא יהי' חייב כרת.

לקיחת ממון מהמצרים

"דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו
ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" (בא י, ב)

סנהדרין צ"א א' פעם אחת באו בני מצרים
לדון עם ישראל וכו' תנו לנו כסף שנטלתם
ממנו. אמר גביה בן פסיסא וכו' תנו לנו שטר
עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים
שלושים שנה וארבע מאות שנה.

וצריך להבין ב' דברים. א' הרי אלו ששיעבדו
בהם כבר מתו ועברו הרבה שנים מאז ולמ"ד
שעבדו לאו דאורייתא הירשים אינם חייבין
לשלם להם את חוב אביהן. ועוד קשה שהרי
המצריים לא שעבדו בהם רק בפקודת פרעה.
והם לא נהנו כלום מעבודת ישראל ולמה
האזרחים המצריים חייבין להחזיר להם וי"ל.

ובאילת השחר כאן כתב: והנה איך הותר לבנ"י
לקחת את החפצים ששאלו ולא להחזירם דהיינו
עד שמתו המצריים, ויש ראשונים שמפרשים
דמש"כ בפסוק וישאלו הכונה למתנה גמורה
עי' רשב"ם, ובדעת זקנים, ובספורנו, ובכלי יקר
לעיל ג' כ"ב, והאזה"ח להלן ל"ב ל"ה כתב
שזה הי' היתר בהוראת שעה, ובסנהדרין צ"א
א' איתא דבני מצרים באו לתבוע את הכלי
כסף וזהב שהשאלו ליהודים בצאתם ממצרים
וגביהא בן פסיסא ענה להם שישלמו להם
שטר עבודה של ס' ריבוא ששיעבדו מצרים
ת"ל שנה עי"ש ומשמע שזה הי' כשטר עבודה,
וכן משמע ברבינו בחיי שכתב ואיו זה גניבת
דעת שיצוה בה הקב"ה ח"ו. אבל הי' הדבר
מותר להם שהרי העבודה שעשו להם אין לה
ערך ואין לשטר המלאכה ולשויה סוף ותכלית,
וכ"כ המהריל"ד להלן י"ב ל"ה.

אמנם יל"ע לסברת הקצוה"ח בסימן ד' צ"ז
שאסור לתפוס פקדון עבור חוב, ובאמת
הערנו על דבריו באילת השחר ב"ב ל"ג א'
בקטע הראשון, ועוד מעירים מכתובות פ"ה
ב' דמשמע שאפשר לתפוס פקדון עבור חוב.

חיוב מצוה עד חומש נכסיו

במצות שיש בהן כרת

"וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו
כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ
וכל ערל לא יאכל בו" (בא יב, מח)

הנה על מצות עשה חייב אדם להוציא רק עד
חומש ממנו.

ויש לעיין אם גם עבור מ"ע שיש בו כרת
כגון למול עצמו או לקנות חלק בקרבן פסח
מחויב להוציא רק חומש נכסיו ואם אין לו
להשיג בחומש נכסיו פטור, או בזה חייב
להוציא כל ממנו.

ומצינו בד' כוסות שחייב אפילו לקבל מצדקה,
ולכאורה כש"כ בשביל זה, ובאמת במשנה
ברורה ס' תרנ"ו תמה למה ד' כוסות חייב יותר
מבשאר מצוות אפילו ממצוות דאורייתא שאינו
מחויב להוציא יותר מחומש עי"ש ובביה"ל?

ואפשר לומר, דמצוה שבהכרח קיומה עולה
כסף ולא ניתנה קצבה עד כמה, ע"כ התורה
חייבה כל סכום שיהי', והא ודאי ששתיית יין
עולה כסף א"כ ע"כ חייבו אפילו עולה כסף,
משא"כ לולב או אתרוג דאין מוכח שיפסיד
כסף בקיומה דהא יוכל אח"כ לאכול האתרוג,
וכן להשתמש בלולב. ובצדקה אע"פ שע"כ
יעלה כסף מ"מ שם יש סברא דבמצוה לחבירו
לא עדיף חבירו ממנו ואין לחייבו להיות עני
כדי שחבירו לא יסבול עניות. ובאבידה דרשינן
בב"מ דף ל"ג אפס לא יהי' בך אביון שלך קודם
משל חבירך ושם אינו מחוייב להפסיד כלל.

ולפי"ז גם למצה יהי' מחויב להוציא יותר
מחומש נכסיו, וכן קרבן פסח ע"כ יעלה כסף
א"כ ע"כ חייבי' רחמנא להוציא. ומה דמשמע
דבפדין הבן אינו מחוייב יותר מחומש, כמבואר
קידושין דף כ"ט, שאני התם כיון דיש קצבה
לא פחות ולא יותר מה' סלעים דאז הה'
סלעים הם גוף המצוה כמו תפילין.

ולמול עצמו יש לעיין אם מחוייב יותר מחומש
נכסיו, אמנם בכמה דוכתי דטורחים למצוא
ערל שלא יהי' נחשב מומר ומזכירים כגון
שמתו אחיו מחמת מילה לא מצינו שיזכירו
מי שאין לו כסף למול, ואולי כיון שמוטל
על ב"ד למולו לא יצויר שיהי' ערל אנוס ע"י
שאיין לו כסף, אבל אה"נ אם לו אין כסף ולא
הי' ב"ד שימולו אותו אין לו דין מומר מחמת
שהוא ערל וצ"ע.

עוד יש סברא דהנה מצינו במ"ע דמחוייב רק
עד חומש, אבל על דינים שמוטל על ב"ד
דהיינו ציבור ולא דוקא היחיד על זה אין

"לא נהניתי מהעולם הזה"

דברי נכד רבנו זצ"ל - הרה"ג רבי אברהם ברלין שליט"א
בבית כנסת יחי ראובן ומנין אברכים בשכונת גבעת שאול בירושלים

היות ורבים מדברים על ענייני הפרישות מעוה"ז של רבינו בענייני האכילה, ולענ"ד בכלל לא היה מן הראוי להאריך בדברים סביב ענין זה ללא שילמדו סוגיא זו כיון שזה יכול להביא נזק יותר מאשר תועלת, ואני מכיר אישית אדם שניזוק מדברים דומים לכך ששמע על כמה מקובלים שמיטעו באכילה וניסה לנהוג כמותם ולכן לא התפתח ונשאר עד היום עם משקל קטן בהרבה מבני גילו, ודבר זה אינו ניתן לחיקוי כלל וכלל לשום אדם.

ומפורסם בעולם המעשה עם ההוא שאמר לרבנו שרוצה להנהיג בביתו שאשתו תתחיל לבשל אוכל ללא תבלינים, ורבנו אמר לו ב' תנאים א' שאשתך תבשל בסיר מיוחד רק עבורך כיון שמשפחתך לא צריכים לסבול. ושמו שרבנו מסכים לכך, אך הוסיף רבנו תנאי ב' "וזה יהיה השיגעון האחרון שלך". והבין השואל את התשובה שאסור להתנהג כן ואדם רגיל הנוהג כן הרי זו הנהגת שיגעון.

לכן ערכתי בעז"ה הדברים כמו שנלע"ה, ואנסה לסלול דרך וללמוד סוגיא זו מאשר ראיתי ושמעתי ממנו אישית פעמים רבות בזמן שאכל ושלחן של וכו' דומה למזבח, ומתוך מאות פעמים שהגשתי לו את האוכל, רבות דליתי ממנו בנושא זה ואקוה שלא אכשל בדבר הלכה ולא יכשלו חברי.

קודם אפרט כמה דברים בענין זה, רבנו לא שינה הרכב אכילותיו במשך חיובל שנים וגם לפני כן לא היה מגוון הרבה מדי, שנים רבות היה צם פעמיים בשבוע שני וחמישי, וגם ספרה לי אמי מורתי ע"ה שזכרת מילדותה בכפר סבא שכהיו מגיעים תלמידים או מתושבי המקום ומבקשים ברכה על מישהו ממשפחתם שצריך לעבור ניתוח היה שואל מתי בדיוק הניתוח ואותו יום היה צם,

וכן זכורני שביום שישי היה אוכל רק בבוקר את ארוחתו הדלה ולא אכל בצהריים כדי שיוכל לאכול בשבת לתיאבון, יש לציין שהבוקר שלו מוקדם יותר מהבוקר של כולנו.

וכפי שאמר פעם בשמחת בר מצוה [לפני ל' שנה בערך] כשהציעו לו לאכול עוגה ולא הסכים ואמר: כבר קרוב לחמישים שנה שלא אכלתי עוגה, אולי פעם אחת, וגם בשתיה לא שתה קפה תה וכדו' שאנו שותים אלא רק מים חמים בדבש, שלא לדבר על משקאות ממותקים וכדו' שלא שתה ולא ידע טעמים וממשם.

בחיי הרבנית ע"ה רוב מאכליו היו מגיעים מבית הורי, מלבד הירקות ומסוף ימיה גם הירקות (מלבד הככרות לחם שהיו קונים בערך אחת לג' שבועות ככר אחד שטחנהו לצורך הדייסא, וכן דברים חלבים שהיו אחרים ממונים על כך). והיה משלם על כך לאבי מורי הגאון שליט"א \$ 500 פעמיים בשנה ואאמו"ר היה אומר לו שזה מדי הרבה כסף כלפי מה שקנו עבורם.

בנו הגר"ש מספר בשם אדם שהיה עם הר"י במחנה שאונברג בשווייץ, ובהמשך עלה לא"י וסיפר שרבנו כל יום היה נותן לו את המנה שקיבל באחת מארוחתיו, וכששאל הגר"ש את רבנו על כך הגיב: אתה יודע שאני לא אכלן גדול.

אך מאמי ע"ה שמעתי שהבינה מהרבנית שכל תקופת המלחמה [מיד אחרי נישואיהם] היה ממעט מאכילה משום השתתפות בצער הציבור ולהיות נושא בעול.

וכנראה שנהג כן גם קודם נישואיו וזה גם היה הטעם שיכל לתת לו מארוחתיו.

ולגופא דסוגיא, העולם אומרים את הטעם ששמעו ממנו שזה משום חיבוט הקבר, וגם אני שמעתי זאת ממנו פעמים רבות.

וראשית נביא בזה דברי הגר"א מה שמובא בשמו באבן שלמה פ"ב

אות יב: כל ההנאות שאדם נהנה בעוה"ז יתהפכו לו בקבר למרה, והקרומין המתארים נענשים בחיבוט הקבר, ושם נידון כל אבר ואבר שנהנה בעוה"ז שלא במצוה ושוורפין אותו כארס של נחש וגם הצדיקים נענשים בחיבוט הקבר, אבל הצדיק המתכוין בהנאתו רק לשם שמים אדרבה נחשב לו ההנאה למצוה ואכילתו כקרבן ע"כ.

ובשלמא שלא חשב רבנו שאכילתו כקרבן נחא כיון שלא החזיק את עצמו לצדיק, אבל עדיין צ"ע שלכאורה אין חיבוט הקבר עיקר הטעם, אמנם זה גם טעמו אך לא עיקרו, א' הרי באכילת מצוה אין חיבוט הקבר היינו סעודת שבת יו"ט נישואין וכו' [ובלבד שיתכוין לכבוד שבת ולא להנאת כריסו] וא"כ יכל לשנות סוגי המאכלים בשבת והרי כל שבת אכל אותו דבר, אמנם לא כמו ימות החול אך אכל אותו דבר בכל שבת, וגם יכל לאכול בכמות גדולה יותר ולא להשאיר בצלחת ולומר שמפחד מחיבוט הקבר, והרבה פעמים שאלוהו על כך, ולא ענה בזה כלום.

ב' חיבוט הקבר זה על הנאה מיותרת מעוה"ז אבל במה שנצרך לקיום הגוף אין איסור, ופשיטא שיש דרך אמצע היינו שיש מאכלים שיש בהם הנאה, ויש סיגופים שזה אכילת מאכלים תפלים, ויש דרך אמצע היינו דברים שאינם תפלים אך לא נהנה מהם, ואם מחליפים לעתים את סוגי המאכלים אי"ז הנאה בעצם אלא רק המנועות ממצב של להבדיל אכילת הנחש שאין טעם ממש, ובמה שנצרך לאכול אין איסור לגוון ארוחותיו ובהמשך נביא ראיות לכך מהרמ"ו וממה שאמר לי רבנו בעצמו, וא"כ מדוע לא החליף סוגי המאכלים בימות החול. ורציתי לכן להציע ללומדים ביאורים אחרים ולענ"ד זהו הטעמים העיקריים.

בגמ' כתובות קד ע"א "בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה אמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתו יצתה בת קול ואמרה יבוא שלום וכו'".

ופשטות הגמ' נראה שזה ענין של מנוחת הנפש בחיי עוה"ב, אך בתוד"ה לא נהניתי כתבו, דאמרינן במדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו ומייתי הא עובדא דרבי ע"כ.

ויוצא מהמדרש שמביא התוס' שזה מסייע לפתיחת הלב בתורה. (ולולי דברי המדרש דמייתי עובדא דרבי היה אפש"ל שטעם רבי הוא משום חיבוט הקבר, ומקור התוס' מתנא דבי אליהו רבה כו ושם כתוב שלא יכנס אכילה ושתיה 'יתירה' לתוך גופו).

אמנם בשטמ"ק שם הבין שרש"י ותוס' פליגי, ולרש"י בא רבי להשתבח בעסק התורה שלא נהנה מן התורה אפי' לפי הערך שיגע בה. ובתוס' ע"ז י"א ד"ה צנון הק' הרי אצל רבי מצינו שלא פסק מעל שולחנו צנון וחזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, ומתוך שזה היה לאוכלי שולחנו. וכתב השיטמ"ק בכתובות שם שכל קו' ות' התוס' הוא לשיטתייהו בכתובות אבל לרש"י הנ"ל אין צריך להגיע לכך.

ולפ"ז נראה לומר שמשום האי מדרש שהביאו התוס' בביאור ענין רבי נהג כל ההנהגות של פרישות בענייני אכילה, וכן זכיתי לשמוע ממנו טעם זה כמה פעמים כשהגשתי לפניו האוכל נאנח ואמר, נו צריך לאכול... ושאלתי מה כל כך רע בזה ואמר דברי התוס' הנ"ל.

אך הטור אור"ח רל"א כתב שכל מעשיו יהיו לשם שמים ובסוף דבריו, ועל דרך זה אמר רבי שלא נהניתי וכו' לא היתה כונתו בזה להנאת גופו אלא לחיזוק גופו לעבודת ה', והשל"ה הק' בעשרה מאמרות מאמר ח' בהגה"ה כתב שהטור בא לתרץ קושית התוס' (ועי' בשל"ה הנ"ל בביאור ענין פת במלח על רבי). ויוצא מדברי הטור שיכול לאכול וליהנות מהאכילה ואי"ז מגרע שעדיין נקרא לשם שמים.

ורבנו בימלא פי תהלתך מאמרי מתן תורה בשיחה על תיקון המידות כהכנה למתן תורה מביא דברי התוס' בכתובות הנ"ל, וכותב בודאי שצריכים לאכול, אבל המותרות הנובעות ממידות רעות של תאוה לא יאכל, משום שתורה יכולה להכנס רק בלב טהור.

[וראיתי ברשימות שהדפיסו מר' יצחק לוינשטיין שפעם אמר לרבנו דברי החזו"א שכותב שאין לו הנאת אכילה והגיב על זה רבנו, לכאורה יש להתבונן בדברי חז"ל שכתוב (תו"כ, רש"י ויקרא כ כו) ואל יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר, אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי? ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי וכו'.

וראים שהתורה לא אומרת לחשוב שזה לא טעים, אבל שאר דברים טעימים יכול לחשוב על כך שזה טעים (ויש להוסיף דכן מוכח מבתים מלאים כל טוב קדלי דחזירי) ע"כ].
ושאלתי למו"ז רבנו זיע"א להדיא, האם מותר ליהנות מאוכל וזה תוכן השאלה מילה במילה
הר"מ בהל' דעות פ"א ה"ד כתב שיהא אדם שם דעותיו תמיד וכו' וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להם שנ' צדיק אוכל לשובע נפשו.

ושאלתי דמוכח שלדברים שצריך לקיום הגוף מותר להתאוות לזה וליהנות מזה, שאל אותי שצריך או שרוצה? אמרתי שאני שואל על צריך כמו לחם וכדו'! ענה מה שצריך מותר ליהנות! דאל"כ הוא ימות, ושאלתי שהר"מ סותר דבריו דבשמונה פרקים (פ"ה ג') מוכח שאין ליהנות מאכילה דז"ל, ועל זה ההיקש לא תהיה אז כונתו אל ההנאה לבד עד שיבחר מן המזון והמשתה הערב וכן בשאר הנהגות, אבל יכיון אל המועיל וכשיזדמן שיהיה ערב, יהיה. וכשיזדמן שיהיה בלתי ערב יהיה, או יכיון אל הערב ע"ד חכמת הרפואה כמי שחלשה תאוותו למאכל יעירו במזונות המתובלות הערבות שנפש האדם מתאוה להם ע"כ דברי הרמ".

ענה לי אם צריך לאכול מותר ליהנות (ולא רק לחולה) והוסיף הרי אם לא הוא ימות, ואמר שאין סתירה בר"מ דמה שכתב בשמונה פרקים זה למלאכים בלבד עכ"ל. יוצא שרבנו נהג כהנהגה שראויה למלאכים. וכיון שבדברי הר"מ עסקינו, יש לציין לדברי הר"מ דעות פ"ד ה"א שכתב לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב. פעם אמר אם אתנהג כך אולי לעולם אני לא יאכל, ופעם בשיעור שמסר בהלכות אלו בר"מ אמר להוכיח ממש"כ הפוסקים בסימן קנ"ז שיאכל ב' פעמים ביום דמוכח מדבריהם שאדם עם כרס מלאה זה לא טוב.
ועכ"פ נראה מכל דברים אלו שרבנו החמיר לעצמו כתוס' וכהר"מ בשמונה פרקים וכדברי התדב"א שזה בין ענין מעדנים בין אכילה יתירה, ולא כהטור והר"מ בספר הי"ד.

עוד טעם אמר לי פעם (ניסן תשס"א), כתוב בהלכה (הל' דעות פ"ה ה"א) שהחכם אוכל תבשיל אחד או שנים (אמנם לא כתוב שאין ליהנות מאכילה) ואני הרי מתנהג כת"ח ושאלתי במה מתנהג כת"ח? ונגע בפראק ואמר אני הרי הולך עם פראק, א"כ גם בזה אני צריך לנהוג כת"ח, והוסיף הרי אינני יודע מס' כלה ואפי' ברכות איני יודע והמשיך לדבר עמי כמה ענינים ממסכת ברכות ואכמ"ל.

עוד טעם (ואולי זה גופא ביאור דברי רבי בגמ' כתובות הנ"ל) עצם הניתוק מעוה"ז, שמי ששקוע באכילה משועבד לעוה"ז ואצלו היה ניתוק מוחלט מכך, למשל אינני זוכר אף פעם שדיבר על כך שצריך או שרוצה לאכול או שהוא רעב, מעולם אני לא זוכר ששאל יש אוכל או האם האוכל מוכן וכדו', ידוע ששנה אחת במוצאי יוה"כ שאלוהו אם רעב וענה, אני לא רעב רק חלש. וכל זה כיון שהרחיק הרגל התאות, ולעתים בגילו המופלג היה נוסע יום שלם לחיזוק לצפון ללא שום אכילה מאחרי פת שחרית וכן לדרום, ורק כשנסע לחתונות נכדים היו מביאים משהו קטן מהבית שיטעם משום השתתפות בשמחה ובלי שתיה אפילו. (ועי' מש"כ באבן שלמה פ"ב אות ט, ואי אפשר להשיג מתיקות התורה אלא ע"י הסיגופים והרחקת התאוות) כי כשהתורה בגופנו - כמו שהיה רגיל להביא מדברי הב"ח בס' מ"ז - א"כ הובן שאכילה מיותרת זה סתירה לכך. פעמים רבות כשהגשתי לו את האוכל היה מציע לי את האוכל, והיה שואל אולי אתה רוצה לאכול, ובפרט אם הייתי שם זמן ממושך שחשב אולי אני רעב, בשנים המאוחרות שלו התחלתי לענות לו שאני בעל תאוה ואוכל זה איננו מספק אותי. וכפי שהבאנו לעיל כשהייתי מבקש ממני שיבוא למטבח לאכול או בחדרו כשראה שאני מביא את האוכל היה נאנח והרבה פעמים היה אומר לי בשבילי לאכול זה כמו בשבילך לצום. וכך הרגיש משום שהרגיל עצמו מנעוריו להמנע מעוה"ז.

קודם הבאנו מה שהגיב על דברי החזו"א שאין לו הנאת אכילה, והיה אומר בשם החזו"א שלקצות לא היה טעם בקוגל ושאלוהו מהיכן ידע זאת החזו"א והשיב מגודל קדושת תורתו של הקצות, והיה מוסיף שגם לחזו"א לא היה טעם באוכל וראוים הדברים להיאמר עליו ג"כ.

[ונביא בזה עוד כמה ענינים שנה אחת בחוהמ"פ אחת מנכדותיו היקרות שתחי' שהכינה את מאכליו החליטה לשנות את צורת הבישול של התפוחי אדמה כדי שלפחות לכבוד יו"ט יהיה טעם קצת שונה ובפרט שבפסח גם לא אוכל דג כך שממש כל מאכלו זה תפו"א וחשבה אולי יסכים שישנו קצת את האוכל, כשהגשתי זאת שאל מה זה? ועניתי שהחליטו לכבוד יו"ט לבשל קצת אחרת ואמר שיאכל, אבל זה פעם אחרונה ושיותר לא יעשו כך (כנראה לא רצה לצערה כיון שכבר טרחה בזה)].

עוד יש לציין שעד שהתעלף באחד ממסעותיו לארה"ב לא היה שותה בין הארוחות כלל אלא רק ג' פעמים ביום, מחמת כמה חששות בדיני ברכות ואכמ"ל.

בשנת תשס"א שאלתי מדברי הירושלמי סוף קידושין (הובא במס"י) דעתיד אדם ליתן את הדין על מה שראו עיניו ולא אכל. ואמרתי לו שמפורסם על הסטייפלר שמשו"ה אכל זיתים אחת לשלושים יום (א.ה. כנראה שהבין הסטייפלר שאין הנהגה זו על כל פרי או ירק אלא רק על דבר משבעת המינים ומצוי מאוד, ודוק) השיב לי לא מצינו שהחזו"א והגר"ח ע והגר"ז הקפידו על זה.

[נגענו בסוגיא זו רק על קצה המזלג ובנותן טעם להביא ב' מ"מ בענינים אלו א' מש"כ בספר גביעי גביע הכסף בשם הגר"א וז"ל, אדמ"ו הגאון זצ"ל"ה אמר שמרגלא הוי בפומייהו בשבת מצוה להתענג באכילה ושתיה ומצוה ללמוד, וטוב שירבה בלימודו מאכילה ושתיה, שהרגל הלימוד יעשה טבע אצלו, וילמד גם בחול והלימוד תמיד מצוה הוא, ואכילת השבת תגרור לו תאות האכילה ג"כ בחול. ב' מש"כ בספר מסילת ישרים שער הקדושה שיעשה השתדלות הראשונה והסוף הוא שהקב"ה ידריכהו בדרך הזה ואדם מקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרבה, ובסוף הפרק שם כתב שקדושה זה רק אחר שקנה כל המעלות הקודמות מזהירות עד יראת חטא].

ויתכן שמה שהרבה לדבר על חיבוט הקבר בעת אכילותיו זה משום יזכיר לו יום המיתה, שהדבר היחיד מסתמא שבו היה מחובר לדבר גשמי זה האכילה ולכן תמיד רצה שגם בעת זו שכביכול מתחבר לעוה"ז יזכור הניתוק מעוה"ז, וזה הטעם שאמר לרבים טעם זה הרבה פעמים כי את זה תבע מכולנו וענין יזכיר לו יום המיתה אחז ששייך לכל אדם, משא"כ שאר עניני האכילה לא רצה שילמדו ממנו, ומי שרק חי אותו ידע שלא שייך לדבר עמו [כשזה לא בלימוד] למשך רבע שעה בלי שענין יום המיתה או ענין תשובה יוזכר על ידו בשיחה, ולמשל פעם שאלתי ענין פרטי ולא הכריע ושאלתי שוב למעשה מה לעשות אמה, תשובה! הרהבתי ושאלתי זה יעזור גם לענין ששאלתי ענה, יתכן.

ועכ"פ ודאי שאין לשום אדם לקחת מהנהגות אלו רק צריך להתנהג בדרך בינוני כמוש"כ הרמ"י ריש הלכות דעות. לסיום ראוי להביא במוצאי יו"ט ראשון של פסח בביקור חג שהיו אצלו המשפחה הביא מימרא מהאדמו"ר ר' יחיאל מאיר מאוסטרובצ'ה זצ"ל ואחרי שאמר שהיה פלפלן גדול ות"ח גדול וסיפר עליו שצם במשך ארבעים שנה משבת לשבת. ושאלו אחי רא"ד למה הוא התענה? ענה לו רבנו, לא חסר על מה לצום, למה לאכול צריך סיבה. וראוים הדברים למי שאמרם.

טנא מלא ברכה

לש"ב, ידידנו העומד לימין המערכת בכל עת

בעצה ובתושיה ובהרבה ענינים, צנא מלא ספרא

הרה"ג ר' אהרן אילן שליט"א ומשפ' תחי'

לרגל השמחה השרויה במעונם באירוסית בתם תחי' עב"ג

הבה"ח יצחק אדלר נ"י

יה"ר שיזכו להקים בית נאמן בישראל

דורות ישרים מבורכים בבנין עדי עד

בברכה

מערכת כאיל תערוז

רבן של ישראל

א. מפי בעל מעשה. לפני יותר משלשים שנה היתה לי תקופה קשה מאד (ואכמ"ל), נכנסתי לראש ישיבה צ"ל ושאלתי אם לעזוב את המקום או לא. על המקום ענה לי **"שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה"**.

קבלתי את העצה - ומאז השלמתי עם מצבי ומיד נהיה לי טוב.

ב. וסיפר הגאון ר' תנחום פישוהוף שליט"א (ר"מ ישיבת פונבז' לצעירים) תלמיד חביב לרבינו צוק"ל, בהספד בבית שמש:

הייתי שליח לשאול את ראש הישיבה הגרא"ל שאלה: לאברך ת"ח שראה צ"ל הכירו ואמר לי עליו כמה פעמים שהוא למדן ות"ח והוא ראוי להיות ראש ישיבה גדול, הזדמנו שתי הצעות של 'שטאלע' בישיבה. **האחת** - בישיבה נכבדה שיכל לעשות הרבה שטייגען מבחינת התלמידים המצוינים, ויכול למסור שיעורים בהתאם לרמה שהוא מסוגל. **לעומת זאת** הציעו לו הצעה אחרת ללמד בישיבה בה הרמה פחותה, אך הוא בגישתו המיוחדת לתלמידים ויכל לעודד ולחזק את התלמידים - מה להעדיף? התגובה הראשונה של רבנו הייתה: "הו - בישיבה הראשונה הוא יכול לעשות שם המון שטייגען, ודאי זה טוב בשבילנו!" הוא אמר לי: "אני רוצה להגיד לך משהו, אני חושב שכדאי שתשמע את זה".

וכך הוא אמר לי: "תשמע טוב, באים אלי כל הזמן בחורים ואברכים ושואלים אותי כל מיני שאלות, ואני שואל אותם שאלה אחת, תגידו לי מה אתם רוצים? והם אומרים לי שטייגען, רוצים שטייגען!" ואז פנה אלי ושאל: "זאג מיר, וואס הייסט שטייגען?" [תגיד לי מה נקרא שטייגען?] שתקתי, כי רציתי שרבינו יענה. ואז אמר לי: "בוא ואני אגיד לך מה זה שטייגען. **שטייגען נקרא להתקדם בעשיית רצון הבורא!**" [חדשים:]

"להתקדם בעשיית רצון הבורא!" "ממילא מה תגיד לאותו אברך? - תגיד לו שישקול: באותה ישיבה חשובה שמציעים לו מסתמא הם ימצאו עוד אחרים. בישיבה החלשה הוא אמנם לא יחדש להם חידושים גדולים, הוא יגיד פחות דברי למדנות, אך הוא יכול לקדם בני תורה בצורה כזו שאף אחד לא יצליח לעשות. אם הוא שואל אותי מה לעשות [אני לא אומר לו מה לעשות], אני רק אומר לו את הצדדים ושישקול לבד - אבל שישקול מהו רצון הבורא! **מה הקב"ה רוצה ממנו...**"

ואז הוא שתק קצת. ואחר כך המשיך: "בא ואני אגיד לך מה קורה בזמן האחרון [ו] הייתה התקופה שמרן הגרא"מ שך נחלש עד עכשיו כשהרב שך היה בריא וחזק כולנו יכולנו להיות רגועים, הכל הוא לקח על עצמו, הכל זה הרב שך, הוא ניהל את הכל! הוא עשה את הכל! לאחרונה הוא נחלש והוא לא יכול לעשות כמו שהיה בכוחות שלו ומתחילים להגיע אלי עסקי ציבור.

- מה רוצים ממני? אני כ"כ לא שייך לענינים, כ"כ לא קשור לזה, כ"כ לא רוצה את זה - אני שולח את כולם לרב אלישיב. מיד אחרי כן הם חוזרים אלי ואומרים לי שהרב אלישיב שלח אותם בחזרה אלי - מה אני עושה כאן? לא רוצה עסקי ציבור! אני? - מה אני קשור לעסקי ציבור? לא רוצה להתעסק עם זה. **אני רוצה 'זיצען לערנען'!** [לשבת וללמוד] והרב אלישיב שולח אלי כסדר. מה אני עושה? לא יודע מה לעשות!" "נזכרת", כך הוא אומר, "במשל של הח"ח.

הח"ח אמר שאדם בעוה"ז נמשל לאסיר שקשרו את ידיו בשלשלאות של ברזל שכלל שהוא מנסה להורידם, זה רק מסתבך יותר. אם קשרו אותך סימן שזהו זה, אל תנסה להתנגד!

ואז הגרא"ל פלט אנחה שנשמעה היטב בכל החדר ואף מחוצה לו...

רבנו היה בצער על מה שלדאבנו קורה עמו ואף על מה שממליץ לשואל. רבנו רצה אך ורק לשבת וללמוד מבלי להתעסק בשום ענין אחר. ואדרבה, הוא ראה את העיסוק בצרכי הכלל **כגזירה** - שנאנח עליה עמוקות, גזירה משמים שהטיל עליו מרן הגר"ש אלישיב צ"ל. אמנם אחר שכן גזרו עליו משמים הוא הבין שמשמים החליטו **שזה השטייגען שלו**. והמענין הוא שעשה את הכל בהתלהבות וחיפש בזה כמה שיותר להרבות כבוד שמים - עד כדי כך שכולם יכלו לראות עליו תאוה - כזאת תאוה להרבות כבוד שמים...

ג. לפני שנים רבות הייתי ר"מ בישיבת ויום אחד הודיעו לרמ"ם שעוברים לעבוד באופן רשמי. ההשלכות של זה הם רבות, למשל א"א היה לקבל מלגה ממשרד הדתות בתור אברך כולל. הסתפקתי עם להמשיך שם או לא, מצד אחד כדאי כיון שיש פנסיה וכד' ומאידך אם יום אחד אעזוב ואחזור לכולל לא אוכל לקבל דתות. שאלתי את מרן הגר"ח שליט"א, והוא א"ל על אתר תעזוב הישיבה כיון שלבסוף תיסגר הישיבה. כיון שהדבר היה לי מאוד מוזר על דברי נביאות אלו כיון שהישיבה היתה מבוססת וכבר הרבה שנים קיימת הלכתי מיד להרב שטיינמן צ"ל, ישבתי אצלו וסיפרתי לו את הספק שלי ואת מה שא"ל ר' חיים.

הוא ישב דקות ארוכות מאוד וחשב וחשב לבסוף הוא א"ל: תעשה מה שר' חיים אומר. בזמנו לא הבנתי מה יש לו לחשוב כ"כ הרבה ולמה שתק דקות ארוכות כ"כ. וכפי הבנתי היום הוא שקל מה באמת הבנתו בענין, ומאידך עכ"פ ר' חיים כך אומר ושקל כל הצדדים הלך ושב עד שהחליט שכוח של ר' חיים עדיף. מכאן כמה אחריות היה למרן צ"ל על כאו"א.

ד. לפני זמן מה היה לי דין ודברים בקשר לכולל שאני מנהל שהיה ע"י איזה נכס שמפיק כספים. אדם לא הגון ממשפחתי השתלט שלא כדין על הנכס ולא היה באפשרותי לנהל שוב את הכולל. התחלתי להתענין אצל עו"ד וטוענים רבניים וכו' מה לעשות ולהחזיר לי את הבנין. והומלץ לי ללכת לדין תורה. לפני שהתחלתי את הדין תורה שאלתי את מרן צ"ל אם להתחיל הדין והסברתי לו את הצדדים ואת מה שנראה שאזכה בדין.

מרן צ"ל אמר לי בלשון זו בערך, נראה שאתה צודק ואפשר שתזכה בדין, אך לעיתים קרובות אף שהצדק עם האחד זוכה השני ואולי לא כדאי ללכת לדין תורה אלא לוותר.

כך עשיתי ואני מודה לה' שקבלתי עצה טובה ממרן צ"ל וגם שנאמרה לי בלשון כ"כ עדינה, ששוכנעתי לעזוב עסק זה, שאלי"כ אני בטוח שעד היום הייתי שקוע בדין זה והריב היה נורא ואיום (ואין צורך לציין לכם מקרים שהיה נגמור לטובה) והוא בכתבמו הוציאני ממבוך זה. והסי"ד הגדולה שהיה שרציתי לילך לפני זה לת"ח אחר הגר בעירי להתייעץ עמו, והלה ידוע שמעודד למחלוקת ואך "אשתו הצלתו", שאמרה לי הרי אתה רוצה לילך לת"ח הזה לא לקבל עצה הוגנת

אלא שיגיד לך לריב תסע להרב שטיינמן. ה. היה לי קשים בגיוס כספים לכולל, ולא רציתי ליסוע לחו"ל ולאסוף כספים, ולא נותר לי ברירה אלא לסגור את הכולל, רציתי ללכת למרן צ"ל לשאול מה לעשות, אך בתוך תוכי כיוונתי ליסוע אליו שאולי יעזור לי קצת בכספים. ניגשתי אלו והוא על אתר אמר לי תיסע לחו"ל. אמרתי לו שאני לא רוצה מכמה סיבות וגם אשתי לא מסכימה. ואז א"ל תאסוף בארץ. אמרתי לו שזה בושה בשבילי. ואז אמר לי משפט שנדהמת: אז מה אתה רוצה שאגיד לך לגנוב?

בזמנו נורא התאכזבתי מתשובה זו. והיום אני מבין הוא מיד קלט שאני מחכה לנס שאקבל על מגש של כסף את כל צרכי ורצה להראות לי את הכיוון הנכון שהכסף לא גודל על העצים.

ו. עסקתי באיזה מכון שמוציא ספרים. וקרה שהמכון הפסיק את פעילותו לאיזה תקופה. וחזרתי לכולל. מדי פעם הייתי מתענין אם יש חומר במכון ולא נענית. התייאשתי וקבעתי לי חברותות חשובות בדעה שיותר לא אחזור לעסוק בכתבי המכון כי הלימוד הוא לא כלימוד בחברותא. ואף שהוצרכתי לכסף מחמת דוחק החובות אך אמרתי ה' יעזור.

אחר זמן רב נתעוררתי אולי אני לא עושה כשורה שהרי החובות תופחים ושאלתי את מרן צ"ל. והוא א"ל שאף שאין להשוות את הלימוד בחברותא ללימוד של הגהת ספרים במכון, אך "חובות צריך לשלם" כלשונו הטהורה. וגם ביקשתי ברכה שאם באמת צריך לחזור למכון שאקבל שם עבודה כרצוני. וכדבריו פניתי למכון ופלא היה שמיד באותו יום שקבלתי את התשובה ממרן צ"ל נתנו לי חומר חדש אף שכפי הנורמה היה הענין צריך לקחת הרבה זמן לקבל חומר חדש. וברכות היתה לה השפעה מיידית.

ז. לפני שחזיתנתי את בתי הראשונה נגשתי למרן צ"ל לשאול כמה להתחייב. והוא שאלני כמה יש לי ואמרתי לו אין לי כלום אז הוא אמר לי אז מה אתה רוצה שבתך תשב בבית. אמרתי לו א"כ כמה להתחייב וא"ל כפי הנורמה. ואז אמר לי בלשון זו "תתחייב וה' יעזור לך שיכניסו לך כסף לכיס". המשפט הזה הוביל אותי בכל נישואי ילדי זהה היה הדלק שדחפני ובי"ה היה לי נסים. חושבני שבלעדי המשפט הזה שנאמר לי, בקול חזק ובבטחה, הייתי נופל מכל החובות והעידוד שנתן לי בצעירותי הוא "המעמד" שלי.

ח. שח לנו הרה"ג ריש"כ שליט"א שפעם באתי לרבנו ובקשתי ממנו הדרכה לחפש חתן לבתי, ואמר הרי כל אחד רוצה בחור עם מדות טובות ויר"ש ות"ח, וכמה כאלו מושלמים יש, אולי 3 4 נו אז אני מברך אותך שתזכה בהם.

ואמרתי לו שזה מסתמא יעלה לי הרבה כסף כזה חתן, אז אני מבקש ברכה שיהיה לי את האפשרות לקבל את ה.

ואמר לי תידע לך דבר חשוב הברכה שלי לא מעלה ולה מורידה כבר ביצירה הולד נקבע מי יהיה הזיווג שלה, וכמה כסף תיתן לה, ומהיכן יהיה לך את הכסף, אז מה לי להתערב עם הברכות שלך.

ואחר זמן מצאתי שדברי רבנו זה ראשונים מפורשים וז"ל הר"ן במו"ק יח, א שדה פלוגית לפלוגי פ"י פסיקת הנדנאי שאדם פוסק עם בתו הכל נגזר קודם יצירת הולד. והראיתי לרבנו ואמר לי שאכן זה היה כונתו.

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

שבט (4) תשע"ח

.....

גליון מס' 164

דברי מוסר והתעוררות

יציאת מצרים יסוד האמונה

הרמב"ן בסוף הפרשה, מבאר שענין זכירת יציאת מצרים הוא יסוד האמונה ולכן נצטוונו במצות תפילין להניח כנגד הלב והמח את פרשת יציאת מצרים כדי שלא נסיח דעת מאותם הניסים שהיו במצרים, שזה יסוד אמונתנו בהשגחתו הפרטית.

וממשיך הרמב"ן עתה אומר לך כלל גדול בטעם מצוות רבות, מכיון שהיו דעות זרות בעולם נגד האמונה בבורא עולם, והקב"ה רצה לעקור דעות והשקפות אלו, לכן עשה ניסים שידעו ויכירו כי אני ד' בקרב הארץ. וזה לימוד שהקב"ה משגיח על הבריה ולא עזב את הארץ לאחר שבראה אלא ממשיך להנהיגה בכל עת וזמן. ולמען תדע כי לד' הארץ – זה האמונה שהבריה שהקב"ה ברא הא שבו ובראה יש מאין. ובעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ – אחר הידיעה על האמונה בא לומר על היכולת שאין מעכב בידו והוא שליט על הכל, כי בכל אלו הכחישו המצריים ולכן עשה הקב"ה כל הניסים לעיניהם ולעיני פרעה שהיה בשפל המדרגה כדי שיבא לידי אמונה.

ומפני שבכל דור ודור קם איזה כופר ורשע וגזרונ נגד התורה ומלכות שמים, והקב"ה לא יעשה אות ומופת לעיני כל רשע, לכן צריכים אנו להעמיד מול עינינו בזכרון תמיד את הניסים שהיו ביציאת מצרים שזה יחזק את האמונה בליבות ישראל, ולא נתפעל כלל וכלל מזה שנראה בעינינו שכאילו דרך רשעים צלחה והם חיים להם בנעימות.

מציאות החיים של כל אחד ואחד כולו נס

וכתב הרמב"ן עוד. מן הניסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים. מה הניסים הנסתרים? הנהגת החיים של כל יום ויום עם כל אחד ואחד זה ניסים נסתרים! ואם נחשוב בליבנו שזהו דרכו של עולם הרי זה ממש כפירה. "שאינו לאדם חלק בתורת משה רבינו ע"ה עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכולם ניסים אין בהם טבע ומהגו של עולם". שאדם הולך לחנות וקונה מה שחפץ בו ומרוצה ממה שקנה ולפעמים הוא קונה משהו ולבסוף מוצא שלא עלה בידו מה שרצה ואינו מרוצה, הכל הוא נס ואין בזה שום טבע. וכן הדבר בכל אכילתו, הליכתו, שינתו הכל בגדר נס, והדבר תלוי אם יעשה המצוה יצליחו שכרו, ואם יעבור עליה יכריתו ענשו. לימוד זה אנחנו לומדים ע"י הניסים הגדולים הגלויים לעין כל.

(מתוך שיחת רבינו ערב פורים תשמ"ט)

בכל ההנהגה של הבו"ת אנחנו רואים את ההשגחה הפרטית לכלל ישראל

הלא בכל ההנהגה של הבו"ת אנחנו רואים את ההשגחה הפרטית לכלל ישראל, איך ששומר עלינו ונמצא אתנו, בתוך הים של הצרות והפיגועים אנו רואים ניסים, ואנחנו רואים גילוי שכינה בעונשים שהוא ית"ש מביא עלינו. הנה היה בשבוע שעבר בפיגוע בת"א שנפגע ונהרס מקום שכבר בעבר נפגע מפיגוע קודם, ואחר ששיקמו ובנו שוב את המקום המשיכו בדרכם בפריצת גדר התורה שם, ואז נשלח אות ממוסר שוב,

הלא כל זה הוא תוכחה בשבילנו שאנחנו נלמד ונבין שכל המאורעות של החיים הכל זה כמו שנביא עומד וקורא אלינו בשם השם, ואומר לנו, בני קדושים שובו מדרכיכם בואו והתקרבו אלי, כל קרבן שיש הוא כדי לקרב אותנו אליו ית"ש, וכמו שכתב הרמב"ן לענין הקרבנות שמקריבים במקדש דקרבו הוא מלשון קירוב שזה תכלית הקרבנות לעורר את האדם להתקרב להקב"ה.

וכך זה בכל הנהגת הקב"ה במצב ובתקופה שאנו נמצאים בה כעת, הלא נמצאים אנו בסביבה של אריות, רוצחים, פראי אדם, ומי ינמנע בעדם מלהרע לנו הלא כל העולם כולו רוצחים הם ושונאים הם לישראל. ובפרט בעת כזאת שמידת הדין שולטת בעולם זה הלא זה נורא נוראות. אמנם כפי שדברנו הרי כל קיומנו נס הוא, והכל בגזירת מסובב הסיבות, וכל ההנהגה בבריה הוא רק לפי מה שנקבע מאתו ית"ש, והוא ית"ש קבע שכל הפוליטיקא של כל העולם הכל מסתובב על ידי הכלל ישראל, ועל ידי מעשיהם של ישראל. וכמאמר הכתוב "תנו עוז לאלוקים" שפירש הנפש החיים שכוונת הפסוק הוא שאנו במעשינו נותנים את ה"עוז", את הכח לאלוקים, איך להתנהג איתנו, אם במידת הדין, או במידת הרחמים. א"כ עלינו לדעת כי מוטל עלינו החובה לחפש את הדרכים איך לעורר עלינו את מידת הרחמים.

(מתוך משא רבינו בכינוס לב לאחים ניסן תשס"ו)

צריך ממש יגיעה לחפש דרכים איך להיות רחוק מהרחוב

מצינו שכלל ישראל נשתבחו במצרים על שלא שינו לשונם שמם ובגדיהם, והיו מתאספים ומדברים על הגאולה שהאמינו במה שקיבלו מאבותיהם שעתיד הקב"ה לגאולן, וביאר המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל שכלל ישראל נזהר בדברים אלו שבה גדרו עצמם שלא להתערב עם הגויים, בידעם שאם לא ישמרו עצמם מלהתערב עם הגויים הרי בודאי יושפעו מהם ויאבדו את אמונתם בגאולה העתידה.

בתקופה שלנו כמה וכמה זהירות וסייגים וגדרים צריכים כדי לשמור שלא להתערב עם הרחוב, כמה נסיון נהיה היום גם בתוך בני התורה לשמור על ג' דברים אלו. לשונם – שיהיה הדיבור נקי ומעודן ללא שידבק בו משפת הרחוב [אני תמיד רגיל לומר שצריך להזהר מחבר רע, שהוא הגורם להתדרדר עד שאול תחתית ח"ו, וההבחנה לידע מיהו חבר רע – הוא זה שמדבר שפתו כשפת הרחוב שצריך להתרחק ממנו ולברוח כבורח מפני האש כמטחוני קשת].

שמם – כפשוטו לא לחפש המצאות של שמות חדשים. לא מתאים לקרוא בשמות המקובלים בכלל ישראל ומחפשים כל מיני שמות חדשים וכינויים משונים.

ובגדיהם – ללכת הגברים בבגדי בני תורה ולא להסתובב ברחובות ללא מלבוש עליון, דבר שנפרץ כיום מאוד, שאין לבני תורה את הנכבדות ללכת במלבוש עליון ברחובות קריה. מאי מאני מכבדותא, זה היקר והנכבדות לבן תורה, שהוא מכובד ומובדל מכל האחרים.

עלינו להיות מהקומץ קטן שיבינו וישכילו לעמוד בנסיונות

הנביא דניאל בסוף נבואתו מתנבא על התקופה האחרונה, שסמוך לביאת משיח צדקנו יהיה מצב של "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים והרשיעו רשעים ולא יבינו כל רשעים והמשכילים יבינו", הגזירות של הרשעים לבטל את הישיבות ולבטל את החדרים וחינוך הבית יעקב זה 'הרשיעו רשעים' שהם חושבים על ידי זה להשכיח שם ישראל ח"ו, אך עלינו לעמוד בנסיון להיות מהקומץ הקטן שישאר ש'יבינו וישכילו', קומץ טהור ונקי שלא יוותר ולא יתפשר בכלום אלא להיפך נעמוד בפרץ לגדור את הפרצות, וכל כוחינו הוא על ידי תפילה ותורה ועשיית חסד, והקב"ה יעזרנו לראות מהרה בגאולה השלימה בהגלות כבוד מלכותו עלינו בביאת גואל צדק.

[קטע מתוך שיחה בישיבת כנסת יחזקאל – אלעד]

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון המשך לשני הגליונות הקודמים – זכרונות ממרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

ענין 'עין הרע'

ידוע שמרן הגראי"ל זצ"ל חשש מאוד מעין הרע, והיה מונח אצל רבינו נוסח ללחש נגד עין הרע שקיבל ממרן הגראי"ל צילום מכתב ידו, וזכורני שהלך רבינו לביתו של הרה"ח ר' דב רזנשטיין זצ"ל מנהלה של תלמוד תורה רזי לי שהיה ממשתתפי שיעורו של רבינו כל ערב, ואמר בביתו לחש זה כנגד עין הרע.

מידות רעות סיבת כל המשברים

בשיחה לפני תלמידים שנשא אמו"ר הגר"ב קורלנסקי זצ"ל בקיץ תשנ"א סיפר: שמעתי אתמול ששוחחו ביניהם ראשי הישיבה מו"ח הגרמ"י שליט"א [זצ"ל] עם מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א [זצ"ל] על חולשת הדור, ואמר מו"ח שהרבה בחורים אינם שומרים על שעות שינה ומאמצים את עצמם ולכן אינם יכולים לתפוס את הלימוד כראוי ולכן נשברים ונופלים. והגראי"ל אמר שרופאים אמרו לו שיעקר סיבת חולשת הגוף שיש היום בין בני הישיבות הם מחמת המידות הרעות, כמו שאחז"ל הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם. ולאו דוקא מיגיעה יתירה בתורה. אמנם בדורות הקודמים שלמדו תורה מתוך הדחק ולא היה כמעט מה לאכול והיכן לישון אז התמוטטו מחמת זה, אבל היום ב"ה לא מכירים את המצבים האלו ולכן בדרך כלל סיבת החולשה והמשברים הם מחמת המידות. עכ"ל.

[זכורני שהיה פעם הצעת שידוך שאמרו לאמו"ר שראש המשפחה שם שהרביץ תורה באחת מהישיבות, הוא מקורב למרן הגראי"ל, הלך אמו"ר לשאול את מרן הגראי"ל על אותו פלוני שאמרו שהוא מקורב אליו וממילא הוא מכירו. ענה לו מרן הגראי"ל בפקחותו, הרי אמרו חז"ל אדם ניכר בכוסו, בכיסו ובכעסו, אני לא התעסקתי אותו באחד מהדברים האלו ממילא איני מכיר.]

בתשרי תשנ"ח עם התפרצות המחלוקת בישיבת פוניבז' נתוועדו רבינו ומרן הגראי"ל והחליטו ביניהם לנסות לפתור את המשך על ידי פשרה שיציעו בפני ראש כת המחבלים בכרם בית ד', ולכן זימנו ליום אחר את ההוא לביתו של מרן הגראי"ל, ורבינו הגיע שוב לבית מרן הגראי"ל לשבת יחדיו בהצעת הפשרה. אבל כידוע שלא יצא מכך כלום כי ההוא נאחז בכולה שלי וההמשך כבר ידוע.

פתקי הגורל בכובעו של מרן הגראי"ל זצ"ל

בכל בין הזמנים של חודש אב היו מתכנסים אמו"ר זצ"ל והגר"נ נבנצאל זצ"ל בבית מרן הגראי"ל עם הרשימות של בני שיעור א' העתידים להיכנס לישיבה בחודש אלול הקרוב, ועורכים הגרלה לאיזה שיעור יכנסו. היו רושמים על פתקים את השמות ומניחים בכובעו של מרן הגראי"ל, וכל אחד מהם מוציא פתק לסירוגין, ומרן היה רושם בדף מחולק לשני טורים את רשימת בני השיעורים. (מלבד זה, היה אפשרות קודם ההגרלה לבקש ללמוד אצל ר"מ פלוני, וההגרלה נערכה לשמות שלא ביקשו).

השיעורים בשיעור ג' אצל רבינו ומרן הגראי"ל, גם התחלקו הרבה שנים לפי הגרלה ובקשות (היו שנים מסוימות שעלו שיעור שלם משיעור ב' לשיעור ג' ללא שינוי בהרכב התלמידים). שמעתי מאמו"ר על שנה אחת שהיו שני מצוינים גדולים בשיעור ב', שרבינו ומרן הגראי"ל ערכו ביניהם הגרלה נפרדת על שני שמות אלו מי ילמד אצל מי. ואכן ב"ה שניהם מרביצי תורה מפורסמים. וזה שלמד אצל מרן הגראי"ל ידוע לתלמיד מובהק שלו.

מחילה על קברו

שמעתי לפני כמה שנים מידידי הגר"ב ג' שליט"א ששמע באותם הימים מבעל העובדה שנכנס למרן הגראי"ל לאחר תקופה מפטירת רבינו למרן הגראי"ל, ותינה לפניו קשיים ובעיות שיש במשפחתו, והנ"ל היה תלמיד בישיבה אצל רבינו לפני כארבעים שנה, לכששמע ממנו מרן הגראי"ל על מצבו אמר לו 'תעלה על קברו של רבי מיכל יהודה ותבקש מחילה'. והלה אמר שאיננו יודע ומבין על מה, ולא זכור לו איזה ענין מעת שלמד בישיבה שיצטרך לבקש על כך מחילה. ויהי הדבר לפלא.

הלואי וגם יסגור עלי בעולם האמת

ראיתי בספר 'הפנקס' לידידי הרה"ג ר' יצחק לוינשטיין זצ"ל, שכותב שביקש דברי חיזוק ממרן הגראי"ל, ומרן ענה לו שאינו יכול לומר חיזוק לאחרים כי הוא בעצמו רחוק מדרגה זו לתת לאחרים מוסר והתבטא על עצמו בשפלות נוראה. ואמר לו ר' יצחק שיש אחד שמכיר את הראש ישיבה חזק, רבי מיכל יהודה, והוא אומר שהראש ישיבה צדיק גדול. ענה לו מרן הגראי"ל הלואי והוא יסגור עלי גם בעולם האמת. [ודו"ק שלא אמר שאינו מכירו וכד' זה גם מראה על הקשר האמיץ שהיה ביניהם במשך שנים ארוכות].

הוראות והדרכות

דמועות חמות על בני ישיבה נושרים

ר"מ ביישיבה ליישיבה לבחורים הזקוקים לתמיכה רוחנית ונפשית - המכונים 'נושרים' - שבעבר כיהן כר"מ ביישיבה רגילה שהיתה בנשיאות רבינו והוצרכה הרבה לחיזוק ותמיכה ברישום התלמידים, סח לרבינו על עבודת הקודש שלו ביישיבה זו, ובתוך דבריו התבטא במליצה: "מהיום לא אצטרך להטריח את הראש ישיבה, ומפרש את דבריו - ביישיבה הקודמת הוצרכנו הרבה להטריח את רבינו בסיוע ליעץ להורים לשלוח את בניהם ליישיבה, ואילו ביישיבתנו כיום, בכל שבוע מגיעים הורים המתחננים שנקבל את בנם ונצילם מרדת שחת..."

והנה לתדהמתו הוא רואה כי עיני רבינו זולגות דמעה ובקול נשנק שואל: "האמנם?! בכל שבוע מגיעים כמה הורים לבקש על הצלת ילדיהם?... האכן זהו המצב כיום?...".

בכאבו הגדול על כל אותם בחורי שנסתבכו במשובות ועורים, טרח וכתב אגרת מיוחדת הממוענת לראשי הישיבה באירופה, לבקשם שיקבלו בחורים יחידים מארץ ישראל הנמצאים בסכנת התדרדרות - בחורים הטובים ביסודם, ורצונם להתייצב על דרך טוב, אלא שהרבה חברים רעים עושים והרי הם נמצאים בדרך ללא מוצא, והסיכוי גדול שאם יסעו ללמוד ביישיבה בחוץ לארץ, יפתחו דף חדש ונקי, ויתעלו בתורה ויראה. אגרתו של רבינו עשתה פרי, עד שאפילו נפתחה באחת ממדינות אירופה ישיבה מיוחדת לבני ארץ ישראל, זאת מלבד ישיבות וותיקות שפתחו את שעריהן בפני אותם בחורים יחידים שניצלו לדורי דורות

הרה"ג ר' צבי לבקוביץ שליט"א ראש ישיבת 'צעירים החדשה' שהיה מאלו שעסקו בענין זה מספר, כי רבינו שלחו למרן רבי אהרן לייב שטיינמן שייצרף אף הוא את חתימת יד קדשו למכתב. מתחילה לא הסכים להצטרף, באמרו: "וכי היצר הרע שבאירופה חלש יותר מהיצר שבארץ ישראל? ומה נועיל בכך שנשלח את אותם בחורים לשם?". אך לאחר תקופה קצרה, כאשר שב מרן הגראי"ל ממסע החיזוק שערך בצרפת, נענה ואמר: "נוכחתי כי כנראה אכן היצר הרע שם יותר חלש מבארץ ישראל" - והוסיף את חתימת ידו על מכתבו של רבינו.

וירב בנח"ל

בחורף תשנ"ט הוקם 'הנח"ל החרדי' (או בשמו שהוענק לו בהמשך: גדוד 'נצח יהודה'). העומדים בראשו הצהירו שזהו מסלול גיוס המיועד בעיקרו לבחורים חרדיים שנפלטו מן הישיבות, והוא מתנהל בהפרדה מלאה ומוחלטת, אוכל כשר למהדרין, וסדר היום כולל תפילה במנין, שיעורי תורה והדרכה של רבנים.

בציבור הרחב התקבלה היוזמה בתחושות מעורבות, עד כי היו אישי ציבור מתוך עולם התורה שהביעו ברבים את תמיכתם ביוזמה כדבר הראוי לכתחילה, כי הנה יש כאן בשורה: "הרי הישיבות לא מתאימות לכל אחד. והנה יגדל כאן דור חדש של אנשים שומרי תורה ומצוות, בעלי-בתים תורניים כמו שראינו לפני שנות דור...". בעיקר ראו אלו במסגרת זו פתרון לבעיית הנושרים ממסגרות הלימוד, בחורים המסתובבים באפס-מעש ללא סדר יום ושום תכלית, רחוקים מכל הוויה רוחנית - וכאן יהיו לפחות במסגרת בה הם אינם הולכי בטל ויושבי קרנות, ומחוייבים 'בפקודה' להשתתף במהלך היום בתפילות במנין ובשיעורי תורה. מה עוד, שאפילו רשויות הצבא הצהירו בבירור שאינם פונים כלל וכלל לאלו היושבים ולומדים תורה, אלא אך לאלו שנפלטו מן המסגרת.

אך רבינו, עתיר המעש בחינוך בחורי ישראל זה עשרות רבות בשנים, לא כן היה עמו - לא כפתרון למצטרפים למסגרת זו, וביותר: צל גדול מטילה מסגרת זו על צביונו המקורי של עולם התורה כולו!

רבינו, שדלתו היתה פתוחה להורים ובחורים שהתמודדו עם קשיים. ושהקדיש להם שעות ארוכות מזמנו היקר, ובעיקר ישב ובכה עמם, ושמעותיו הרוותחות זלגו על ידיהם אותם החזיק בתוך ידי חמיימות מלטפת - הכיר את בעיותיהם לפני ולפנים, ועשה את הכל כדי לסייעם לחלצם ממיצר, איש איש לפי תכונתו ומצבו - צפה בעינו ונחרץ היה בדעתו, כי לא זו הדרך שתביא את הפתרון שיוזמיו תלו בו.

ועם כל זאת, טרם הביע דעתו קיים רבינו שיחות רבות עם גדולי המטפלים בנוער זה, בעלי נסיון רב שנים ורבי פעלים בתחום, ויחד עמם בחן את הסוגיה לפרטיה וצדדיה, וגם הם הגיעו למסקנה האחת - לא זו הדרך ולא זהו הפתרון. רבינו גם פנה לידידיו גדולי ישראל, ואף הם כולם הבהירו שדעתם כדעתו, ואין גם אחד מהם שהביע הסכמה ותמיכה למסגרת זו.

¹ כאשר ראשי הנח"ל הפריחו שמועות שכביכול מרן רבי אהרן לייב שטיינמן זצוק"ל תומך בהם, הבהיר מרן הגראי"ל לרבינו ששוחח עמו על כך, ששקר הדבר ואין לו שום שייכות לזה. ומאוד כאב רבינו את העובדה שבמסווה של קנאות מדומה, ניצלו שמועה שקרית זו לפגוע בכבודו של הגראי"ל.

נקודה כאובה נוספת היתה שהיותו ושמועה שקרית זו קנתה לה שביתה גם בקרב ציבור שהעריץ והלך לאורו של מרן הגראי"ל, כי ראשי הנח"ל ותומכיה ניפנפו בזה שמרן הגראי"ל לא יצא נגדם. (מה עוד שגם מרן הגר"ש לא יצא נגדם, ומכתבם של גדולי ישראל שיצא נגד הנח"ל לא פורסם ביד, א"כ הביאו ראיה ואסמכתא לכך שיש להם גיבוי). ובמיוחד שדברים בעד הנח"ל והתבטאויות נגד אלו שיצאו נגד הנח"ל נשמעו בתקשורת מאיש ציבור שהיה מקורב למרן הגראי"ל זצ"ל, ומעוד אנשים נכבדים שבאו בכוונה טובה להגן על כבודו של מרן הגראי"ל מעל במות ציבוריות, ובזה הצליחו להכניס אורה גם בין בני התורה כאילו יש בענין מחלוקת בין שני גדולי הדור אלו. בו בזמן שרבינו לא הבין איזה חילוקי דעות יש, הרי שמע מפורשות מידידיו מרן הגראי"ל שאין לו שום שייכות לזה. וכמה נאנח וכאב על עלבון כבודו של מרן הגראי"ל שמכפישם אותו בענין זה, ויצא על כך במחאה עם עוד גדולי ישראל. ולדאבוניו אורה זו יצרה גם מצב שכאלו שרצו בכבודו של מרן הגראי"ל, יצאו נגד רבינו ומשנתו בענין, והסבירו שמרן הגראי"ל מכיר את חולשת הדור לכן נותן גיבוי ותומך בהקמת הנח"ל משא"כ רבינו לא חי את צרכי הדור וכו'. וד' הטוב יכפר בעדם! (ומעניין, שגם בערב פסח תשס"ה באחד מהמוספים של השבועונים עדיין אמר שם גורם בכיר בדגל התורה דברים בעד

מלבד הנזקים הרוחניים שעלולה מסגרת זו להביא למצטרפים אליה ולבני משפחותיהם באופן אישי, ראה בה רבינו סכנה למעמד הישיבות ולומדיה - כאשר מסגרת צבאית מקבלת גושפנקא תורנית - גם אם בדיעבד - הרי שהיא מהווה פיתוי לכל תלמיד מתרשל, לעזוב את המסגרת הישיבתית ולסחוף אחריה גם כאלו שלולא זאת היו נשארים במסגרת הישיבה.

למול קולות התמיכה שהובעו ברבים, ובעקבותיהם, העיתונות הכללית שהציגה זאת בקולות תרועה, כי הנה הציבור החרדי בהנהגת גדוליו "התפקח" כביכול - ראה רבינו צורך שתושמע דעת תורה בקול גדול וברור, שאין יד גדולי התורה במסגרת זו, ולא על דעתם היא נעשית. רק קול מחאה ברורה יבהיר לעיני כל, את מהותה של מסגרת זו ש"לא ירד בני עמה".

אף כי כל ימיו - עד לפרשיה זו - לא יצא רבינו בראש, בענוותנותו מועדיף היה להטפל לאחרים. אך כאן יצא מגדרו - בהתנותו את פרסום מכתבו וחתימתו בהצטרפותו של רבי משה שמואל שפירא ראש הישיבה דבאר יעקב למכתב.

טבל רבינו את קולמוסו בדם לבו, ויצא בגילוי דעת תורה: (שורות אלו הוסיף רבינו כתוספת למכתב ארוך שנוסח על פי מכתב רבינו בעניין אחר. יש לציין שהמכתב הארוך מתייחס בעיקרו כתגובה לאותם ראיונות שנתנו אישי ציבור בשבועונים, שם פרסו את משנתם התורנית והעמידו השקפה חדשה עבור ייעוד הציבור החרדי ובני הישיבות שאינם מתאימים למסגרת הישיבות לדבריהם, ולמעשה זה היה עיקר מחאתו של רבינו, וזה גם נכלל בתמצית מילים בשורות דלהלן).

אחר ששמענו וראינו דעתם של מנהיגי הנח"ל החרדי, שבמגמתם יכניסו רחמנא ליצלן פרצות בחומות קיום התורה, שהם הישיבות הקיימות על טהרת הקודש. ועל ידם יתרבו בבתי ישראל חיילים, אשר השפעתם על אחיהם ואחיותיהם הצעירים יהיו לרעה. ועוד הרבה סיבות שקשה להעלות על הכתב על גודל החורבן. לכן אין שום הכשר לתופעה חדשה זו.

הכותב וחותם בלב נשבר

מיכל יהודה ליפקוביץ²

"אין שום הכשר"

דברי רבינו במכתבו המצוטט: "לכן אין שום הכשר לתופעה חדשה זו" - היו נר לרגליו לכל מיני יוזמות שונות וחדשות שיצאו לאור. אם הצבא יקים בעצמו ועל דעתו מסגרות שונות - אין אנו צריכים להלחם בזה. זה ענינו של הצבא בלבד. ומי שהולך לשם, עושה זאת על דעת עצמו, וידינו לא תהיה בו - כמובן, אחרי שעשינו כל שביכולתנו להעמידו על דרך הישרה.

כך לענין חוק טל: מלחמתו של רבינו מכוונת היתה כנגד שותפות נציגי עולם התורה בחקיקת החוק. וכאשר נשמע הקול שכביכול נעשה הדבר בתמיכה של עולם התורה והישיבות, צריך היה להשמיע ברמה כי "אין שום הכשר לתופעה חדשה זו" - ולהכריז קבל עולם ומלואו, כי מקומו של בחור ואברך בן תורה הוא אך ורק בין כתלי בית המדרש!

וכך גם לענין הנח"ל החרדי. אכן ישנן בעיות בקרב בני הנעורים, ולעיתים בעיות קשות - ורבינו היה מודע להן והכירן מקרוב מאוד. אולם יש לדון כל בעיה לכשעצמה ולמצוא את הפתרון המיועד לה לפי הנסיבות הייחודיות. אבל אי אפשר לתת הכשר לפתרון כוללני שכזה, שגם אם הוא מהווה פתרון לכאורה לאותם בודדים, הסכנה שהוא טומן בחובו גדולה עד מאוד לכל האחרים.

מעבר לכל התקלות שראה רבינו במסגרת זו, הביע רבינו את דעתו ואמר: "לא יתכן שמיוזמה היוצאת מאנשים שכאלו, יצא דבר טוב!"⁴. וכבר שנים קודם לכן, כאשר הוחל בנסיונות שונים להחדיר את השירות הצבאי בקרב הציבור החרדי, הביע רבינו את דעתו, כי נראה בעליל שהשלטון הציב לו למטרה, להחריב ולהרוס את המבנה המפואר שנבנה וכוון במשך כיוכל שנים על ידי גדולי ישראל. וכל מטרתם אינה אלא לשנות את דמותו המקורית של בן התורה.

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך פקס 036186624.

¹ הנח"ל ונגד אלו שנלחמו בכך, וזאת כבר לאחר שפורסם מכתבו של מרן הגרא"ל להגה"צ רבי דן סגל שליט"א בענין. כותב השורות ניסה למחות ולהעמידו על חומרת דבריו השקריים, ובני ביתו של אותו מרואיין, אמרו שלא קיבלו שום תגובה נוספת בענין).

² אמרי דעת ח"ב עמ' רמז.

³ וכבר היה מעשה בבחור שנפלט אף ממסגרות המיועדות לבחורים כמותו, ולפי מצבו אחת היה עמו להתגייס לצבא, והיתה הוראת רבינו כי לאחר שהדבר נחרץ, ודאי שעדיף שיילך לנח"ל החרדי.

⁴ ראה עדותו של ר"מ בלוי ראש ישיבת דרכי חכמה בפתח תקווה, המלווה זה שנים ילדים ונוער בהתמודדותם (יתד נאמן - מוסף שבת קודש פרשת פינחס תשע"ג, עמ' 23): "את כל ענין הנח"ל החרדי יזם והגה גורם מהצבא... זאת הייתה מוטיבציה אישית של אותו גורם להצדיק את תפקידו". וראה שם עוד התבטאותו של מרן הגרא"ל על אותם גורמים ועל התומכים בהם: "זי האבען טרייפנענע דעות" - יש להם דעות פסולות!

וראה עוד מה שנפרסם כעת לאחר העלות הענן בהסתלקותו של מרן הגרא"ל זצ"ל, מבנו הגר"מ שטיינמן שליט"א שדיבר בעת ניחומי האבלים כאשר ענין הנח"ל עלה שם, וזעק על כך שמערבבים שמו הטהור של אביו מרן זצ"ל, ובגליון זכרון יתד נאמן' עש"ק וארא דברי נכדו יד ימינו הרב דוד שפירא שליט"א.

הגליון מוקדש לרפואת:
רוית בת סימה שמחה
בתושח"י

גליון קנ"ו, פ' בא
ד' שבט ה'תשע"ח
רמת - השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

**המעוניינים להנציח שמותיהם
ושמות יקיריהם ע"ג ספר ייחודי
שיצא לאור בקרוב בע"ה
מתורתו של מורנו זצוק"ל (סט"ג)
כרכים) יפנו בהקדם למערכת
הגליון.**

התורה – במעשה, ושמירת הלשון – בשב ואל
תעשה, "סור מרע ועשה טוב", לא לעשות
עבירות בפה- סור מרע, ולעשות מצוות בפה
ע"י לימוד התורה- עשה טוב.

תעניות וסיגופין או לימוד התורה

קראתי על אחד הצדיקים, אינני זוכר אם
זה היה ר' הערש מיכל שפירא – (שהיה
מצדיקי הדור בירושלים, וכאשר המהרי"ל
דיסקין היה חולה, היה אומר קודם כל לבקש
את ר' הערש מיכל לבוא להתפלל עליו) או
שזה היה ר' שמואל החסיד, בכל אופן אחד
משני צדיקים אלה שחיו באותה תקופה,
הרגיש שיש לו כח לצום שלשה ימים רצופים,
ובכל שנה היה צם שבעים ושנים שעות. פעם
אחת ביום השלישי של הצום אחרי הצהריים,
לא נשאר הרבה זמן עד סוף היום, אמר לאשתו
אני מרגיש חלש מאוד, תגשי לי כוס קפה עם
סוכר, אני מוכרח לשתות משהו מיד. היא
נבהלה ושאלה אם צריך רופא, הוא אומר לא.
"יש לך כח להמשיך לצום?" "יש לי כח
להמשיך". "ולמה אתה מבקש כוס קפה?"

נענה ואמר לה: כשאני צם, אני מקפיד שלא
לבטל תורה, אני לומד את אותן השעות של
לימוד תורה כמו בימים שאני אוכל, ולכן אני
מוכן לצום כי אין בזה ביטול תורה. אבל
עכשיו, אחרי הצהריים, למדתי גמרא בעיון,
עם תוספות, ואני מרגיש שהראש חלש, ואינני
יכול להתרכז ולעיין בתורה כהרגלי, אז אמנם
שלשת ימי צום ברציפות שווים כמו ארבע
מאות תעניות, אבל אני מוכן להפסיד את כל
הצומות האלה, בשביל שלא להפסיד שעה של
לימוד תורה בעיון.

זאת אומרת, שהוא ראה בביטול תורה הזה
נזק, ולמרות שלגבי מי שיכול לצום שלשה
ימים כתוב שזה תיקון גדול, גדול מאוד, בכל
זאת הוא אמר שכל זה בתנאי שלא יהיה ביטול

העיניים ללב. אבל הגמרא² אומרת שיש קשר,
ולכן נפסק להלכה שכשיש סכנה לעיניים זה
פיקוח נפש ומחללים שבת, "שורייני דעינא"
– הנימים של העיניים, העצבים ("באובנתא
דליבא תלו"), זה תלוי עם כח שבלב. ומספרים
שיש עובדות שמצאו שזה נכון, ולא מבינים
איך זה קשור, אבל יש קשרים רוחניים. וכמו
כן, יש קשר בין ברית המילה לבין ברית כח
הדיבור – קשר חזק מאוד.

על יוסף הצדיק שהיה מיוחד בשמירת
הברית, ועמד בנסיון קשה, אומר החיד"א
שמכח מידת הקדושה שלו, זכה לכח אין סופי
בכח הדיבור. הוא זכה שגבריאל המלאך לימד
אותו בלילה אחד שבעים שפות, וכשהתייצב
בפני פרעה הוא ידע לדבר אותן. ואומר
החיד"א כל כך למה? משום שהיה לו כח
קדושה, שקידש מאוד את הברית, ובשל כך
קיבל כח בלשון, ופיו דיבר שבעים שפות. וכן
יש יחס הפוך – מי ששומר את הפה, הוא קדוש
בכל המובנים, קדוש בכל הצדדים, וקדוש גם
בזה.

ירידת והחלשות הדורות

בכתבי האר"י כתוב דברים חמורים על
עבירות ותיקונן, ומובא שם עוד שאם אדם
רוצה לתקן עבירות, עליו להתענות תעניות
הרבה. וכתוב בספרים שאם רוצים לתקן
עבירות, יש דבר שטוב לעשותו בימי
השובבי"ם – או לצום כל ימות השבוע ולאכול
רק בלילות. או בתוך הימים האלה לצום
שלשה ימים רצופים (במשך שבעים ושנים
שעות). וכבר לפני קרוב למאתים שנה, הגיעו
כל חכמי הדורות שהיו בדור ההוא למסקנה,
שכיום הדורות שלנו חלשים, ואי אפשר לומר
לאדם שחטא, אתה תתקן את העבירות ע"י
שתצום שלשה ימים רצופים או שתצום כל
השבוע ותאכל רק בלילות. אנחנו לא מדברים
עכשיו על כל אחד אישית, כל אחד אם הוא
מעוניין, שידע קודם כל – שלא לעשות
סיגופים ותעניות קשות, זו לא הדרך הנכונה
בימינו. (אעפ"כ, הרבה צמים בשני וחמישי
בימים אלו, ולפי כוחותיהם, וכן נהג ר' אלי
לאפיאן ז"ל)

אבל התיקון ע"י תיקון הלשון, קיים גם
בימינו. תיקון הלשון, הכוונה היא: לימוד

שובבי"ם

פגם הדיבור ותיקונו

ח"א

**"האמנם אדם צדק תדבר מישורים
תשפוטו בני אדם"** (תהלים נח, ב)

ישנו ספר עתיק ושמו ספר יצירה³, בגמרא
כבר כתוב עליו, והוא מחולק לפרקים בנוסח
של משניות, ברייתות. אומרים שהברייתא
הזאת היא מימי אברהם אבינו, שהקב"ה
בבריתא העולם ברא את האדם "בצלמנו
כדמותנו", משום שרצה שהאדם יהיה דומה
למלאכי השרת. לאדם יש גוף ונשמה, והגוף
הוא לבוש של הנשמה. ומובא שם שה' ברא
את האדם עם המספר עשר – עשר אצבעות
בידיים ועשר אצבעות ברגליים. המספר עשר,
כידוע – קשור גם לעשר ספירות: כתר, חכמה,
בינה וכו' שהעולם מכון כנגד עשר הספירות
האלה.

בין שתי הידיים יש פתח, וגם בין שתי
הרגליים יש פתח. הפתח שבין הידיים הוא
הפה ובו לשון, (הידיים עולות עד הכתף ומול
שורש הידיים יש את כח הדיבור). מול השורש
של הרגליים גם כן יש פתח – פתח ברית
המילה. וכתוב בספר יצירה, ששני פתחים
אלה, הם שורש גדול של יסוד מהות הקדושה
של האדם. הוא קורא להם "ברית הלשון"
ו"ברית מילה".

קשרים רוחניים בין האברים

ולכן, בימים אלה של תיקון, יש לדעת
שיש קשר בין שתי בריתות אלה. החזון איש
אומר שעפ"י דברי חז"ל יש קשרים בין איברי
גוף האדם שאפילו הרופאים לא מבינים ולא
מודעים אליהם. בגמרא כתוב, שלעניינים יש
קשר עם הלב – אם יש סכנה בעיניים זו סכנה
ללב. וסיפר החזון איש, שמהרפאים שנפגש
איתם הוא שמע שהם לא רואים קשר בין

² ע"ז כח ע"ב

³ מתוך דרשת שובבי"ם תשס"ט

בחלום, וביקשה מחילה שלא באה מיד בהתחלה, כי עסוקים במשפט ויש דין וחשבון על כל החיים ועל כל מה שעבר והכל רשום. ואמרה: אין לי רשות לספר הרבה אבל דבר שנוגע לך חשוב לדעת.

היא אמרה שהיא ראתה איך שהכל רשום שם, כל מה שאדם עושה בכל רגע ובכל שניה. בין אם זה דבר טוב או דבר רע, ועד כדי כך שלא תיארנו בעולם הזה עד כמה הדיוק של - הדין וחשבון בבית דין של מעלה. לדוגמא היא אמרה, אני מזכירה לך שפעם ביום חמישי אחד הלכנו שנינו לבקר אצל אדם אחד שבכל שבוע היה נותן את התרומה. תוך כדי הילוך ראינו מהצד השני של הרחוב את האדם שביקשנו אותו, ורצינו לעצור אותו שיחכה שנעבור את הרחוב ונגיש לקחת את התרומה.

רשום בפנקס השמימי שלי ושלך אותו הדבר - על שנינו רשום שעשינו מצות צדקה, שאספנו צדקה, וזיכינו אותו בצדקה, וחילקנו את הצדקה. הכסף של הצדקה רשום עלי ועלייך. אבל יש עוד דבר שלא רשום עלי - את זו שהרמת את היד להגיד לו, הלו! את זה את עשית, ועלי זה לא רשום. תנועת היד שהיא הרימה רשומה רק בספר הזיכרונות שלך, מצוה של אשת הגר"א שסימנה לו עם היד לעצור. כל דבר רשום, עד כדי כך!

כשיש מליצי יושר

נחזור לענייננו עם הצדיק ר' יצחק בלזר ר' חיים ברלין. ר' חיים ברלין נפטר קודם, והוא בא ואמר לו שאין לו רשות לספר הכל, זה עולם גדול כל כך, אבל מה שחשוב לדעת, דבר אחד - שעד כמה שהיינו בעלי מוסר וידענו שיש דין ומשפט על כל דבר, שכר אין קץ על כל מעשה טוב, ייסורים קשים וסבל אין קץ על כל עבירה. כמה שידענו, עומק הדין הוא אף יותר עמוק ממה שידענו בעולם הזה, יותר עמוק ממה שחשבנו.

דבר שני - ביחוד עומק הדין, מחמירים מאוד על עבירות שבלשון, עבירות שקשורות עם הדיבור - כך הוא אמר - באין מליץ, מלאכים מליצים לא מליצים עליו, לא אבא לא אמא ולא אחים, המליצים היחידים הם - תורה שהוא למד, התורה מליצה, אמנם לא פוטרים אותו בלי כלום, אבל זה מיקל הרבה את היסורים על ידי המליצים - המלאכים שנבראו מדברי תורה שהוא למד. דברי תורה מתקנים, זה התיקון הגדול ביותר! - "מרפא לשון עץ חיים". סיפור זה סיפרה לי נכדתו של ר' יצחק בלזר, בת בתו, ששמעה מאמא שלה, וראיתי את זה גם רשום באיזה ספר.

תתבודד בשביל דברי תורה, אלא יש ללמוד בחברת חברים ולעסוק בתורה ולדבר.

התרופה היחידה לפגם הדיבור

ועל זה נאמר "מרפא לשון עץ חיים" - "עץ חיים היא", דברי תורה מרפאים את המחלה של הלשון. מה היא מחלת הלשון? זו מחלה קשה מאוד, אדם שרגיל לדבר, אינו מרגיש שהמילים יוצאות מפיו, הוא מדבר אוטומטי. וכבר אמר בעל חובות הלככות שאדם צריך להרגיל את עצמו שהתנועה הקשה ביותר אצלו תהיה לדבר, וכפי שלפני שאדם מניע משהו צריך לחשוב קודם. כשאדם יוצא ללכת, האם יוצאים באופן אוטומטי? כשהוא רוצה ללכת הוא צריך להחליט ללכת. להניע את הרגליים, אין זה באופן אוטומטי. אפילו הידיים לא אוטומטיות, כאשר אדם לוקח פטיש לדפוק מסמר, הוא צריך לחשוב על מה שהוא עושה. אך דיבור יוצא אוטומטי, וצריך אדם להרגיל את עצמו, שלהזיז את הלשון לדבר זה יותר כבד מאשר להזיז יד או רגל. לפני שמוציא מילה, שזה יהיה כל כך כבד, ואם כבר הוא מדבר, קודם לכן שיחשוב מה לדבר ורק אז ידבר. כך צריך אדם להרגיל את עצמו.

בסוף ימיו גר בירושלים הצדיק ר' יצחק בלזר - ר' איצ'יה פטרבורגר, (סבו של הרב מישקובסקי מכפר חסידים). ובאותו הזמן היה גר בירושלים הצדיק רבי חיים ברלין בנו של הנצי"ב מואלוז'ין, היו עוד הרבה צדיקים, אבל הם היו חברותא, וקבעו ביניהם, שהראשון שיפטר מן העולם יבוא בחלום לחברו ויספר לו מה הולך בעולם הבא, איך החיים שמה.

תכלית הדקדוק בדן שמים

יש כמה סיפורים על הסכם מעין זה. היה סיפור על אשתו של הגאון מוילנא, את הסיפור הזה שמעתי מפי הרב שך, שאחרי שכבר גידלה את הילדים והתחתנו, כבר לא היתה צריכה כל הזמן לעבוד במשק הבית, והגאון מוילנא, לא דרש הרבה תשומת לב כיון שהוא בין כך לא אכל הרבה, והיתה לה חברה קשישה, והן קבעו ביניהן לעסוק במצוות. יום אחד בשבוע היו שתיהן יוצאות לבתי נדיבים, בתי אנשים שיש להם כסף, לאסוף אצלם כסף, ולחלק לעניים שאין להם צרכי שבת. היא היתה כמו גבאית צדקה. וכך היתה נוהגת יחד עם חברתה לעסוק במצוה זו.

לימים עשו ביניהן הסכם, שזאת שטיפטר מהעולם קודם, תבוא בחלום לחברתה לספר לה מה הולך שם.. החברה נפטרה קודם. אחרי השבעה או אחרי השלושים היא באה אליה

תורה, אז עכשיו אני כ"כ חלש, תני לי קפה ואמשיך ללמוד תורה. רואים את החכם הגדול בתורה, כיצד הוא שקל את ערך לימוד התורה מול תעניות.

אם כן, תעניות זה טוב כל עוד אין ביטול תורה. והתעניות שחכמים חייבו כמו תשעה באב, יש בהן קצת ביטול תורה, אבל זו מצוה, וכשיש מצוה שחייבו חכמים מוכרחים לצום, אפילו אם קצת חלשים. בשיבות נוהגים שלא אומרים את השיעור הקבוע בתענית, אבל כמובן צריך ללמוד, אפילו אם הלימוד הוא לא כרגיל. אבל צומות שעושים בשביל 'תיקונים', שהם לא חובה מן התורה ומדרכנן, הם רק בתנאי שאין בהם ביטול תורה.

עסק התורה בדיבור

אומר החפץ חיים, הגמרא דורשת את הפסוק "הֲאֵמְנָם אֱלֹם צִדְקַתְּ דְּבִרְיָן מִיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם" "האמנם מלשון אומנות, אומרת הגמרא מה אומנותו של אדם בעולם הזה? "האמנם אלם" - ישים עצמו כאילם. יכול אפילו מדברי תורה?, תלמוד לומר, "צדק תדברון". צריך להסביר מה זה 'אומנותו'. כל בעל מקצוע מרגיל את עצמו בהדרגה עד שמתחיל לעשות מלאכתו טוב ובמומחיות, כך אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, ירגיל את עצמו לנסות להיות אלם, תענית דיבור חצי-שעה, שעה, לנסות. ממש כמו אומן צריך ללמוד את שמירת הלשון, זו אומנות ומקצוע.

ממשיכה הגמרא ואומרת: יכול אפילו מדברי תורה [ישים עצמו כאלם?]. ותמוה, הרי ישנה מצוה ללמוד, הייתי חושב שלא ילמד תורה? בהקדמה של החפץ חיים יש על כך כמה פירושים. אחד הפירושים הוא: יכול אפילו מדברי תורה - אין הכוונה שלא ילמד תורה, אלא שילמד תורה לבדו, כי אם ילמד עם חברים ידברו אחד עם השני ובינתיים יכול להיות מכשול, שיספרו סיפור צדדי, ומדברים ומדברים עד שמספרים סיפור שיש בו איסור, והרי אסור לדבר גנות על בן אדם, אסור לשמוע לשון הרע. והייתי חושב שבדברי תורה גם כן שיתבודד, כי 'אלם' הפירוש שילמד תורה לבד כאילו הוא אילם, אף אחד לא ישמע מה שהוא לומר.

עונה הגמרא שעל כך נאמר "צדק" - דברי תורה, "תדברון" - לדבר, הפירוש לדבר לשני כדבר איש אל רעהו, אם אף אחד אינו שומע אין זה נקרא "מדבר", זה נקרא מוציא מילים מהפה, דיבור זה אחד עם השני. אל

דברי אמרת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן הגר"ד יפה זצוק"ל

גיליון מס' 74 ■ בא

הנוק שנגרם מכלי התקשורת

מצוי, שאנשים מביעים דעתם על אירועים שונים, והם אומרים איש לרעהו: "אמנם יודעים אנו שהכל מונהג על ידי הקב"ה, אך הבה נתנח את העניין מצד דרך הטבע". הרב דסלר זצ"ל היה אומר על כך, שאנשים אלו משולים לשני אנשים שיאמרו זה לזה: "הבה נדבר כמו משוגעים..." ובאמת, אחד הנוקים הגדולים הנגרמים מכלי התקשורת, נובע מהיותם עמוסים בדברי פרשנות אשר תולים את הסיבה למאורעות השונים, בחוק מחוקי הטבע ("מלחמה פלונית הצליחה בזכות תכנון מבריק של מצביא פלוני, ומבצע צבאי אחר נכשל בגלל מחדליו של מפקד אלמוני", ועוד כהנה וכהנה...) - ההיפך הגמור ממה שלמדנו מדברי הרמב"ן, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, ומנהגו של עולם, וסיבת הצלחותינו וכשלונותינו הם לא חוקי הטבע, אלא עשיית מצוות מביאה הצלחה ועשיית עברות מביאה עונשים.

הגרא"א דסלר זצ"ל, אמר לי בשם חמיו זצ"ל, שהמשיל את העניין של 'טבע', לאדם שרואה דרך סדק צר בקיר, עט כותב. והנה אם ירחיבו את הסדק שבקיר הוא יראה שלא העט כותב, אלא האדם הוא הכותב, באמצעות העט. כך גם בעניין הטבע - מי שראיתו מצומצמת רואה את הטבע כאלו הוא זה שפועל, אך הראיה הרחבה והנכונה היא שרצונו של הקב"ה הוא שפועל, באמצעות הטבע. הגר"א דסלר הוסיף על דברי חמיו, שבמבט עמוק עוד יותר, אין בכלל טבע, אלא רצונו של הקב"ה בלבד הוא הפועל בעולם, והטבע רק מהווה כסות למעשיו של הקב"ה. (דוגמא לדבר: לנו נראה שהשמש מחממת ומאירה, אך האמת שרצון הקב"ה הוא שמאיר ומחמם, והשמש היא כסות לרצון ה'). שאלתי אותו, הרי מהרמח"ל בספר "דרך ה'" משמע בכמה מקומות, שהקב"ה אכן נתן כוחות לטבע לפעול, אלא שכוחם תלוי ברצונו של הקב"ה? והשיב לי, שהרמח"ל דיבר במבט של 'נגלה'.

והשתתפותו תשפיע על בחורים ואברכים נוספים לשמע ממנו דברי מוסר. לאחר השיחה אבא ניגש אליו וביקש לפגוש אותו, והרב וולבה קבע לו זמן לפגישה אצלו בביתו למחרת בצהריים. אבא שאל אותי כיצד מגיעים לביתו, ואמרת לו שיש קו אוטובוס שעובר סמוך לביתו עד לביתו בגבעת שאול. למחרת לאחר הפגישה שאלתי את אבא איך הסתדר עם הדרך, והשיב שנסע לתחנה מרכזית והלך ברגל לביתו, שאלתי אותו למה לא נסע כמו שהמלצתי לו? והשיב שכשרוצים לקבל כדאי להתאמץ קצת!

מרן הגרמ"צ ברגמן שליט"א סיפר בהספדו, שפעם חותנו מרן הרב שך זצ"ל צלצל למשגיח ולא ענו בבית, אז התקשר הרב שך לבית השכנים - משפחת קלרמן שימסרו למשגיח שהרב שך מנסה להשיגו בטלפון ושיענה לו, כשהמשגיח שמע על כך שהרב שך עומד להתקשר, מיד לבש כובע וחליפה, וניגש לטלפון לענות לרב שך. והסביר הגרמ"צ שליט"א שאף שבודאי היה בלבישת הכובע וחליפה את העניין של כבוד התורה, מלבד זאת היה בכך את 'ביקוש החכמה', שמכין את עצמו לקבל בהכנעה והדרת כבוד את דברי רבן של ישראל זצוק"ל.

הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצוק"ל אמר לי פעם, שבכל המקומות שבא למסור שיחות, בדרך כלל הצוות של הישיבה באים לכבדו וגם רוצים לשמוע אותו, אך שומעים את דבריו כ'רובני הישיבה', אולם כשדברתי בישיבה ב'כפר חסידים' המשגיח ר' דב יפה שמע אותי כאחד הבחורים...

סיפר ת"ח מכפר חסידים תלמיד של המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, שכשר' מאיר נפטר היה צעיר כבן עשרים וחמש, והוא ניגש לבקש מהמשגיח זצ"ל שיסדר עבורו לומר דברים לזכרו. המשגיח סידר לו מקום מתאים ושעה שידבר, ונכנס בעצמו לשמוע, ורשם דברים ששמע, וגם חזר אח"כ על כמה דברים שהוא שמע, מקרה זה לא היה חריג.

ספרו שהמשגיח פעם באה לב"ב וחיפש את ביה"מ ירחי כלה, שאלו את המשגיח מה מחפש שם, ואמר ששמע שהגאון הגדול רמ"מ שלזינגר זצוק"ל בקי בש"ס ומוסר דף היומי, ובא לשמוע איך יהודי שבקי בש"ס מוסר שיעור בדף היומי.

באחד השבתות התארח אצל המשגיח תלמיד של הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל ודיבר אודותיו, והמשגיח החליט שלא מספיק מנצל את ר' משה, ולאחר השבת קבע עם ר' משה להיפגש בירושלים ודברו שעות רבות בעניינים העומדים ברומו של עולם, ואחר כך הביאו המשגיח אחת לשבועיים למסור שיעור ברכסים

הניסים הגדולים מלמדים על הניסים הנסתרים

ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשא התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בס' וידעתם כי אני ה' (י, ב). ידועים דברי הרמב"ן (סוף פרשת בא), שהקב"ה עשה במצרים מופתים מעל לדרך הטבע, כדי לברר ולהודיע לכל באי עולם שיש לעולם בורא, אשר גם יודע מה נעשה בעולם, גם משגיח עליו - להביא גאולה לצדיק, ולהעניש את הרשע, וגם שולט בעולם לעשות בו כרצונו ולשדד את מערכות הטבע, כדי להשיג את התכלית שחפץ בה.

מוסיף הרמב"ן (שם) יסוד גדול: "ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים - שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו עונשו, הכל בגזירת עליון..."

הלימוד העיקרי שעל עם ישראל ללמוד מהניסים הגלויים, אינו רק שיש בידו של הקב"ה לשדד את מערכות הטבע, אלא שביחס לעם ישראל אין כלל טבע ומנהגו של עולם, והכל נקבע על פי מעשיו של האדם - אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו עונשו. התנהלותו של העולם במסלול טבעי, עלולה להשכיח מאתנו את העובדה שהקב"ה הוא המנהיג את העולם באופן של השגחה פרטית על כל צעד ושעל, לפיכך תפקידנו הוא לראות את הקב"ה גם בתוך הטבע, ולהשריש בעצמנו את הידיעה, שהאדם במעשיו קובע את גורלו - מעשים טובים יביאו להצלחתנו, ומעשים רעים יביאו חלילה את ההיפך. מורנו הגה"צ ר' אליהו לאפיאן זצ"ל היה אומר, שראוי ללמוד את דברי הרמב"ן שבסוף פרשת בא, כל חודש.

מעשה רב מרבנו הגדול זצוק"ל

נערך ע"י נכדו הרב י.מ. ארנפורנד

משנה באת פרק ד א: בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי. בקשת החכמה של רבנו המשגיח זצוק"ל הייתה מופלאה הוא ביקש ללמוד מספרים, מת"ח, ממבוגרים מצעירים, לכל דבר חכמה כמנה נפשו, גם אחרי ששימש גדולי עולם ולמד את ספריהם של גדולי עולם, לא ויתר ללמוד עוד דבר חכמה ממי שאפשר ללמוד ממנו. היה מופלא לראות איך הקטין עצמו וחיפש לשמוע ולקבל מכל ת"ח צעיר ומבוגר, וכמו שביאר הרע"ב: איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו. הלומד מכל אדם - ואע"פ שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים ניכרים הדברים שחכמתו היא לשם שמים ולא להתהדר ולהתפאר בה. שנאמר מכל מלמדי השכלתי - וסיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי, כלומר הייתי למד תורה מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני, ולא הייתי חושש לכבודי, כי עדותיך שיחה לי - שכל כוונתי הייתה לשמים בלבד.

המשגיח זצוק"ל שמח עם כל ספר שמצא בו דברי חכמה שהיו לו מהם תועלת, לא פעם ולא פעמים שגילה ספר חדש הוא לא ישן כל הלילה וקנה עוד חכמה, הוא ביקש תמיד לשמוע דברי חכמה ודברי חזק. שאלו אותו איך הוא הולך לשמוע שיחות של אנשים שצעירים ממנו בארבעים או חמישים שנה, והיה מוציא עט וניר ורושם נקודות שהוא רצה לזכור, וזאת לאחר שהוא כבר כיהן כמשגיח יובל שנים, והמשגיח לא הבין מה רוצים ממנו... האם מפני שעבר את גיל שמונים אין לו מה ללמוד יותר?! והיה בא לדרשה עם דף ועט ורושם נקודות שלמד. הוא אמר בשם המהר"ל שקניין מידה שאדם קונה היא נהיית אצלו הפשטות, וראינו זאת אצלו איך לא הבין למה אנשים מסתכלים עליו כענוותן כששומע חכמה ומוסר מצעירים ממנו בעשרות שנים. וכמו שעושים עסקים לא בודקים אם הוא מבוגר או צעיר מה בדיוק המעמד שלו זה לא נושא בכלל...

מספר בנו הגר"מ שליט"א: זכיתי שאבא זצ"ל התארח בביתי בשבת בבית וגן, והוא ביקש ללכת לשמוע במוצאי שבת את שיחתו של המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל בישיבת קול תורה, הוא אמר לי שהוא הולך לשיחה מג' טעמים א. לקבל ממנו ב. לחזק אותו - והוסיף גם אנשים גדולים צריכים חזקת ג. יתכן

כאשר המשגיח בעצמו השתתף בשיעור, ולאחר השיעור היה נכנס ר' משה לבית רבנו זצ"ל והיו משוחחים רבות בד"ת, וספרו בני הבית שאח"כ המשגיח היה חושב הרבה על הדברים, ולפעמים מרוב מחשבות היה ער כל הלילה...

לפני שנים בחול המועד סוכות התקיים כנס חנוכה הבית לבית המדרש החדש של ישיבת 'תפרח', והמשגיח זצוק"ל נסע לשם אף שלא הזמינו אותו, מפני שרצה לכבד את חתנו שליט"א המשגיח ד"ש. בכנס דיברו הגאון ר' יעקב פרידמן והגאון ר' אביעזר פילץ והגאון ר' חיים קמיל ולאחריהם כיבדו את המשגיח לדבר והוא סרב מפני שהגאון ר' משה שפירא נכח שם והוא אינו מדבר לפני רבותיו, לא קיבלו את דעתו והפצירו בו לדבר והוא כדרכו קיבל בהכנעה את דעתם, ופתח ואמר שהוא סבר שלא ראוי לו לדבר לפני הגאון ר' משה אך בפקודת רה"י הוא מקדים. זמן רב אח"כ שהמשגיח לא היה רגוע מכך שהקדים את ר' משה... במשך החג נכנס אליו הבן של ר' אביעזר לבקר, והמשגיח פתח איתו גמ' בבא בתרא האומרת שבמסיבה מכבדים את הזקן ובישיבה מכבדים את החכם, ושאל המשגיח למה א"כ ר' אביעזר לא נהג כגמ' מפורשת, כסיפר זאת הבן לרה"י ענה לו ר' אביעזר שליט"א: כנראה שהמשגיח לא מכיר מספיק את עצמו...

בעמלו ובתשוקת החכמה הוא זכה לידע רב נרחב מאוד בכל שטחי התורה בש"ס בהיקף ובעיון, בפוסקים ובהלכה למעשה במוסר ובמחשבה. אבא זצ"ל הסתיר הרבה את הידע ההיקף והעומק שלו שהיו מופלאים, היו שהכירו בגדולתו הרבה וטענו לו שלא כדאי להצניע זאת כדי שיגרום הדבר שיקבלו ממנו יותר דברי מוסר בשיחותיו. לא זכיתי לשאול אותו את טעמו ויתכן שחשב שהצניעות חשובה יותר, וההשפעה תלויה יותר בצניעות מאשר בדברים אחרים.

המשגיח תמיד חיפש להתייעל ולנצל כל דבר כיצד ללמוד ממנו ולקבל תועלת, והיה מבקש לשמוע מהבחורים מה דעתם על השיחות, והיה מבקש שיעצו לו במה לדבר? ותמיד כשהיה מדבר במוסר התורה היה שואל את רבני הישיבה או רב המקום, על מה כדי לדבר. וזכורני שכבר בהיותי ילד קטן – כשהיה מתארח בבית הורי שליט"א ומוסר שיחה בישיבת 'תפרח', בדרך לשיחה היה תמיד שואל מה לדעת – ילד בן עשר – כדאי לדבר? ואחרי השיחה היה אומר, דבר זה הזכרתי בזכותך... (ובאמת מלבד עניין הענוה הגדולה שהיה למשגיח להתייעל עם הצעירים, הוא באמת למד מהצעירים והתייעל מה לדבר בשיחות).

בשמות השבע ברכות לאחד מנכדיו שהמחותן אדם מצליח עקב המשגיח אחר המחותן לראות מה סוד הצלחתו, ולבסוף הסיק שכל דבר עושה מיד!

היה עוקב וחוקר אחר מקומות תורה שהצליחו, מה סוד הצלחתם בשביל להפיק מהם תועלת. דוגמא לכך: היה חוקר הרבה ומתעניין אחר סוד הצלחתו של הגאון הגדול רבי יגאל רוזן שליט"א ראש ישיבת אור ישראל. והזדמן פעם שהמשגיח היה בשמחה משפחתית שנוכח בה הגר"י רוזן שליט"א, והמשגיח פתח את דבריו ברשות מורי רבי הגאון רבי יגאל רוזן שליט"א. אחרי הדרשה שאלו הגר"י: ממותי אני מורו ורבו של המשגיח? אמר לו המשגיח: אני הרבה מתעניין וחוקר עליך ועל הישיבה, ולמדתי רבות ממך, אתה מורי רבי...

סיפר יהודי יקר שלפני כחמישים שנה שהיה בחור כבן תשע עשרה ולמד בישיבת באר יעקב אצל הגר"ש וולבה זצ"ל, אבא בא אליו לפגוש אותו כשהיה אצל משפחה שלו בכפר חסידי, וישב אצלו למעלה משלוש שעות לשמוע איך הרב וולבה נוהג בישיבה, מה הוא עושה כשבחור מאחר לתפילות ומה הוא נוהג כשמאחרים לסדרים ע"מ הוא נוהג לדבר בשיחות, וע"מ הוא נוהג לעורר, ושאר הנהגותיו בישיבה.

החלק הנוסף של חכם הלומד מכל אדם, הוא בקשת תוכחה מכל אדם, קשה לתאר את אהבתו ותשוקתו של המשגיח זצוק"ל לקבל כל הערה ותוכחה, וראו עליו בחוש את דברי הרא"ש שהיו רגילים על לשונו "שמח בשומעך תוכחת כמוצא שלל רב". דהיינו, אם נראה אדם שמח בשמחה גדולה כמו שמחתו של אדם המוצא שלל רב, ונשאל אותו מה הסיבה לשמחה שלך? הוא ישיב לנו ששמחתו היא על כך שקיבל תוכחה, משהו הוכיח אותי וסייע בידי ללכת בדרך הראויה. כשנראה אדם כזה נדע שהוא נבון וחכם. הוא מבין כמה עליו לשמוח על שמשיחו עוזר לו ומסייע בידו לעשות רצון קונו ולהדבק בה...

אדם שחושב שהוא בריא והרופא מגלה לו שהוא חולה, הוא באמת יוצא מהרופא עצוב. אולם יש שכבר יודע שהוא חולה, והרופא נותן לו כעת טיפול לאורך זמן מסוים בכדי לצאת מהמחלה, הוא יוצא מהרופא עם פנים מאושרות... מי שחושב שהוא מושלם, כשאומרים לו תוכחה או כשהוא פותח ספרי מוסר הוא פתאום מגלה את החסרונות של עצמו, באמת שקשה לו עם זה. אבל, אדם היודע שיעיר פרא אדם יוולד' ותפקיד האדם לתקן את מדותיו, עומד ומשתוקק, מי יסייע בידו? וכשהוא מוצא מי שמוכן לומר לו דברי תוכחה או כפותח ספרי מוסר המביאים מזרז לסבלו הוא מתמלא אושר! הנה יש מי שמסייע לו וסולל בפניו את הדרך כדי להגיע אל תכליתו. המשגיח זצ"ל היה דוגמא חייה לכך, כאשר חיפש תמיד איך להתעלות, וולמוד מכל אחד ולקבל הערה ותוכחה מקטן כגדול בהכירו את מעלת התוכחה, ואהבתו אותה, ובקש והשתוקק לתוכחה באופן שלא רואים כדוגמתו.

מספר בנו הגר"מ שליט"א: אחרי שהגיע המשגיח לגיל 80 הוא התקשר אלי ואמר לי: "בני היקר, יש לך מצוות כיבוד אב ואם של 'מאכילו ומשקהו'. ברוך ה' יש לי

אוכל ואף הנני יכול לאכול לבד, אולם יש גם 'מאכילו ומשקהו' רוחני, וזה העיקר. על-כן, אם אתה רואה שיש ידיעה חשובה שכדאי שאדע אותה [הוא היה מבקש חכמה בצורה שקשה לתאר] תתקשר לומר לי. עוד יותר, אתה יודע שאחרי גיל 80 - הגם שהבריאות טובה ב"ה - צריכים עוד יותר להתכונן, ועל-כן, אם אתה חושב שיש דבר שראוי לי לתקן, תתקשר אלי ותעורר אותי. אתה יודע שאינך צריך לחשוש שאקפיד או אכעס עליך. זוהי המצוה של 'מאכילו ומשקהו' בדרגה הכי גבוהה".

אחת מנשות הנהלת ישיבת כנסת חזקיהו לפני כחמישים שנה, לא היתה מרוצה מאחת מהתקנות שהוא הנהיג בישיבה, והיא המתנה לו שיצא מבית המדרש ושפכה עליו קיטון של תוכחה, אחד מהבחורים שהיה עד למחזה סיפר שהמשגיח זצ"ל עמד בהכנעה ושמוע את תוכחתה, וכשסיימה אמר לה: תודה הרבנית שהערת לי ואם יהיה לך עוד מה להעיר אשמח שתעוררי אותי. כשהלך אמרה לבחורים שהיו שם: אני רוצה לזרוק עליו בלוקים, חשבתני שהפעם כבר אצליח להוציא אותו משלוות הנפש שלו...

זכורני, שכאשר באתי לאלול לבית זקני מרן זצוק"ל (היה זה כאשר למדתי בפונבוז' ומו"ר מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א אמר לי: יש לך סבא כזה ואתה לא מנצל אותו? תלך לשהות במחיצתו באלול...) המשגיח קיבל את פני באהבה רבה, הראה לי את כל הבית (שהכרתי...), את המקרה את הספרים וכו', ואמר לי: כל הבית עומד לרשותך, אתה יכול לעשות בו ככל אשר תחפוץ - אך הוסיף המשגיח בכנות ואמר יש לי בקשה - כל דבר שאתה רואה בבית שדרוש תיקון, או שיש במה להשתפר בו, תעיר לי, אל תהסס להעיר לי, וזה יהיה לך להכרת הטוב עבורי! לאחר זמן שראה המשגיח שלא הערתי לו מאומה, אמר לי: "אני רואה שאתה מתבייש להעיר לי, אולי אתה חושב שזה לא מספיק מכובד להעיר לי, אז אתה לא צריך להעיר בצורה החלטית, אתה יכול לומר לי שאולי היה ראוי שיהיה כך וכך". לבסוף לא היתה לי ברירה, ולשמחתי מצאתי שחוט בציצית נקרע והערתי למשגיח (אע"פ שלא נפסל ע"פ דין), המשגיח נכנס מיד לחדרו להחליף את הציצית, ולא יאומן איזה שמחה היתה לו בכך, ולא גמר להודות לי...

לשנה הבאה הייתי בר"ה, ונשארתי לצום גדליה כאשר היה בכונתי לנסוע במוצאי הצום לישיבה, והנה בתפלת מנחה נקלע לידי המשגיח דף חשבון הנפש עם תביעות חזקות שמאן דהו כתב, - כמה דפי גמ' אתה יודע בע"פ להבחין בד"ב של מעלה? האם אתה מנצל את זמנך? וכו' והמשגיח התכנס בעצמו וישב זמן רב לחשבון נפש נוקב, אח"כ כשעלינו במדרגות לכיוון הבית, נעצר המשגיח ושאל אותי, מתי אתה מתכוון לנסוע לישיבה? אמרתי שתכננתי בעז"ה לנסוע אחרי הצום, המשגיח ביקש בעדינות שאחזור למחרת, מכיון שרואה שאינו מספיק מכיר את עצמו, והוא צריך עזרה... ובאמת היה רגיל לומר לי 'תשמור עלי'...

המשגיח אמר לי: כאשר מעירים לי, ראשית אני מודה על כך, ואם יש לי במה להצטדק, לאחר שאני מודה אני גם מצטדק.

היה פעם שבישיתי בפני המשגיח אשת תלמיד חכם זצ"ל על כך שמעולם לא העירה לבעלה, הגיב המשגיח: יש כאלו שרוצים שהאישה תעיר להם... ובאמת כשהרבנית תלטי"א הייתה מעירה לו שצריך להזדרז להתפלל וכד', או בשנים האחרונות שכדי לשמור על בריאותו זירזה אותו לנוח, היה מאד מאד מודה לה (גם כשלא הסכים עמה), ורגיל היה על לשונו להודות לה: 'ברוך שמסר עולמו לשומרים'.

בשיחות בישיבה היה אומר לבחורים שאם לדעתם יש מה לתקן ולשפר יועילו בטובם להעיר לו, ואפשר גם לשלוח מכתב בלא להזדהות (ובאמת בחורים היו שולחים מכתבים בלא להזדהות). וסיפרו תלמידים שכשהעירו לו פעם איזה הערה שהוא קיבל ממנה תועלת הוא הודה מאוד וגם נישק אותם, לא תמיד הוא הסכים עם המוכיח אבל תמיד שמע והתבונן במה שהעירו לו, ופעמים אחרי כמה ימים הוא דן בדברים. כמו"כ ביקש מהחברותא שלו שיעיר לו מה שאפשר לתקן - 'הרי אנחנו חברותא, וזוכים להתעלות ביחד, אז מגיע לי שתכיר לי טובה ותעיר לי מה שאפשר'.

אחד מתלמידיו פגש אותו וסיפר לו שהוא יכול לחזור לו על שיחות ששמע לפני חמישים שנה, עד היום יש לו השפעה מהם, המשגיח שמח ושאל אותו אולי במשך השנים הרבות הוא חשב שיש דברים שכדאי שיאמרו אותם אחרת? וספר אברך מורכסים המקורב לרבנו, שהמשגיח ניגש אליו ובקש שפעם בשבוע יתן לו מוסר - בתשלום...

באחת השיחות ביקש המשגיח מתלמידי הישיבה שמי שיש לו הערה כלפיו יועיל בטובו להעביר לו, ונוכח שם ילדי חמד תושבי רכסים, ולקחו זאת ברצינות... הילדים החלו לעקוב אחרי המשגיח, במה אפשר להעיר לו, ולבסוף החליטו שבפרשה שלישית של ק"ש המשגיח מזדרז יותר משהי פרשיות הראשונות (דבר שכידוע איננו נכון)... לאחר התפלה נגשו הילדים למשגיח והעירו לו שכנראה מחמת שלחון מהש"ץ אינו מכוון דיו בפרשה שלישית של ק"ש. כפי שספרו לימים אותם ילדי חמד - המשגיח ממש שמח בהם והודה להם מכל הלב על דאגתם, ואמר שבעז"ה יתקן את עצמו...

אחד מהנכדים הגיע להתפלל ביום כיפור ברכסים, והמשגיח טרח לבקש מהגבאים מקום בשביל הנכד לצדו, הגבאי אמר שזה לא כ"כ מסתדר, והמשגיח בענוותנותו אמר שדי שהמקום יהיה בקרבתו. במוצאי יום כיפור שאל המשגיח את הנכד איך היה המקום, והנכד אמר שלצדו ישב אברך לא כ"כ רציני. המשגיח הצטער מאוד, ואמר שהיה צריך לחשוב גם על מי שישב לצד. הנכד שראה את צערו של המשגיח אמר: סבא ודאי לא היה צריך לחשוב ע"י. אמר המשגיח: התפקיד שלך לחשוב שאני לא אשם, אבל אני צריך ללמוד מזה שהייתי צריך לחשוב גם על פרט זה, הרי כל החיים צריך לראות מה צריך לתקן ובמה אפשר להתקדם... (לפרטים 0527166490)

עומדים אנו בעצומה של תקופה הנקראת שובבי"ם אשר יחדו קדמונים לתיקון חטאת נעורים. נביא גישת רבינו הגר"א לתיקון חטא וכפי שנתבאר במשנת רבינו זצ"ל. וכן מוגש כאן מאמר נוסף בענין עבודת התפילה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

עבודת ימי השובבי"ם

[אגרות דעת קע"ד- קע"ו רא דשבת עמ' ש"כ]

[

קבלה בידינו מחז"ל במשנתם כי יש הקבלות בין האדם והזמן ע"כ. בהיות שבת שיא העליה בסדר זמנים, וחמדת ימים אותו קראת, כן אז מתנוצץ בקומת האדם עומק רוממותו (וכמ"ש במד"ר דאמר הקב"ה לשבת כנס"י יהיה בן זוגך) דהוא חמדת תקות כל תקוותיו. ואז לאור הופעה זו משתנה כל מושג הערכותיו לכל. הסתכלות מקפת איך שאין בכל חלל הבריאה דבר שנברא לבטלה (כמ"ש רז"ל במדרש) וכמדובר בארוכה במזמור שיר ליום השבת. כאן מסתכלים בצורתה הפנימית ואז היא מקבלת ערך שונה לגמרי בהערכת האדם. מבט מרום זה הוא ניגוד גמור אל כל המבט של זלזול הנ"ל. (ועיין פדר"א פמ"ד דעמלק ושבת הם הפכיים, ונתבאר במאמר שבת לעומת עמלק) וע"ז דבר בספר ראשית חכמה דשמירת שבת (התרוממות השבת) היא תיקון לחטא השובבי"ם

בנוגע לימי שובבי"ם הנה העיקר הוא לבסס ולטהר נקודת החכמה שבנפש שהוא ההיולי והתחלה שלה. וזיכוכה הוא ביגיעת המח בדברי תורה [יש תיקון שנקרא תיקון שובבי"ם. יש סדר של תענית ופדיון פ"ד תעניות, תפילות, ומה שקוראים שומע תפילה הארוך, וכ"ז מועיל לדורנו החלש לצאת יד"ח התעניות בדיעבד, אם יש סדר כזה בחו"ל תברר לעצמך. אבל העיקר שבעיקרים הוא לעשות מש"כ בסידור אישי ישראל חלק הנקרא כתר ראש (אות קלג') שמדבר על ענין זה [וז"ל תשובה לנכשל בעוון הקרי כמעט בפשע ר"ל הוא כשעוסק בתורה א"צ לדאוג כלל וכזה שאל מרבו הגר"א ז"ל והראה לו מאמר בתיקוני זוהר ובספרי מוסר המחמירים מאוד בענין שצריך לסבול יסורים קשים ומרורים כמות ואין תקנה כי אם במיתה ממש ע"ש שנאמר ועפר אחר יקח אבל בסוף מאמר בתיקו"ז נמצא דבר טוב למבין שכתב בתיקון כ"א וכ"ב אבל אורייתא אורך ימים בימינה כו' פי' שמצלת מן המיתה ובשמאלה עושר וכבוד שמצלת מן היסורים קשים כמיתה והספרי מוסר לא הביאו זאת. ובהגהות אוהלי חיים על כתר ראש מצוין לדבר השלה"ק וז"ל אלו החסידים המחמירים לומר אין תיקון לחטא הזה רח"ל כאשר שמעתי מפיהם הם המרבים פושעים בישראל ומרחקים מלבא תחת כנפי השכינה אשר בעל העון ר"ל בשמעו אלה אומר אין תשובה לחצי דבר וכאשר אבדתי אבדתי ואלו גורמים גלות השכינה ואין נקראים חסידים כ"א חסרים ועונשם גדול מאוד עכ"ל (לא מצאתי נוסח זה בשל"ה וכנראה ליקט מכמה מקומות בשל"ה)] והוא שבימים הללו ליגע את עצמו מאוד בלימוד גופי תורה יעו"ש ואין לי עוד מה להוסיף ע"ז. (א.ה. הראה מ"ב תקט"ו סק"ג והובא בכה"ח שם)]

נוסיף בזה ביאור הנה חטא זה יסודו בכח הזלזול. כל דבר מזלזל בעיני האדם יורד ערכו עד שיוכל להתבטל לגמרי מחשיבותו עד לאפסיות ממש. כתיב מלחמה לה' בעמלק מדור דור. וכבר השריש לנו הרמב"ן בסוף פרשת בשלח שהמלחמה האחרונה בתקופת העתיד תהיה עמו

יעו"ש. יסוד הרשע של עמלק הוא זלזול בערכים, וכמ"ש בילקוט ריש יתרו דלץ תכה זה עמלק יעו"ש. ובתקופת אחרית הימים נמצא הוא במרכז ההתנגדות לכלל ישראל. כאן הוא אבוהון דכלא, היסוד לכל הדחיפה להשחתת האדם. הזלזול בקדושת האדם היא תחילת התפתחות החטא כי דבר שהוא יקר משמרים אותו שמירה מעולה לבל יפסד. מלחמת הקדושה עם הרע הזה הכללי ועם כל ענפיו הפרטיים, היא רק בהחזרת ערכי האדם לאמיתם, היינו להכיר רוממות קומתו וליתן לה את חשיבותה האמיתית. וכנגד שיטת הכפירה במציאות בחירתו ויכולתו [א.ה. כידוע שרבו הגר"י הוטנר זצ"ל הגדיר שיעקר הכפירה של דורנו בהשפעת הפסיכולוגיה המודרנית היא הכפירה בעצם המושג שנקרא אדם היינו בעל בחירה. והם החדירו השקפה שקרית שהאדם אינו בעל בחירה אלא הסיבות מכריחות אותו לפעול בדרכים מסוימות ובזה הכשירו כל תועבותיהם ודי בזה], צריך להתבונן ולהכיר רוממות אפשרות עליתו. שבהיותו משעבד ראשו לד"ת אז עליתו היא מעבר לכל גבול ממש. כי ישראל וא' חד הוא, והתורה קדמה לעולם כמ"ש חז"ל. ביגיעתו בתורה הק' פורץ את כל המחיצות של הבריאה לידבק במרחבי האין סופיות הנמצאים במהותה של תורה. זוהי התרופה למחלה זו. ושעבוד הלב וגם יגיעת המח בתורה הוא התיקון הגמור לחטא זה אחרי החרטה וקבלה לעתיד לבל ישל עוד לעמל זה של תורה נברא האדם. אמנם בו זמנית גם לשמור צינורותיו וכליו שבגוף אשר העינים לשון ומעוררם מעיקריו. אמנם כפי היגיעה וה"קאך" [רתיחה] שמשקיעים בד"ת ככה גם צינורות אלו מתרחצים מטינופיהם. בביהמ"ד דקאצק היתה אימרה ידועה "הייתי ביום אכלני חורב" "וממילא הייתי קרח בלילה" וד"ל. אמרו ז"ל (קידושין ל, ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד, וניוול הוא בתאוה. כי ידיעת ההפכיים א' הוא. ומתוך עומק ההשקפה בעשה טוב יוצא מזה הרגשת שנאה ומיאוס הרע.

כדאי להניח ההדגשה כאן, וכפי העבודה המושקעת בימים אלו אז זוכים להרגשת פורים המבוססת על חיים אלו וכאמרם ז"ל (מגילה יד, א) משיעבוד לגאולה אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כ"ש, והרי חכמה, חיים היא [א.ה. ויגיעת התורה בימי השובבי"ם בה זוכה לחיים מכינה את הרגשת הזכיה בחיים דפורים]. ומסמיכת גאולה לגאולה מגיעים לליל פסח להרגיש עצמות החכמה עליה נאמר החכמה מאין תמצא. באכילת המצה שהיא נהמא דמהימנותא שהיא האסותא לכל מרעין בישין דס"מ וחיילין דלילה [א.ה. בליל הסדר בו נולדה כנס"י יש מגע עם ה"אין" מקור הנשמת חיים והיא מקור החכמה שהיא שורש מציאות

החיים כדברי הגר"א על ברכת אשר יצר בחכמה, הובא כ"מ].

מה שהעבודה בזה הולכת אצלך בקושי מיוחד – כאשר התלוננת – כנראה זהו סרח עודף מנטית טבעך שהוא נוטה להתפעלות בכלל באופן מופלג. כי כל התפעלות בהפלגה מעורב שם כח המדמה, שהרי הרגש אינו שכלי בטבעו וחי מדימונותיו בדבר שנפגש בו, ממילא כשבא המגע גם בדבר שאינו רצוי הרי פורצות תגובותיו כמעט בלי רסן, וקשה אז מאוד לרסן הסוס בעת ריצתו במורד וד"ל. אמנם השכל לא ידך גיסא קר הוא בטבעו וכח הקרירות שבו הוא ליסר ולרסן פריצות ההרגש. וכלשון הגר"ס ז"ל בריש אגרת המוסר "ואסור במושכלו" יעו"ש. אילו היית משתדל להגיע בלימודך לנקודת המוכרח שבסוגיא ולא לנקודת היופי היה זה עוזר הרבה. אם זוכים להמחיש המוכרח אז מרגישים רסן השכל, אבל היופי הוא נושא חן אל הדמיון. ואמרו ז"ל (תענית כו, ב) בחור אל

עומק עבודת התפילה

ג. תפילה גמר גלוי כבוד שמים

עפ"י מה שנתבאר במאמר הראשון נוסף בזה תוספת נכבדה עד כמה מרכזית התפילה בתפקיד האדם.

בסוף פרק הרואה (ברכות ס"א ע"א) הגדירו חז"ל כמה מאברי גופו של האדם, וקבעו שגדר הפה, "פה גומר" ע"כ. וצריך להבין כוונתם. פירוש הדברים היא שפה הוא הגומר של כל קומת האדם. הענין יובן על פי מ"ש במד"ר (תנחומא תזריע ז) ששאל רשע א' את ר"ע אם אלקים אינו חפץ בערלה למה נברא האדם עם ערלה, ר"ע השיב לו שיביא חטים, ואחרי שהביא א"ל ר"ע אכול אותם. ענה לו הרשע שאינו יכול לאכלם, צוה ר"ע להביא אופה מסר לו את החטים טחנם ואפה אותם לגלוסקא יפה, ונתן לו לאכול ואכל, א"ל ר"ע ראה שמעשה אדם יפים ממעשה הקב"ה כביכול יעו"ש. ר"ע רצה להמחיש לרשע שכל יעוד האדם בבריאה, הוא להיות כביכול ה"גומר" ומשלים לכל מעשה ידיו ית"ש. על כן, גם בכללות הרכבת מבנה האדם (נשמה מלמעלה וגוף מן העפר) שזהו מעשה ידיו ית"ש נמסר לאדם כח של "גמר" והשלמת מעשי ידיו ית"ש, זהו "פה גומר", כי חיבור זה באדם מתגלה כנפש חיה ות"א שם (בראשית ב' ז') והות באדם לרוח ממללא, הדיבור הוא גמר ההוצאה לפועל של האדם. הפה גומר הוא גמר הגילוי של הנשמת חיים שבתוך האדם.

נעמיק בזה עפ"י דברי הזוה"ק (תזריע מ"ו ע"ב ועיין בתרגום יונתן שמואל ב' י"ד ט"ו) שהבאנו לעיל עה"פ ויפח באפיו נשמת חיים "דיכיל למללא קדם מלכא", והיינו תפלת שמו"ע, שמציאותה היא עמידה לפני המלך. והנה מבואר בגמרא (ברכות ו' ע"ב) שדיבורי התפלה הם דברים שעומדים ברומו של עולם, ומן הארץ עד רומו של עולם יש מיליארי עולמות, כל א' לפניו מחבירו, אלו הן מחיצות עד אין שיעור בין מקום המלך לאדם, ואף על פי כן בשעת תפלה הכל מתבטל והאדם עומד לפניו ית"ש בלי שום חציצה ביניהם, ומדבר דיבורי התפילה העומדים ברומו של עולם. נמצא שב"ה הרוח ממללא" הוא המעיד על ה"רומו של עולם" הזה, זוהי בחינת "גומר" במהלך עומק היחוד. [א.ה. נמצא שבתפילה נשברות כל המחיצות היוצרות את ה"חלל" הריקני מהרגשת מציאותו. ובזה הפה הוא כח הגומר להשלים תיקון כל הבריאה כולה בהוצאה מילים אלו שבאות מרום גבהי מרומים. [עיני ישראל ח"ב שע"ג, בסוד ישרים חיי שרה תשנ"ט].

א. האדם - ממלל קדם מלכא

"ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה", ובתרגום "לרוח ממללא", דעניינו **דיכיל למללא קדם מלכא**, כלומר שמעלת הדיבור של האדם, אינה במה שיכול לדבר דיבורי סרק בעלמא, [הגם שאף כח זה אין לבע"ח], אלא במה שיכול לדבר "קדם מלכא", והוא תפילת שמו"ע, שעומד בה האדם במציאות לפני המלך כמבואר בגמ' ופוסקים.

והנה בפסוק הנזכר מבואר שכח הדיבור של האדם הוא ביטוי לנשמת חיים שבו. עפ"י הקדמה זו נבאר ענין יחודו של האדם להיות מדבר קדם מלכא.

ב. יחוד האדם בהיות נשמתו מהעליונים

הנה יצירת האדם שונה מכל הנבראים שכן כולם נבראו- הן גופם והן חיותם באותו המאמר. כגון מאמר "תוצא הארץ דשא" או "ישרצו המים" וגו' הוציא הן את "המציאות" של הדשא או הדגים והן את "כח החיות" שבהם. שונה מהם האדם, שגופו נברא תחילה עפר מן האדמה, ולאחר מכן נפח הקב"ה באפיו נשמת חיים. סיבת הדבר שהנשמה אינה שייכת למסגרת ה"טבעיות" של העולם, אלא היא מעלינו העליונים. הנשמה היא נפחת פיו ית', דמאן דנפח מדיליה נפח, וע"כ היא יצירה נפרדת השייכת לרום גבהי מרומים. לעומתה הגוף נברא "במאמר", כדרך כל הנבראים, שנבראו ב' המאמרות. זהו החידוש הנפלא של האדם שגם בהיותו עומד למטה [מצד גופו הגשמי], יש לו דעה לפעול בכל היקום כולו, כפי שהארץ בנפה"ח ש"א כי הנשמה היא כמו "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", גופו עומד כאן, ופועל נפלאות ע"י נשמתו למעלה בכל העולמות העליונים.

חידוש זה של הנשמת חיים ששייכת למקום עליון, מתבטא במה ד"כיל למללא קדם מלכא" וכנ"ל, כי דיבורי התפילה אינם דיבורים של עולם התחתון כלל, וכמו שהגדירו חז"ל הק' (ברכות ו' ב') שהם דברים העומדים ברומו של עולם, כלומר שהם דיבורים **השייכים בעצם לרום גבהי מרומים**, ואנשי כנה"ג שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים השיגו ברוח קדשם את הדיבורים הקדושים שבמחיצתו ית', ועומד האדם כאן ומדבר דיבורים עליונים אלו, ופועל פעולות נוראות לעילא לעילא עד מקור נשמתו. דיבורים אלו הם המבטאים את מעלת הנשמת חיים שבו.

ואם נשים לבנו לדברים, יוצא שקומת האדם [שעיקרה הרוח ממללא] נמדדת לפי איכות התפילה שלו. עד כמה שהאדם שייך לדיבורי התפילה, העומדים ברומו של עולם, בהרגשה אמיתית של עומד לפני המלך, כך הוא שיעור דבקוּתו עם הנשמת חיים שלו, וזהו שיעור קומתו. ותפילה כהוגן היא בליטת היופי של כל קומתו.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת בא תשע"ח -

אין מעבירין על המצוות

ושמרתם את המצוות וגו' (וי"ב י"ז)
פירש רש"י, ומקורו מהמכילתא, רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את המצוות, אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצה, כך אין מחמיצין את המצווה, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד. ומוסיף רש"י (יומא ל"ג א', מגילה ו' ב', ד"ה אין מעבירין) דילפינן מהמכילתא דאין מעבירין על המצוות.

* * *

הנה אמרינן במשנה במנחות (ס"ד ב') מצוות העומר להביא מן הקרוב לירושלים. ואמרינן בגמרא (לחד טעמא בגמרא שם) דהיינו משום דאין מעבירין על המצוות. חזינן דאם יש ב' אפשרויות היאך לקיים מצוה, בעינן לקיים המצוה באפשרות הכי קרובה. והנה לפי זה כגון לענין מצות מחיית עמלק, אם יש לפנינו שני עמלקים ויכול להרוג רק אחד מהם, לכאורה יהרוג עמלקי הקרוב. וגם ביכול להרוג שניהם יתחיל מהקרוב. ויש לעיין מהו בעומד במקומו וזורק חץ, האם נמי צריך לפגוע בקרוב.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא יש לדון דחייב לזרוק החץ על העמלקי הקרוב, דהרי חייב לקיים המצוה בהקרוב. אמנם לאידך גיסא יש לומר דיכול לזרוק החץ על איזה עמלקי שרוצה, דהרי הפעולה שלו הוה בשני העמלקים באותו מקום. וכן הוא בפשוטו.

ולפי זה הוא הדין אם עמלקי אחד יכול להרוג בידים באותו מקום, והשני ברחוק על ידי חץ, יהיו שווים ואיזה שירצה יעשה.

ב. אמירה לעכו"ם

וכמו כן לענין מצות העומר, ומביא על ידי אמירה לעכו"ם, אינו צריך להביא דוקא מהתבואה הקרובה לירושלים, אלא יוכל להביא מאיזה שרוצה, דהרי פעולתו, שהוא אמירתו, הוא באותו מקום. [אלא אם כן נימא דכיון דאסור לעשות איסור גם על ידי עכו"ם, אם כן זה גופא שאמר לנכרי להביא ממקום רחוק ליתסר משום שבות].

ג. מקל ארוך

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' כ"ה סעי' א') דאע"פ דדינא הוא דלובשין טלית לפני שמניחין תפילין, מכל מקום אם פגע תחילה בהתפילין, חייל דינא ד'אין מעבירין על המצוות', וחייב להניח התפילין לפני הטלית.

וכן בטלית רחוקה ותפילין קרובים, יקדים התפילין משום אין מעבירין על המצוות.

אמנם להאמור, אם יכול להגיע לטלית עם מקל ארוך, אם כן יעשה כן.

ולענין לבקש מאחר שיביא לו הטלית, זה תליא בנידון הנ"ל דאמירה לעכו"ם. [אך האיסור באמירה לעכו"ם מפאת שליחות לחומרא, ושוב לא גרע ממקל ארוך. ולא אדע].

ד. מיושב קושיית תוספות

אך לפי זה יש לעיין בקושיית תוספות (ובחים מ"ז א' ד"ה אשר, מגילה ו' ב' ד"ה מסתבר) שהקשו למה לי קרא לחטאות הפנימיות ששירי הדם ביסוד מערבי ולא ביסוד דרומי, תיפוק ליה משום אין מעבירין על המצוות, דהרי כשהכהן יוצא עם הדם מפתח ההיכל, שהוא בצד מערבי, פגע ברישא ביסוד המערבי.

* * *

סתירה במשנה ברורה

הנה אמרינן לדינא דאין מעבירין על המצוות, כגון בהא דאיתא בשולחן ערוך (סי' כ"ה סעי' א') דאע"פ דדינא הוא דלובשין טלית לפני שמניחין תפילין, מכל מקום אם פגע תחילה בהתפילין, חייל דינא ד'אין מעבירין על המצוות', וחייב להניח התפילין לפני הטלית.

ויש לדון מהו אם לקח בידו התפילין, ואחר כך עבר והניחם מידו ולקח הטלית, מי אזלינן בתר אין מעבירין קמא, והרי תחילה לקח בידו התפילין, ואם כן יניח התפילין קודם, או דילמא אזלינן בתר אין מעבירין בתרא, והרי עכשיו לקח בידו הטלית, ואם כן ילבוש הטלית קודם.

ולכאורה מצאנו בזה סתירה בדברי המשנה ברורה:

א. אין מעבירין בתרא

הנה כתב במשנה ברורה (סי' כ"ה סק"ה) דבלקח התפילין בידו, ואחר כך עבר והניחם מידו ונטל הטלית, שוב אסור לעזוב הטלית כדי ליטול התפילין. וכתב (שער הציון שם) דזה דבר פשוט. חזינן דאזלינן בתר אין מעבירין בתרא.

אמנם דעת הטורי אבן (מגילה ו' ב') והחזון איש (זבחים ס"ו ט"ו סק"א) לא כך, דהיכא דחייל אין מעבירין קמא, חיילא אע"פ דיש אין מעבירין בתרא, וילפו לה מסוגיא דיומא (נ"ה ב'). ואם כן בגוונא דהמשנה ברורה, אע"פ אחר כך לקח הטלית, מכל מקום כיון שתחילה לקח התפילין בידו, יקח התפילין קודם.

ב. אין מעבירין קמא

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' רע"ד סעי' א') לענין לחם משנה בשבת, דבוצע על שתי ככרות ואוחז שתייהן בידו ובוצע על החלה התחתונה. [וכתב ברמ"א, דהיינו דוקא בסעודה ראשונה בלילי שבת. אבל ביום השבת בוצע על העליונה, והטעם הוא על דרך הקבלה].

והקשה בב"ח, היאך בוצע על החלה התחתונה, הרי אין מעבירין על המצוות, והרי החלה העליונה קרובה טפי.

וכתב במשנה ברורה (שם סק"ה) שתי תקנות, חדא מהט"ז, שנהג להניח התחתון קרוב אליו יותר מן העליון ונמצא שפוגע תחילה בהתחתון.

ועוד תקנה בשם המגן אברהם, דבתחילה יניחנו למעלה, ובשעת ברכת המוציא יקח העליונה בידו ויניחנה למטה ויבצע עליו. נמצא דקיים גם אין מעבירין, כיון דבתחילה היתה עליונה, וגם את הדברי קבלה כיון דבצע על התחתונה.

והשתא תיקשי דהניחא להטורי אבן הנ"ל דאזלינן בתר אין מעבירין קמא, אבל הרי להמשנה ברורה אזלינן בתר אין מעבירין בתרא, ואם כן הרי השתא יש אין מעבירין על העליונה דהשתא, ואם

כן היאך יבצע על התחתונה. נמצא דתיקשי סתירת המשנה ברורה מסימן כ"ה לסימן רע"ד.

ג. התחתונה לא נתברך

העירו דיש ליישב, דכיון דבירך על העליונה, לא שייך לבצוע על התחתונה, דהרי התחתונה לא נתברך.

אבל תיקשי, דאם דעתו לאכול שתייה, מאי איכא למימר. [והרי לכאורה איירי במשנה ברורה גם בכהאי גוונא דדעתו לאכול שתייה].

ועוד יש לעיין, דכיון שיועד שאחר כך יחליף העליונה לתחתונה, אם כן נמצא דגורם שיהא נגד אין מעבירין דהשתא. אך יש לומר דאזלינן בתר שעת הברכה.

ד. עדיין מחזיקו

יש לדון ליישב דגוונא דלחם משנה לא דמי לגוונא דתפילין, דהרי בלחם משנה, עדיין מחזיק העליונה בידו אלא שהיא עכשיו למטה, ונהי דבעלמא מה שעכשיו עליונה חשיבא אין מעבירין, דהרי הוא יותר קרוב אליו, אבל הכא שאני, דזה בדרך הילוך של העליונה אליו, אע"פ שעכשיו עשהו תחתונה. ואין הסברא מוכרעת.

מכתב - עוד תירוץ להנ"ל

יום ב' י"ג מני"א תשס"ג

לקדם הג"ר י"ו שליט"א

אחר דרישת שלומו הטוב ושלוש תורתו הגדולה

מה מאוד שמחתי באגרת הנעלה אשר בקרבה פרי מגדים וגנת ורדים.

והנה בא מעכתי"ר ליישב רומיא דפסקי המשנה ברורה מסי' כ"ה לס"י רע"ד, דבסי' כ"ה נקט המשנה ברורה לדבר פשוט דאין מעבירין על המצות בתרא עדיף על אין מעבירין קמא, ובסי' רע"ד כתב מה שכתב המגן אברהם על קושיית הב"ח דבוצעם על התחתונה הא יש כאן אין מעבירין, ותירץ המגן אברהם דבאמצע הברכה מעביר העליונה תחת התחתונה. ותיקשי אם כן השתא יש אין מעבירין בתרא על העליונה החדשה.

[ולפום האי קושיא, אם היו לפנינו טלית ותפילין, והטלית קרובה לו ולקח שתייהם בידו, ובדרך הילוכו נעשה התפילין קרובה והטלית רחוקה, ועדיין שניהם בידו, יקח השתא את התפילין].

ותירץ מעכ"ת, דהרי מנהגינו דעושים חריץ בסכין בחלה ואם כן התחילה כבר המצוה גופה, ושפתים ישק.

והנה במנחות (ס"ד ב') תנן דמביאין העומר מהמקום הקרוב לירושלים, ואמרינן דחד טעמא מפאת אין מעבירין, וכתב בקרן אורה דלפום האי טעמא אם כבר לקח ממקום רחוק, ישאירם בידו. ולכאורה הוא כהמשנה ברורה ודלא כהטורי אבן. אבל לפום חילוק כ"ת, י"ל דהתם עדיפא שכבר נתקיימה מצות קצירה ולא מחייבין ליה לבטלה על די שלא יביאנה לבית המקדש.

את זה עלה בידי לפי שעה להעלות בעת עיוני באגרת הנעלה, והנני חותם מעין הפתיחה בהודאה ובברכה

אברהם גנחובסקי

[א"ה, במכתב ששלח השואל לרבינו, הוסיף השואל, דאכתי צריך ביאור, דזה מתוך רק לאותם מדקדקים שרושמים בסכין, אך משמע שעצתו של המגן אברהם הוא לכולי עלמא אף לאלו שאין עושין כן].

נתחייב במצוה ראשונה

הנה חזינן דאע"ג דכבר נתחייב במצוה, אם באה לפנינו מצוה אחרת, שתייהם שקולות, ולא אמרינן דניזיל בתר המצוה הראשונה שנזדמנה.

כגון בהיתת אבידה לפניו, ולאחר שראה אותה, נפלה עוד אבידה באותו מרחק, ואינו יכול לקחת את שתייהן, איזה שירצה יקח.

וכך מוכח מהגמרא בקידושין (ל"א א') דאמרינן דאם אביו אומר השקיני מים, וגם אמו אומרת השקיני מים, והוא גרושים, איזה שירצה יעשה, אע"פ שנתחייב מכת הצווי הראשון תחילה.

[ועיין בספר מנחת אשר למסכת פסחים (סי' פ"א אות י') באורך בזה, ובאגרת הגאון בעל זכר טוב שמוכא שם בסוף הספר].

מעתה לאור האמור יש להקשות בזה וכדלקמן:

א. קושיא

הנה לדעת הטורי אבן והחזון איש הנ"ל, אזלינן בתר אין מעבירין קמא.

מעתה תיקשי, הרי השתא הוי הדברים קל וחומר, דאם היה שתייהם לפניו אזלינן בתר אין מעבירין הראשון, קל וחומר כשנתחדשה אחר כך מצוה, דנימא דחייב במצוה הראשונה שנתחייב בה.

והרי היאך יתכן שאם היו שתי אבידות קרובה ורחוקה, והלך מהקרובה לרחוקה אמרינן דיחזור לקרובה, ואם היתה רק אבידה אחת, ונפלה שניה אמרינן דאיזה שירצה יקח.

ב. קשה גם למשנה ברורה

דע, דבאמת קושיא זו גם על המשנה ברורה דסבר דאזלינן בתר אין מעבירין בתרא, שהרי מודה המשנה ברורה דאזלינן בתר אין מעבירין קמא כאשר לא נעשה אין מעבירין בתרא, והיינו סוגיא דיומא (נ"ח ב'). ואם כן תיקשי מסוגיא דקידושין הנ"ל דמוכח מהתם דאין קדימה למצוה הראשונה שנתחייב בה.

ג. תירוץ א'

יש ליישב ב' דרכים, חדא, דדוקא כאשר כבר העדפנו הראשונה על השניה חיילא האי עדיפות, ולא כשהראשונה היתה יחידה.

ד. תירוץ ב'

עוד יש ליישב, דלעולם אמרינן דהמצב הראשון לא נשתנה, וזה טעם הטורי אבן דאזלינן לפני פעולתו [שהעביר עליו], משא"כ בגוונא דנפלה אבידה חדשה, [והיינו סוגיא בקידושין], הרי אם היתה נופלת מקודם היינו אומרים איזה שירצה יעשה. הלכך חלוקים הני תרי הילכתא.

[א"ה, נראה כונת רבינו, דאין הכוונה בטורי אבן, דמכיון דחל דין לקחת הראשונה תו לא פקע האי דין, אלא הכוונה דאמרינן דלא משנים כללי הקדימה לפי הפעולות שעושה אחר כך, והרי באבידה חדשה שנמצא באותו מרחק ממנו, הכלל הוא תמיד דאיזה שירצה יעשה].

ה. נפקא מינה בין שני התירוצים

נפקא מינה בין שני התירוצים, דבהיתת רק אבידה אחת ונתרחק ממנה ונפלה שניה שהיא עכשיו קרובה יותר, לתירוץ א', יקח השניה, דהרי לא חיילא עדיפות על הראשונה כשהיא יחידה, אמנם לתירוץ ב', יקח הראשונה, דהרי בכהאי גוונא אם היתה נופלת מקודם, הכלל היה דאזלינן בתר הקרוב, ואם כן שפיר אמרינן דיקח הקרוב.

אין מעבירין או תדיר

הנה יש לדון מה עדיף אין מעבירין או תדיר:

א. האם אין מעבירין עדיף מתדיר

הנה בקרבן נתנאל (מגילה פ"ד סי' י' אות ג'), ומוכא בהגרע"א זבחים נ"א א' סבירא ליה דאין מעבירין עדיף על תדיר.

והביא ראיה מתוספות ביומא (ל"ג א' ד"ה אין) דכתבו לענין זריקת הדם דחטאות הפנימיות, דהיינו אומרים דיסוד מערבי קודם, מכיון דאין מעבירין על המצוות, דבשעה שהכהן יוצא עם הדם מפתח ההיכל, שהוא בצד מערבי, פגע ברישא ביסוד המערבי. ותיקשי, אימא דיקדים יסוד דרומי מכיון שהוא תדיר, אלא על כרחך שמע מינה דאין מעבירין עדיף על תדיר.

אמנם בחזון איש בזבחים (סי' ט"ו סק"ג) דחה הראיה, דלענין קביעות מקום להקרבן אין מעלת תדיר [עיין שם], וכתב לדינא דודאי

תדיר עדיפא על אין מעבירין.

ב. דגול מרבבה כקרבן נתנאל

הנה אמרינן בשולחן ערוך (סי' כ"ה סעי' א') דתחילה ילבש ציצית ואחר כך יניח תפילין, משום מעלין בקודש.

והקשה בשאגת אריה (סי' כ"ח) ובדגול מרבבה (ריש סי' כ"ה), אמאי אמרינן דמאחרינן התפילין שהם מקודשות יותר, הא אדרבה מהאי טעמא יש להקדימן דהרי אמרינן (נחלים פ"א א') דמקודש קודם לאינו מקודש.

ולפיכך כתב בדגול מרבבה דהא דמקדמינן הטלית היינו מטעמי אחרוני, או משום דציצית תדיר דנוהגת בשבת משא"כ תפילין. [והקשו, הא תדיר ומקודש הוא בעיא דלא איפשיטא ואמרינן דאיזה שירצה יעשה]. או משום דציצית שקולה כנגד כל המצוות (נדרים כ"ה א').

ובמשנה ברורה (ביאור הלכה ריש הסימן) מתרץ דברי המחבר, דהכא שאני דלא דיינינן מצד דהתפילין הוה חפץ דקדושה, אלא דיינינן מצד האדם שצריך לעלות ממדרגה למדרגה ולהתעלות בקדושה, כי מתחילה הוא רק מכסה את עצמו בכיסוי של מצוה, ועל ידי התפילין הוא מקשר את עצמו בקשר היחוד והקדושה.

והשתא אמרינן בשולחן ערוך (שם) דמכל מקום אם לקח התפילין בידו, יניחם תחילה, משום אין מעבירין על המצוות.

והנה זה ניחא לטעמא דהביאור הלכה, אבל לטעמא דהגדול מרבבה דמקדמינן הטלית משום דהוה תדיר, הא מבואר ברמ"א (עיין באות הבאה) דתדיר עדיפא מאין מעבירין.

אלא נצטרך לומר דמוכח דסבירא ליה להדגול מרבבה כדעת הקרבן נתנאל דאין מעבירין עדיפא על תדיר, ופליג על הרמ"א.

ג. שאגת אריה

בשאגת אריה (סי' כ') מבואר דתדיר עדיף מאין מעבירין, דהנה כתב בשאגת אריה דהא דמקדמינן בברכת המזון, הזכרה של שבת לפני הזכרה של ראש חודש [נאו של יום טוב], הוא מטעמא דתדיר, אם כן בכגון ראש חודש שחל להיות בשבת, ושכח והתחיל בברכת המזון בשל ראש חודש שהוא יעלה ויבוא, קודם שאמר עדיין של שבת שהוא רצה והחליצנו, צריך להפסיק באמצע יעלה ויבוא ומתחיל בשל שבת, ואחר כך אומר של ראש חודש. חזינן דעובר על אין מעבירין ומפסיק באמצע יעלה ויבא כדי להקדים הזכרה של שבת דהוה תדיר.

ד. תוספות הרא"ש

וכן שמענין בתוספות הרא"ש ביומא (ל"ג א' ד"ה אפילו), דהקשה בהא דדיינינן התם אמאי סדור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי, הרי יש להקדים מזבח החיצון מפאת אין מעבירין, ותחילה תירץ דאין כאן אין מעבירין מכיון דצריך ליקח העצים מלשכת העצים, ושוב כתב דלא קשה כלל, דמזבח הפנימי מקודש טפי. חזינן דמקודש עדיף מאין מעבירין, ואם כן לכאורה הוה הדין תדיר עדיף מאין מעבירין.

ה. דעת הרמ"א דתדיר עדיף

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תרפ"ד סעי' ג') דאם חל ראש חודש טבת בחול, מוציאין ב' ספרים וקורין בספר תורה אחד ג' בשל ראש חודש, ובספר תורה שני קורא אחד בשל חנוכה. וטעמא דמקדים ראש חודש, דהרי הוה תדיר. וכתב ברמ"א, דאם טעה והתחיל לקרוא בשל חנוכה, צריך להפסיק כדי לקרוא בשל ראש חודש. [והוא מאבודרהם]. ותיקשי, דהא השתא דהתחיל לקרוא של חנוכה, איכא אין מעבירין על המצוות, אלא על כרחך חזינן דסבירא לרמ"א, דתדיר עדיפא מאין מעבירין, ומשום הכי ראש חודש דהוה תדיר, עדיפא על אין מעבירין.

התחיל במצוה

הנה מי שאכל מאכל שחייב בבואו נפשות, ושכח לברך, ועשה צרכיו, וזכר קודם שבה לברך אשר יצר, כתב במשנה ברורה (סי' ז')

סי' ק ב') בשם מהרש"ל (תשובות סי' צ"ז) דאשר יצר קודם לבוא נפשות, דאשר יצר הוה תדיר, ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם.

ויש לדון מהו בטעה והתחיל לברך אדעתא דבוא נפשות, וזכר באמצע הברכה שיש לו להקדים אשר יצר מחמת תדיר.

א. תדיר עדיפא מאין מעבירין

הנה תחילה יש לדון, דלכאורה יש להפסיק בורא נפשות ולהתחיל אשר יצר, מפאת דתדיר עדיפא מאין מעבירין.

דהרי איתא ברמ"א (המובא לעיל) דבטעה והתחיל לקרוא בשל חנוכה, פוסק כדי לקרוא בשל ראש חודש. ולכאורה היינו מפאת דתדיר עדיפא מאין מעבירין.

ב. אין מעבירין עדיפא, והתחיל שאני

אמנם יש לדון דלא יפסיק אלא ימשיך בבוא נפשות, דהנה מביא במשנה ברורה (שם סי' ק"ז) מהט"ז דהאי פסקא דהרמ"א לאו דסמכא הוא, ואין צריך להפסיק אלא קורא כהן בשל חנוכה, ורק אחר כך יקרא לאחרים בשל ראש חודש. וכן אייתי בביאור הלכה (שם) דהרבה אחרונים סבירא להו כהט"ז דלא יפסקו, ומשמע דהכי סבירא ליה.

ולכאורה מבואר מדבריהם דלא יפסיק משום דאין מעבירין עדיפא מתדיר. אך יש לדון דאינו ראיא, דשאני התם דמטעם אחר אינו מפסיק, דהרי כבר התחיל ובירך על ספר תורה. וכך כתב החזון איש (שם) דאע"ג דתדיר עדיף מאין מעבירין, מכל מקום בבירך לא יפסיק. וכך כתב בביאור הלכה (שם) דאם לא התחיל יגלול לראש חודש.

נמצינו למודין דבנידון דידן, לדעת הט"ז אינו מפסיק, דאע"פ דתדיר עדיפא מאין מעבירין, מכל מקום מכיון שכבר התחיל בבוא נפשות אינו מפסיק. וכתב בביאור הלכה (שם) דהאי אתחלתא היינו שכבר אמר ברוך אתה ה'. [ויש לעיין בשאגת אריה (סי' כ') באמר יעלה ויבוא קודם רצה, עיין שם].

ג. מטעם אחר לא יפסיק

אמנם אף אם נימא דלא כהט"ז אלא כהרמ"א (שם) דתדיר חשיבא מאין מעבירין ופוסק את האיניו תדיר, מכל מקום לכאורה בנידון דידן לא יפסיק.

דהנה להפסיק לגמרי לאחר מלך העולם, הרי הוי ברכה לבטלה. והרי ודאי אין להתיר איסור דברכה לבטלה כדי שיקדים התדיר.

וכי תימא דיפסיק אחרי תיבת העולם ויהפכנה לאשר יצר, דהרי הברכה כשירה כאשר הופכים אותו באמצע, מדין ספק ברכות להקל, [דבגמרא ברכות (י"ב א') הוה בעיא דלא אפשיטא, וספיקא דרבנן לקולא, עיין שו"ע סי' ר"ט סעי' א' ומשנה ברורה שם סק"ג ושעה"צ סי' א'], ואם כן נימא דעדיף להופכו כדי שאז לא יקדים האיניו תדיר לתדיר.

אך באמת העירו דמוכח דלא יעשה כן, דהנה כתב במשנה ברורה (סי' מ"ו סי' ק"ז) בשם החיי אדם, לענין ברכת השחר, דאם בשעה שאמר ברוך אתה ה' היתה כוונתו לברך זוקף כפופים, יסיים זוקף כפופים, אף על גב דעכשיו לא יוכל לברך מתיר אסורים.

חזינן דלא מפכינן אף שבוה ידלג ברכה מברכות השחר ולא יברכנה כלל, ואם כן קל וחומר דלא מפכינן בשביל קדימת תדיר לאינו תדיר.

[וכמו כן העירו, לענין המניח תפילין ואמר ברוך אתה ה', ושמע קדיש, אם יאמר למדני חוקיך או שיגמור הברכה, והוכיחו מהאי דינא דברכת השחר, דאפילו כד אמר ברוך אתה ה', אמרינן דימשיך אף שיפסיד ברכה, ואם כן יש לומר דהוה הדין לענין להפסיד אמן יהא שמיה רבה].

ואם כן נמצא בנידון דידן, דאם אמר ברוך אתה ה', יגמור כפי שהיה דעתו מתחילה ולא יהפוך.

ד. העולה מהאמור

העולה מהאמור, אם אמר רק ברוך אתה, הנידון אם יפסיק מחמת דין תדיר. והנה מביאור הלכה (סי' תרפ"ד) משמע דיפסיק ויחזור לתדיר, דהאי אתחלתא היינו דוקא שאמר ברוך אתה ה'.

ובהתחיל ברוך אתה ה', זולת מדינא דחיי אדם שכתבנו לעיל דמוכח שלא יפסיק, יש גם למילף מדינא דהט"ז (כמבואר בביאור הלכה סי' תרפ"ד) שאינו פוסק לתדיר אלא ממשיך לאינו תדיר.

עניני שבת

ועוד פירוש, בהר"ה (שבת קכ"ג א' ד"ה תנו) מבאר דאין דבר נעשה בסיס אלא כאשר המותר משמש את המוקצה, ולא כאשר המוקצה משמש לדבר המותר. והרי הכא הגיזי צמר המוקצין משמשי הקדרה, והיינו כדי להטמינו.

עד סוף השבת

אם הניח בתוך השבת שיהא עד סוף השבת, גם לרבינו תם הוה בסיס, דלא בעינן שיהא מונח כל השבת, אלא רק שיהא מונח עד סוף השבת. אבל אם הניח בתוך השבת שלא יהא עד סוף השבת, בזה גם להחולקים על רבינו תם לא הוה בסיס, וזה דינא דשליפי זוטרי (שבת קנ"ד ב').

ויש לעיין בהיה בתחילת השבת בסיס לאסור ולמותר, ואחר כך הסיר המותר, ודעתו שלא יהא האסור עד צאת השבת, האם הוה כשליפי זוטרי ולכולי עלמא לא יהא בסיס.

ועיין עוד במנחת שבת (סי' פ"ט אות ד') פלוגתת פרי מגדים (א"א סו"ס רע"ט) וגר"ז (סי' רע"ז סעי' ו'). ויש לתלות בזה. נא"ה. דהנה פליגי בבסיס לאסור ולמותר, ובאמצע השבת סילק ממנו ההיתר, האם באמצע השבת נעשה בסיס לאסור. ולהגר"ז לא נעשה בסיס, ולדבריו בהנ"ל לא יהא בסיס לדבר האסור, אלא נשאר דינו כבסיס לדבר האסור והמותר.

בעת הצורך

הנה כתבו הפוסקים (עיין משנה ברורה סי' ש"ט ס"ק כ"א) דבשעת הצורך יש לסמוך על רבינו תם. ויש לעיין אם הא דעבדינן כרבינו תם בעת הצורך, הוא מעיקר הדין, או דילמא מדין ספיקא דרבנן לקולא.

ונפקא מינה בהצטרף עוד ספק לחומרא, דאם הוה מעיקר הדין, הרי בחד ספק יש להקל, כמו בספיקא דגמרא במוקצה לחצי שבת, (עי' בית יוסף סי' ש"י סק"ג), ואם הוה רק מספק, עכשיו הוה ספק ספיקא להחמיר, דדעת המשנה למלך (פ"ח מהל' שאר אבות הטומאה ה"ה) להחמיר. אבל למאי דנחלק בשער המלך (הל' מקואות פ"י ד"ה כלל ה') וסבירא ליה דאף בספק ספיקא לחומרא שרינן בדברנן, וכך כתב במשנה ברורה (סי' ת"ד שער הציון סק"ל), אם כן אין נפקא מינה.

עד בין השמשות

הנה כתב במשנה ברורה (סי' ש"ט ס"ק כ"ב) בשם הפרי מגדים (שם א"א סק"ז) דבדעתו להניח עד בין השמשות, הוה ליה בסיס, דדילמא בין השמשות לילה והוה ליה דעתו להניחו שם עד סוף היום.

ולכאורה יש להתיר מספק דדילמא בין השמשות יממא, כמו במוקצה לחצי שבת, (ואינו דבר שיש לו מתירין, דהוה ספיקא דדינא, וכן ספק דבין השמשות).

ואולי כיון דשרינן האי בסיס בדבר מצוה, שכל שהוא בין השמשות לא גזרו משום שבות, חשבינן ליה כמיתסר בבין השמשות.

* * *

ו. מוקצה משמש לבסיס

כבר הוזכר לעיל דמובאר בדברי הר"ה (שם) דהיכא דהמוקצה משמש לבסיס לא הוה בסיס. (נמוכא במשנה ברורה סי' רנ"ט ס"ק ט').

ואם תאמר היכן מצינו למיעבד תרתי קולות, דרבינו תם ודד"ה, והרי מהך דגיזין שמעינן רק חדא, דהרי הטעם דבגיזין לא הוה בסיס, הוה או מחמת דינא דרבינו תם או מחמת דינא הר"ה. יש לומר דנהי דיש ראייה מהגמרא רק לחדא מינייהו, מכל מקום דילמא תרווייהו אמת.

ויש לעיין מהו בדבר היתר המשמש לבסיס, האם משוי בסיס לאסור ולמותר, כגון גיזין של צמר שאינם מוקצין, ויש גם מוקצה אחר על הקדרה.

* * *

ז. לא איכפת ליה

דינא דהמגן אברהם (סי' ש"ט סק"ה) דלא מקרי בסיס אלא אם כן הניח עליו דבר המוקצה בשביל שיתיישב עליו בטוב, אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להשים בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה, בכהאי גוונא לא חשיב מניח אלא שוכח, ומותר לטלטל חפץ המותר אחר שניערו המוקצה מעליו.

ונחלק המגן אברהם על התרומת הדשן (סי' קצ"ג). ובתוספת שבת דחה ראיות המגן אברהם. ומכל מקום כתב במשנה ברורה (סי' ש"ט ס"ק י"ח) דבשעת הצורך יש לסמוך על המגן אברהם.

ובאיכא בתיבה טלית ותפילין הא לא יכול להניח הטלית על התפילין, אבל יש לומר דמכל מקום הוי בכלל שרירותא דהמגן אברהם.

והיכא דיהא גם גוונא דהמגן אברהם וגם רבינו תם, לכאורה בזה יש לומר דשרי לכתחילה, אף בלא דוחק, מפאת דכל חדא שרינן בשעת הדחק.

ז' כללים בבסיס

קיימא לן דמוקצה המונח על דבר היתר, ההיתר נעשה מוקצה מפאת בסיס, כיון דההיתר משמש לדבר האסור. והנה יש שבע גווני דבהם לא הוה בסיס, מהם מוסכמים ומהם בפלוגתא.

א. שוכח

בעינן שיניח בכוונה שיהא כאן, אבל אם שכח, כגון שרצה לקחתו לפני שבת ושכח לקחתו, לא הוה בסיס. וזה מפורש בגמרא (שבת קמ"ב ב'). ואם בשבת ניחא ליה, בפשוטו הוה בסיס. [ועיין במנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק כ"א)].

* * *

ב. לאסור ולמותר

אם הוה בסיס לאסור ולמותר, אם האסור חשוב יותר, הוה בסיס, ואם המותר חשוב יותר, לא הוה בסיס.

שניהם שוים

בשניהם שוים, מפורש במשנה ברורה (סי' ש"י ס"ק ל"ג) דמחמירנן, דבעינן דההיתר יהא שוה יותר.

שכח דבר המותר

הנה לא נעשה בסיס אלא אם כן הניח הדבר האסור בכוונה. ויש לעיין מהו בהניח הדבר האסור בכוונה, אבל את הדבר המותר שכח, האם חשיב בסיס גם להיתר. וכתב במנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק כ') דמותר.

ונראה דהטעם הוא מחמת אן סהדי דניחא ליה בהאי שכחה.

אך במנחת שבת (שם) כתב דטעמא דאם היה רוצה לטלטל הכלי בבין השמשות אגב ההיתר המונח עליו, היה יכול לטלטלו, והיינו שהיה מחליט שרוצה בדבר המותר, ואם כן גם אחר כך בשבת מותר.

אך צריך עיון, דהתיינח אם בעינן שיהא בסיס בבין השמשות, אך הא נחלקו במגן אברהם (סי' ש"ח ס"ק נ') וט"ז (סי' ש"י ס"ק ח') בנעשה בסיס באמצע השבת, האם כל זמן שהאיסור מונח עליו אסור בטלטול. [נמוכא במנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק ט"ז)].

אמאי לא הוה בסיס

בעיקר האי דינא דאם המותר חשוב יותר לא הוה בסיס, אין הטעם דהאסור בטל מחמת המותר, אלא הטעם דכל דהוה בסיס לשנים, חשיבא בסיס לעיקרי.

תדע, דאטו באיכא על הכלי דבר האסור שהניח, וגם דבר האסור ששכח, ואיכא גם דבר ההיתר שהוא חשוב יותר מדבר האסור המונח, אבל משניהם ביחד שוה פחות, בפשוטו אין כאן בסיס.

[נא"ה. היינו דאע"ג דהאסור שוה יותר מהמותר, ונמצא דאין האסור בטל למותר, מכל מקום הוה בסיס רק לדבר העיקרי, והיינו להמותר דשוה יותר מהאסור המונח בכוונה, אבל לדבר האסור הנשכח לא חשיב בסיס כיון שנשכח].

* * *

ג. הניחו שלא מדעת בעלים

אם הניחו שלא מדעת הבעלים לא הוה בסיס, וזה מפורש בתוספות בשבת (מ"ד ב' ד"ה יש) דבעינן שיהא מדעת הבעלים.

ולענין אשתו יש לומר דיש לה רשות. וצריך תלמוד. אבל לכאורה בניו אינם יכולים לאסור. ועיין במנחת שבת (סי' פ"ט ס"ק כ"ב).

ואם הניח שלא מדעת בעלים ואחר כך ירשו מהבעלים, ואינו יודע שירש, מכל מקום בפשוטו הוה בסיס דהרי השתא יכול לאסור.

* * *

ד. עיקר הכלי

אם המוקצה אינו מונח על עיקר הכלי לא חשיב בסיס, [וזהו דין מוכני, לפירש תוספות בשבת מ"ד ב' ד"ה אין גוררין], והלכך בכיס תפור לבגד, ויש מוקצה בתוך הכיס, אין החליפה בסיס. וכל הני מוסכמים להלכה.

* * *

ה. דעתו להסיר בשבת

דעת רבינו תם (מוכא בתוספות בשבת נ"א א' ד"ה או) דאם דעתו להסיר המוקצה בשבת, לא הוה בסיס.

מקור לדבריו

המקור לדבריו, דהנה אמרינן במשנה בשבת (מ"א א') דקדרה שמוטמן בגיזי צמר, מותר להוציא הקדרה מהגיזין, אע"פ דהגיזין הם מוקצה, ולא אמרינן דנעשה הקדרה בסיס לדבר האסור.

ומצאנו ב' פירושים אמאי לא נעשה בסיס, חדא, דעת רבינו תם שמפרש כהנ"ל, דלא הוה בסיס כיון דדעתו לקחת הקדרה בשבת.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב,
ט' 035703949 עד 9.00 בערב
L5703949@gmail.com

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת בא

ויתן ה' את חן העם

"ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאוד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם". (פרק י"א פסוק ג')

ובהמשך כותב, "וכן מי שכל הבריות מקטנם ועד גדולם מודים ומשבחים אותו ורוצים את מעשיו, ראיה היא כי הקל יתברך זרע לו אהבה בלבבות בני אדם ושם לו שם טוב על לשונם, וזה אין הבורא עושה אותו לשונאיו וכו'".

מבואר בדבריו שהדרך היחידה שהאדם יהיה רצוי אצל הבריות ורוח הבריות תהא נוחה ממנו, היא רק כאשר האדם עושה את רצון הקב"ה, ואין שום דרך במציאות שהאדם ימצא חן בעיני כל הבריות. אלא שכאשר אדם עושה את רצונו של מקום, הקב"ה יעשהו רצוי לבריות.

בעיני אלוקים ואדם

וזהו הביאור במה שאומרים בברכת המזון, "ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם", ומדגישים בבקשה הזו של מציאת חן שהיא תהא "בעיני אלוקים ואדם". ויש לבאר בזה שכל ענין מציאת חן בעיני בני אדם יכול להיות רק כאשר יש לאדם מציאת חן בעיני הקב"ה, שאם בעיני הקב"ה אין לאדם מציאת חן לפניו, לא שייך כזו מציאות שהאדם זה ימצא חן בעיני אדם, שהרי כל אדם יש לו שאיפות אחרות וטבעים אחרים ולא שייך לעשות מעשיהם שימצאו חן בעיני כל העולם. אבל אדם כזה שזוכה למציאת חן בעיני הקב"ה, הקב"ה נותן לו חן גם בעיני בני אדם, ויהיה רצוי בפניהם.

בידוע שהוא ירא שמים

וזה הפשט בגמרא בסוכה (דף מ"ט ב'), "אמר רבי חמא בר פפא כל אדם שיש עליו חן, בידוע שהוא ירא שמים, שנאמר חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו". שכל ענין מציאת חן הוא לא דבר טבעי, שלא שייך שהאדם על ידי מעשיו ימצא חן בעיני כל הבריות, שכל אדם הוא שונה מחברו ומה שזה אוהב זה לא אוהב, ויתכן שאחד עושה מעשים שבעיניו הם נראים טובים והגונים, ובעיני חבריו הם נראים עקומים. ואם אדם זכה שיש עליו חן, בהכרח הוא שהקב"ה נתן את חינו בעיני כל רואיו, והקב"ה נותן לאדם את המתנה הזו רק כאשר האדם עושה את רצונו. וממילא "כל אדם שיש עליו חן, בידוע שהוא ירא שמים", דאם לא כן הקב"ה לא היה נותן לו חן, ומי שהוא ירא שמים הוא רצוי לפניו יתברך, ובודאי לכן הקב"ה גומל לו חסד ונותן את חינו בעיני הבריות.

ויתן ה'

ומעתה אמר הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל מובן מאוד איך כלל ישראל בכלל, ומשה רבנו בפרט מצאו חן בעיני מצרים, דכיון שהחן כולו הוא רק מעשה ה' והקב"ה הוא הנותן את חן האדם בעיני הבריות, ממילא לגבי הקב"ה כמו שהוא עושה שהאדם ימצא חן בעיני אוהביו, כך יכול באותו מעשה לעשות שהאדם ימצא חן בעיני אויביו. וממילא במצרים, אחד מנפלאות הקב"ה שעשה, הוא ענין מציאת החן שכלל ישראל ומשה רבנו מצאו חן בעיני המצריים. וזהו ההדגשה בפסוק "ויתן ה' את חן העם בעיני מצרים וגו'", ולא כתוב סתם שהיה לכלל ישראל חן בעיני

לכאורה יש להתפלא איך יתכן שהיה לכלל ישראל חן בעיני המצרים, הלא במשך שנה שלמה הם סובלים מכות שונות ומשונות מחמת כלל ישראל, ולפי הטבע היה צריך להיות שאדם שכל כך סובל מחמת אדם אחר, שהסבל הגדול הזה יגרום לשנאה גדולה ביניהם, ואיך יתכן שאחרי הכל נשאר לכלל ישראל חן בעיני המצריים שהעריכו וכיבדו אותם.

וביותר תמוה על משה רבנו שעליו נאמר "גם האיש משה גדול מאוד בעיני עבדי פרעה ובעיני העם", שלא רק שמצא חן בעיני עבדי פרעה ובעיני העם, אלא הם עוד החשיבו והעריכו אותו עד מאוד, ובזה יש להבין ביותר שהרי משה הוא היה האיש שהביא עליהם את כל המכות, שהוא על ידי מאמר פיו ומעשי ידיו באו המכות עליהם, ואילולי מעשיו ודיבוריו של משה לא היה נעשה מאומה. ואם כן אדם שמביא עליהם כאלו מכות קשות, עד שרובבות מצריים מתים מהם, היה צריך להיות שהשנאה כלפיו תהיה גדולה ביותר, ולא רק שלא יעריכו ויחשיבו אותו אלא עוד ירדפוהו ויסלקוהו מתוכם כמו שעושים לכל רודף. ובכל זאת כתוב בפסוק שהיה בדיוק להפך, שמושה רבנו היה נחשב בעיני המצריים כאחד מהגדולים והיה "גדול מאוד" בעיניהם, וזה תמוה מאוד איך יתכן להבין דבר כזה בהרגשי הטבע שכך יתייחסו לאדם רודף שמביא עליהם כאלו צרות ועונשים.

רוח הבריות נוחה הימנו

ושמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל לבאר, דהנה בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ה') מביא את פיתויי היצר הרע שמפתה לאדם שבמקום שיישב וילמד ויקיים מצוות, יצא החוצה לעשות דברים אחרים, וכתב שאחת מהטענות שהיצר טוען לאדם היא שחייב להיות מעורב עם הבריות ולעשות מעשים שהבריות יעריכו אותו וימצאו חן בעיניהם. והטענה של היצר היא מהמשנה באבות (פרק ג' משנה י'), שאמרו "כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו וכו'", והרי כל אדם רוצה שרוח המקום תהא נוחה הימנו, ומשום כן הוא חייב להשקיע ולעשות מעשים בשביל שרוח הבריות תהיה נוחה הימנו שמתוך כך יזכה שגם רוח המקום תהיה נוחה הימנו. ולמעשה תקוות היצר הרע היא שבמקום שאדם יישב וילמד ויעסוק בעבודת ה', שילך וישקיע במעשים כדי למצוא חן בעיני הבריות.

וכותב החובת הלבבות, שכאשר היצר יטען כך לאדם עליו להשיב לו, "איך אוכל לרצות כל בני דורי, ואין ביכולתי לרצות בני ביתי וכל שכן זולתם", והיינו שאדם לא יכול במציאות למלא את רצון כל הבריות, שכל אדם יש לו רצונות ושאיפות אחרות מחברו, ולא יתכן שיבוא אדם אחד וימלא את רצון כולם, שאם יעשה כך בשביל למלא רצונו של אדם אחד הרי אדם אחר יכעס ויסבול מזה, וכן הלאה.

אלא כתב החובת הלבבות, "השתדל להפיק רצון הבורא ויעשך רצוי לבריות, כמו שכתוב ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלם אתו".

הקודם שבסוף פרשת בראשית כתוב "ונח מצא חן בעיני ה'", וכיאר בדרך רמז שהפסוק בא לומר איך האדם מוצא חן בעיני ה' על ידי שמתנהג בהנהגה של "נח", שכאשר אדם מתנהג בנחת עם הבריות ואינו כועס, אז הוא מוצא חן בעיני ה'. ומעתה הפסוק ממשיך ואומר שכדי למצוא חן בעיני ה' לא די במה שהוא שלם במעשים של בין אדם לחברו, אלא צריך גם להיות שלם במעשים של בן אדם למקום, ולזה הפסוק כופל פעמיים את המילה "נח", ואומר "אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים וגו'", לומר שכדי להיות בבחינת "נח מצא חן בעיני ה'", צריך שני תנאים גם להיות בבחינת "תולדות נח", שבבין אדם לחברו יתנהג בנחת עם הבריות, וגם בבין אדם למקום יהיה בבחינת "נח איש צדיק תמים". ומעתה ממשיך הפסוק ואומר "את האלוקים התהלך נח", שאם כאשר האדם יתהלך בנחת עם הבריות זה יגרום לו לסתירה בהנהגה של בין אדם למקום, והוא מוכרח לבטל הנהגה של נח אחד, הרי בזה צריך לבטל את הנח בהנהגה של בן אדם לחברו, ולנהוג רק בהנהגה של "נח למקום" ולהיות בבחינת "את האלוקים התהלך נח".

כזה ראה וקדש - עדים שנעשים גדולים בראש חודש

"והחודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחודש השנה". (פרק י"ב פסוק ב').

מדין כאשר זמן חללים כבני גרושה וחלוצה, אלא הם לוקים מלקות ארבעים. והקשה התוספות (ד"ה מעידין) הרי בעדות ההלכה היא שעדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות, והיינו שעדות שאי אפשר לקיים בה דין כאשר זמן לעשות לאחיו, אינה עדות. וממילא קשה כיון שבעדות הזו שהם מעידים על הכהן שהוא בן גרושה וחלוצה אין דין כאשר זמן לעשות לאחיו, אם כן איך אפשר לקבל את העדות הזו, הרי זה בגדר עדות שאי אתה יכול להזימה שאינה עדות. וז"ל, "תימה, כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה, אם כן גם בשלא יוזמו איך יעשה על פיהם בן גרושה דהכי הוא האמת, ואמאי הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, ואין זה עדות".

וכתב ליישב בשתי דרכים, "וי"ל, כיון דלוקין הוי כאשר זמן, והוי שפיר אתה יכול להזימה וכו'. ועי"ל, דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה, לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה, דמהיכא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה מכאשר זמן, והא מוכח בגמרא דכאשר זמן לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה ולא קאי כלל עליה בשום צד שבעולם וכו'".

מבואר בזה, שלפי התירוצ הראשון בכל עדות בכדי שנוכל לקבל את העדות, מוכרח שיהיה ראוי לקיים בעדות דין כאשר זמן, אלא שלא תמיד דין כאשר זמן חייב להתקיים כפשוטו "כאשר זמן", אלא גם במקום שאי אפשר לקיים כאשר זמן, ובמקום זה העדים מקבלים מלקות נחשב הדבר כאילו קיימו בעדות הזו דין כאשר זמן כלפי הדין שצריך עדות שאתה יכול להזימה.

ולפי התירוצ השני, הדין הזה שצריך עדות שאתה יכול להזימה נאמר דווקא במקום שאפשר לקיים דין כאשר זמן, אבל במקום שאי אפשר לקיים דין כאשר זמן, או שלומדים מפסוקים שבעדות הזו אין דין כאשר זמן, הרי העדות היא עדות גם אם אי אפשר לקיים בה דין כאשר זמן.

אי אפשר לקיים בהם עונש

ומעתה כותב המנחת חינוך, שבעדות החודש עדים שמעידים שראו את הלבנה ולבסוף התברר שהם עדים זוממים, מצד אחד אי אפשר לקיים בהם דין כאשר זמן, שהרי אין שום דבר משמעותי שיכולים לעשות בהם "כאשר זמן", אבל חיוב מלקות יהיה בהם. וממילא לפי התירוצ הראשון של התוספות שבכל עדות בכדי שנקבל את העדות הזו צריך שנוכל לקיים בו דין כאשר זמן או כפשוטו או במלקות, אם כן גם בעדות של קידוש החודש נאמרה ההלכה שצריך שהעדות הזו תהא עדות שאתה יכול להזימה ולקיים בה דין כאשר זמן, ודין הכאשר זמן יתקיים במלקות. ואילו לתירוצ השני כיון שאי אפשר לקיים בה דין

המצריים, אלא מודגש בפסוק שכל ענין החן היה מעשי ה' "ויתן ה'", שרק הקב"ה שהוא כל יכול, יכול לעשות מעשה כזה, שהוא הפוך מהסברא ומהמציאות.

שוב מצאתי כדברים הללו בספר "חיי עולם" למרן הסטייפלר, הגר"י קנייבסקי זצ"ל (חלק א' פרק ט"ו) כתב את הנפלאות שכלל ישראל ראו בכל מכה ומכה, ובסוף כתב "בזה שהשאלו המצריים רכושם היקר, כלי כסף וכלי זהב ושמלות, רכוש גדול (כמבואר בפרשה), אחרי שספגו כל כך מכות נוראות מחמת ישראל, ראו כי הבורא שליט על החן, כמו שכתוב וה' נתן את חן העם בעיני מצריים, החן הלזה הכריחם להשאל, למרות שהשכל שלהם לא הסכים לזה בשום אופן".

את האלוקים התהלך נח

ובספר "קול יהודה" להג"ר יהודה צדקה זצ"ל מפרש את הפסוק בתחילת פרשת נח (בראשית, פרק ו' פסוק ט') "אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את האלוקים התהלך נח", דהנה בפסוק

ופרש"י, "החודש הזה, הראהו לבנה בחידושה, ואמר לו כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חודש וכו'. הנה, נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראוי לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע, ואמר לו כזה ראה וקדש".

במנחת חינוך במצוות קידוש החודש (מצווה ד' סקי"ד) הסתפק אם אפשר לקדש את החודש על פי עדות של עדים שנולדו בראש חודש ניסן, ובאותה שנה בראש חודש הם נעשים גדולים בני י"ג, ועתה הם באו ביום ל' אדר ואמרו שראו בלילה את הלבנה, וכאשר בית דין יקבלו את עדותם ויקדשו את החודש יוכרע הדבר שהם עדים גדולים ויש כאן עדות כשרה, האם אפשר לקדש את החודש על פי העדות הזו או לא. שמצד אחד כל זמן שבית דין עדיין לא קידשו את החודש, הם קטנים ופסולים לעדות, שהם נעשים גדולים רק בראש חודש, ולפני הקידוש של בית דין עדיין אין זה ראש חודש, ואין עדותם עדות. אבל מצד שני, כאשר יקבלו את עדותם ויקדשו את החודש, יוכרע הדבר שהם גדולים כבר מתחילת היום, ועדותם עדות כשרה היא, שהעידו בגדלות ולא בקטנות.

וז"ל, "ונסתפקתי אם באו עדים שנולדו בראש חודש ניסן, והיום בראש חודש ניסן שלמו י"ג שנים, ונעשים גדולים תיכף בתחילת ליל ראש חודש וכו', והם באו ואמרו שראו הלבנה היום והיום הוא שלשים לאדר, היאך הדין אם צריכין בית דין לקבל עדותן. כיון דאם יקבלו עדותן ויקדשו בית דין את החודש אם כן ראש חודש היום וגם אתמול בלילה היה ראש חודש, וכשהוא ראש חודש הם גדולים, כי בראש חודש הם בני י"ג ומקדשין שפיר על ידן, ושפיר מתקיים מצות קידוש על הראיה כיון דיתקדש החודש, והוי להו גדולים ראו את החודש. או דלמא, כיון דעתה הם עדיין קטנים, ובשעת דרישה וחקירה הם עודם קטנים, כי עתה עדיין אינו ניסן והם קטנים, וקטנים אינם כשרין להעיד".

עדות שאתה יכול להזימה

וכתב לומר שדבר זה תלוי בשני התירוצים בתוספות שבתחילת מכות, דהנה במשנה בריש מכות מובא "כיצד העדים נעשים זוממין, מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה, אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו, אלא לוקה ארבעים". ומדובר בעדים שהעידו על כהן שהוא בן גרושה או בן חלוצה, וממילא הרי הוא חלל ופסול לכהונה, ולבסוף נמצאו זוממין. ובכל עדים זוממים ההלכה היא שצריך לקיים בהם כאשר זמן לעשות לאחיו, אבל בעדות הזו מביאה המשנה שאין דין כאשר זמן שאפילו אם העדים כהנים אינם נעשים

כאשר זמם, אם כן לא נאמרה בזה ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה, והעדויות היא עדות גם אם היא בגדר אי אתה יכול להזימה. ולפי זה עדים שנעשים גדולים בראש חודש ניסן, והם באים בל' אדר ואומרים שראו את הלבנה, ואם נקבל את דבריהם ונקדש את החודש הרי מתברר שהם כבר גדולים מהלילה והם עדים כשרים, השאלה האם אפשר לקבל את עדותם או לא, היא תלויה בשני התירוצים בתוספות. שלפי התירוצ הראשון שגם בעדות הזו נאמר הדין שצריך שהעדויות תהא עדות שאתה יכול להזימה, והדין הזה מתקיים במלקות שהעדים מקבלים כאשר יבורר הדבר שהם זוממים, אם כן בעדות הזו שהעדים נעשים גדולים בראש חודש, הרי אם יבואו עדים ויזימו אותם יתברר הדבר שכאותה שעה קטנים היו, שכיון שהעדויות שלהם בטלה, ממילא יום זה הוא לא ראש חודש, וראש חודש ניסן מתחיל רק מיום שלמחרת ואם כן ביום זה הם קטנים, והעידו את העדות בקטנותם שאין זה עדות, וכמובן שאי אפשר לעונשם במלקות כיון שהיו קטנים בשעה ההיא. וממילא יוצא שהעדויות הזו היא עדות שאי אתה יכול להזימה שאפילו עונש מלקות אי אפשר לקיים בעדות הזו, ואין זה עדות, ואי אפשר לקבל את העדות שלהם.

אבל לפי התירוצ השני שבעדות כזו שלא שייך לקיים דין כאשר זמם לא נאמר דין עדות שאתה יכול להזימה, אם כן אין שום מניעה מבית דין לקבל את העדות, והדבר תלוי ביד בית דין שאם הם רוצים אפשר לקדש את החודש על פי העדות של העדים הללו, ולאחר שהחודש יקודש יבורר הדבר שהם גדולים ונעשה הדבר על פי עדות כשרה. וז"ל המנחת חינוך, "ונראה לפי מה שכתבנו לעיל לתירוצ הראשון של תוספות דבעינן כאן עדות שאתה יכול להזימה ונתקיימה הזמה במלקות, א"כ כאן אין מקבלין עדותן של אלו, נהי דלאחר קידוש יהיו גדולים למפרע, מ"מ הוי עדות שאי אתה יכול להזימה כיון דאם יזימו אותן וכו' הדר הוי להו קטנים ולא ילקו וכו'. אך לתירוצ השני של תוספות שכתבנו דכאן אין צריך עדות שאתה יכול להזימה א"כ היאך הדין, ונראה לי דהברירה ביד הבית דין אם רוצים מקבלים עדותן ומקיימים מצות קידוש על הראיה, כיון דנעשים גדולים למפרע בשעת ראיה והגדה. אך אם הבית דין רוצים לא יקבלו עדותן, דלעת עתה קטנים הם, וזה אינם מצווים לקבל עדים שע"י הקידוש יהיו למפרע עדים וכו'". וע"ש בכל אריכות דבריו.

כאשר זמם לעשות לאחיו

ולכאורה יש לעיין בדבריו, בתחילה במה שכתב שלפי התירוצ הראשון בתוספות בכל עדות נאמרה ההלכה שצריך שהיא תהא עדות שאתה יכול להזימה, ובמקום שאי אפשר לקיים דין כאשר זמם כפשוטו, הרי הדין עדות שאתה יכול להזימה מתקיים במלקות. ולפי זה כותב במנחת חינוך שגם בעדות של קידוש החודש צריך שיתקיים בעדות דין אתה יכול להזימה ויוכלו לענוש את העדים במלקות, ואם לא יהיה אפשר לעונשם במלקות הרי זה בגדר עדות שאי אתה יכול להזימה ואינה עדות. ולכאורה יש לדון בזה, וי"ל שכל דברי התוספות נאמרו רק לגבי עדות של בן גרושה וחלוצה, ולא בעדות של קידוש החודש, דהנה בעדות של בן גרושה וחלוצה העדות הזו גורמת הפסד לכהן שהם מעידים עליו כן, שהרי הוא נפסל מכהונה. ובזה כותב התוספות שחייבים לקיים בעדות הזו את ההלכה שאתה יכול להזימה, שכאשר יבורר שהעדים הללו הם זוממים יקבלו עונש על הזממה הזו, שלא יתכן לקבל כזו עדות שגורמת הפסד לאחרים בזמן שאי אפשר להזימה ולקיים בה עונש כאשר זמם. ובפסוק כתוב "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", ומדובר בעדות שגורמת הפסד לשני כלשון הפסוק "לעשות אחיו", ובזה נאמרה ההלכה שכדי לקבל את העדות חייב להיות שאילו יתברר שיש כאן זממה בעדות נוכח לקיים בעדים הללו את העונש "כאשר זמם לעשות לאחיו", ועל כן כותב התוספות שגם בעדות של בן גרושה וחלוצה כיון שהיא גורמת הפסד לאותו כהן שהם מעידים כנגדו, אם לא היה אפשר לקיים בעדים הללו את העונש לא היינו יכולים לקבל את העדות הזו. ובזה מחדש התוספות שכיון שהעדים נעשים

במלקות, הרי במלקות הללו מתקיים העונש של "כאשר זמם", ודי בזה כדי שהעדויות תחשב בגדר עדות שאתה יכול להזימה.

אבל בעדות של קידוש החודש שאין זה עדות בגדר "זמם לעשות לאחיו", שצריך עדותם לא באה כדי להפסיד או להרוויח לאחיו, אלא באה כדי לסדר את החודשים ולקבוע מתי מתחיל החודש, הרי בזה לא כתוב בתוס' שכדי שתתקבל העדות צריך שתתקיים בעדות ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה. ואפשר לומר שבוזה כיון שלא זממו שום דבר לעשות לאחיו, לא נאמרה בהם ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה, וגם אם לא נוכל לענוש את העדים בשום עונש, הרי זו עדות כשרה. וממילא בעדות כזו שהעדים נעשים גדולים בראש חודש, וכאשר נקבל את עדותם שהיום ראש חודש יתברר שהם גדולים וכשרים לעדות, אין שום חסרון של עדות שאי אתה יכול להזימה, ועל כן גם באופן כזה שכאשר יזימו יתברר שהם קטנים ואינם ראויים לענוש מלקות, הרי זה עדות כשרה, מאחר שלא זממו להפסיד לאחיו, ומהתוספות אין הוכחה שגם בעדות של קידוש החודש, צריך שתתקיים ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה.

פסול קטן לעדות

שוב מצאתי כדברים הללו מפורש בדברי הרעק"א (שו"ת קמא, סימן קע"ו) שהקשה על דברי הגמרא בבבא בתרא (דף קנ"ה ב') שהגמרא דורשת מפסוק שקטן פסול לעדות, שכתוב בעדות "ועמדו שני האנשים", ודורשים "אנשים", ולא קטנים". ולכאורה מה צריך את הפסוק הזה, הרי אפשר ללמוד את זה מההלכה שצריך עדות שאתה יכול להזימה, שכדי לקבל עדות צריך שאתה יכול להזימה ולקיים בה עונש כאשר זמם, והרי קטן הוא לאו בר עונשים וממילא נמצא שאי אפשר לקיים בו דין כאשר זמם, ואם כן עדות של קטן היא בגדר עדות שאי אתה יכול להזימה שאינה עדות.

ובתחילה כתב ליישב על פי התירוצ השני של התוספות במכות, שבעדות שאי אפשר לקיים בה דין כאשר זמם לא נאמרה ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה. וממילא אם קטן היה כשר לעדות הרי זה עדות שבעצמותה אי אפשר לקיים בה כאשר זמם, ובכזו עדות לא נאמרה ההלכה של אתה יכול להזימה, ועל כן צריך פסוק מיוחד לפסול את עדות של קטן "אנשים", ולא קטנים".

ובהמשך כתב שאפילו לפי התירוצ הראשון של התוספות שכותב שמלקות הוא במקום כאשר זמם, ואם אי אפשר לקיים כאשר זמם כפשוטו מתקיים דין עדות שאתה יכול להזימה על ידי עונש מלקות, הרי י"ל שכל זה נאמר דווקא במקום שרצו לחייב על פי עדותם את חברם באיזה דבר, אבל אם העדות אינה מחייבת לאף אדם, אין בזה את ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה. וממילא אפילו עדות כזו שהעדים לא יקבלו שום עונש לא נאמר דין עדות שאתה יכול להזימה, והרי זו עדות כשרה גם אם העדים לא יקבלו שום עונש על עדותם כאשר יזימו. וכדוגמה לכך מביא הרעק"א עדות של קידוש החודש, שאין זו עדות שנוגעת לחברם להפסידו או להרוויחו, ובזה אין צריך את ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה. וממילא לולי ההלכה שקטן פסול לעדות, הרי מצד ההלכה של עדות שאתה יכול להזימה היינו מכשירים קטן לעדות קידוש החודש, ועל כן צריך פסוק מיוחד "ועמדו שני האנשים" לפסול את הקטן אפילו מעדות קידוש החודש.

וז"ל, "דקטנים בעצמותם פסולים גם לעדות החודש, דלכאורה אם הוזמו אין שום עונש על העדים, דגם מלקות ליכא דהא לא העידו כלל על רעך, וע"כ מוכח דזהו גם לתירוצם א' דמכות דדווקא בכאשר זמם לאחיו בעי יכול להזימה, אבל היכא דלא העידו כלל על אחיך לא צריך שיהיה יכול להזימם, אלא דבכך גרושה דמעידים על אחיך סבירא ליה בתירוצם א' דבעי יכול להזימם. וא"כ נפקא מינה דקטנים פסולים בעצמותם וא"כ בעדות החודש". וע"ש בכל אריכות דבריו.

לא תענה ברעך עד שקר

והנה בדברי הרעק"א מבואר עוד חידוש, דהנה בעדות של קידוש החודש אי אפשר לקיים בעדים דין כאשר זמם, שהרי הם לא זממו

היא עדות שנוגעת לאחיו, זה נאמר דווקא במקום שהעונש הוא "כאשר זמם" כפשוטו, אבל במקום שהעונש "כאשר זמם" מתקיים במלקות, אז אפילו שהזממה שבעדות היא לא זממה שקשורה דווקא לאחיו, גם כן יש בזה חיוב "כאשר זמם" שמחייב מלקות. ולכן אפילו בעדות של קידוש החודש, צריך להיות שדין הכאשר זמם יחייב את העדים בחיוב מלקות.

אבל הרעק"א לומד שבעדות כזו שאי אפשר לקיים בה דין כאשר זמם כמו עדות של בן גרושה וחלוצה, חיוב המלקות אינו מדין "כאשר זמם", שחיוב כאשר זמם מחייב אך ורק את החיוב שזמם ולא שום חיוב אחר, וממילא לא יתכן להכליל בכאשר זמם חיוב מלקות. אלא חיוב המלקות הוא מצד הלאו של "לא תענה ברעך עד שקר", שהתחדש בפסוק שאפילו סתם עדים אינם לוקים על הלאו של לא תענה, כיון שאין בו מעשה, אבל עדים זוממים שאי אפשר לקיים בהם כאשר זמם יש בהם חיוב מלקות מצד לא תענה. ותוספות בתירוץ הראשון מחדש, שכלפי הדין שצריך בעדות עדות שאתה יכול להזימה, הרי מתקיים במלקות הזה ההלכה הזו שהתחדשה בדין כאשר זמם שצריך עדות שאתה יכול להזימה. ולכן סובר הרעק"א שאם כל המלקות הוא מצד לא תענה, בהכרח שחיוב המלקות הוא בגדרי לא תענה, ואם בלאו הזה של לא תענה כתוב "ברעך" שהחיוב הוא דווקא כשמעיד עדות שנוגעת ל"רעך", אם כן בעדות כזו כקידוש החודש שאינה נוגעת לרעך לא שייך לחייב מלקות.

*

מה שירצו בית דין יעשו

הנה במה שכתב במנחת חינוך שלפי התירוץ השני התוספות במכות, שכותב שעדות שלא שייך לקיים בה דין "כאשר זמם" לא נאמרה ההלכה הזו של עדות שאתה יכול להזימה, ולפי זה כותב שבעדות של קידוש החודש שהעדים נעשים גדולים בראש חודש, הדבר תלוי ברצון בית דין, שאם הם רוצים, יכולים לקבל את העדות הזו כיון שלאחר שהיא נתקבל יתברר שהם גדולים, ואם הם רוצים אינם צריכים לקבל את העדות הזו שכל זמן שעדותם לא התקבלה הרי הם קטנים.

לכאורה יש לעיין בזה, היכן מצינו דבר כזה שיש ברירה ביד בית דין להחליט אם הם רוצים לקבל את העדות הזו או לא, הרי עיקר הנידון לגבי העדות של העדים הללו שנעשים גדולים בראש חודש, הוא האם יש בעדות הזו שם עדות או לא. ואם יש בזה שם עדות בית דין מחוייבים לקבלה, ואם אין לזה שם עדות אינם יכולים לקבלה בשום אופן. ומה שייך לומר בזה שהדבר תלוי בשיקול דעתם אם לקבל או לא, הרי זה נידון עיקרי בדיני עדות אם זה נחשב לעדות או לא, ואין זה דבר התלוי בסברא ששייך לומר שהוא תלוי בשיקול דעתם, וצ"ע.

בעדותם לעשות דבר כזה שאפשר לענוש בזה עונש של כאשר זמם, אבל לגבי מלקות נוקט המנחת חינוך בפשיטות שיש בהם עונש מלקות, ודין העדות הזו כדין עדות של בן גרושה וחלוצה שכאשר אי אפשר לקיים את העונש של כאשר זמן כפשוטו יש בזה עונש מלקות. (ולפי זה כתב המנחת חינוך את כל דבריו שאי אפשר לקבל עדות של קטן שנעשה גדול בראש חודש, כיון שאם יוזמו לא יהיה אפשר לתת להם מלקות ולקיים בהם דין כאשר זמם, שמאחר שהם הוזמו התברר שהם היו קטנים בעת ההיא. ומבואר בזה בפשיטות שבסתם עדות של קידוש החודש אם הוזמו העדים יש להם עונש מלקות).

אמנם ברעק"א מבואר שהולק על כך וסובר שגם מלקות אין בהם, ועדים שהעידו עדות שקר בקידוש החודש והוזמו, אין בהם שום עונש לא כאשר זמם ולא מלקות. והטעם לכך כותב הרעק"א שבעונש כאשר זמם כתוב בפסוק "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", שכל העונש התחדש רק כאשר הזממה בעדות היא בגדר "לעשות לאחיו", שרצו בעדות להפסיד לאחיו. אבל בעדות של קידוש החודש כיון שאין העדות באה כדי להפסיד לאדם אחר, ממילא לא התחדש בזה עונש כאשר זמם. ועל כן אי אפשר לחדש בזה עונש מלקות מצד כאשר זמם, משום שבכזו עדות בכלל לא נאמר דין כאשר זמם.

ומצד הלאו של "לא תענה ברעך עד שקר", כותב הרעק"א שגם כן אי אפשר לחייב מלקות בעדות של קידוש החודש, משום שכתוב מפורש בלאו "לא תענה ברעך", שהאיסור הוא דווקא כאשר העדות היא על "רעך". אבל עדות כזו שאינה נוגעת לרעך, כמו עדות של קידוש החודש שעיקרה נועד כדי לסדר את החודש מתי יחול כל יום ויום מימות החודש, ואין בזה קשר לרעך על כן אין בזה את הלאו של "לא תענה", וממילא אין מלקות מצד לא תענה.

בגדר חיוב המלקות בעדות של בן גרושה

ובביאור הדבר שהמנחת חינוך נוקט בפשיטות שיש חיוב מלקות בעדות של קידוש החודש, כמו עדות של בן גרושה וחלוצה, ואילו הרעק"א פשוט לו שאין בזה מלקות וכתב שאפילו מצד הלאו של לא תענה אין מלקות בעדות כזו שאינה נוגעת על רעך. נראה לבאר דנחלקו בגדר המלקות שיש בעדים זוממים שהעידו על בן גרושה וחלוצה, לדעת המנחת חינוך חיוב המלקות הוא מדין "כאשר זמם", אלא שבכל מקום דין כאשר זמם מחייב לענוש את העדים בדיוק כמו שזממו לעשות, וכאן שאי אפשר לענושם כמו שזממו התחדש בפסוק שבחיוב מלקות מתקיים בהם דין כאשר זמם. וזה הפשט בתירוץ הראשון של התוספות במכות שבמקום שהעדים לוקים נחשב הדבר שמתקיים בהם דין כאשר זמם, משום שחיוב המלקות הוא באמת מדין כאשר זמם. וסובר המנחת חינוך, שמה שנאמר בפסוק "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" שהחיוב כאשר זמם הוא דווקא כאשר זמם לעשות "לאחיו", שהעדות

ולזכרון בין עיניך

לובש תפילין על ראשו שם ה' נקרא עליו, ובאותו זמן מתקיים בו הפסוק "ויראו מנך". וממילא – אמר השאגת אריה – מכיון שבאותו הזמן הייתי עטור בטלית ותפילין, הרי כשהשורדים ראו את התפילין שבראשי, נבהלו מזה ועל כך ברחו.

שאלו העגלון, "אם כן למה הם לא ברחו מיד כשראו אותי, הרי גם אני הייתי באותו הזמן עם תפילין על ראשי".

השיבו השאגת אריה, "למה אתה לא מבין, הרי בגמרא כתוב "אלו תפילין שבראש", לא כתוב "אלו תפילין שעל הראש", אלא מדויק הלשון "שבראש". שכדי שיתקיים הפסוק "כי שם ה' נקרא עליך ויראו מנך", לא די במה שהתפילין מונחים "על הראש", אלא צריך שהתפילין יהיו "בראש", שאם כשמניחים תפילין מתכוונים ביחוד ה' ויציאת מצרים שכתוב בהם, והמחשבות הללו הם בתוך הראש, או על ידי התפילין זוכים להגיע לידי "שם ה' נקרא עליך". אבל אם מניחים את התפילין "על הראש" בלבד, ואילו המחשבות שבתוך הראש הם על סוסים, אי אפשר להגיע על ידי הנחת תפילין כזו לידי "שם ה' נקרא עליך", ולכן כשהשורדים ראו את התפילין שלך הם לא נבהלו ולא ברחו".

"והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך, כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים". (פרק י"ג פסוק ט').

סיפר הגר"צ פלמן זצ"ל בשם מרן הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל, פעם השאגת אריה הוצרך לנסוע מעירו לעיר אחרת, ולצורך כן שכר בעל עגלה שלקחו למקומו. כדי להגיע לאותה עיר היו צריכים לעבור בנסיעה דרך היער. והנה באמצע הנסיעה כשהיו בתוככי היער, הגיעו לפתע ממקום מסתור חבורת שורדים עם סכינים שלופים לעברם כדי לשדוד אותם, העגלון נבהל מאוד והתחיל לצעוק "שורדים שורדים".

השאגת אריה ישב כל הנסיעה בעגלה ולמד, וכששמע את הצעקות על השורדים, הוא הוציא את הראש מהחלון של העגלה לראות מה קרה. וכשהוציא את ראשו ראוהו השורדים, נבהלו מפניו ונידו ברחו.

לאחר שחלפה הסכנה, שאל העגלון את השאגת אריה, "למה השורדים ברחו כשראו אותך?".

השיב לו השאגת אריה, שכתוב בפסוק "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מנך", והגמרא בברכות (דף ו' א') דורשת על הפסוק הזה "תניא רבי אליעזר הגדול אומר, אלו תפילין שבראש". מבואר בזה שבשעה שאדם

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

ולכאורה, מה הוא מחדש בדברים אלו? הרי זה מה שכתוב ומה בא רש"י הקדוש להוסיף בפירושו?

אומר הגאון מוילנא, פלאי פלאים ממש: משה רבינו אומר לכלל ישראל בשם הקב"ה שישאלו "איש מאת רעהו" כלי כסף וכלי זהב. הלואת ייקרא "רעהו"? המצרי הזה הוא חבר של הישראלי? אלא, אומר הגאון, מה שנאמר "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף"... אין הכוונה שאת הכלים ישאל היהודי מהמצרי אלא מחברו היהודי "רעהו" אכן הכוונה ליהודי ולא למצרי! שכן, אם רוצים היהודים שהגוי ישאל להם את כליו - קודם עליהם לעשות חסד האחד עם השני. מעשי החסד הללו יביאו שפע של חסד לעולם וכך גם המצרי ישאל ליהודי.

ואכן, "ובני ישראל עשו כדבר משה" - "שאמר להם במצרים 'וישאלו איש מאת רעהו'" - מהחבר היהודי, וזה הביא ל"וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב" - מעשי החסד הביאו להשפעה של נתינה.

לא להחמיץ את המצוות!

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צְמֹאֲתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם (יב, יז)

עומד יהודי על פי התנור עם מקל המצות בידו. במקום זה, חובה למהר! נצרכת שם מהירות מיוחדת כיון שהתנור פולש חום. והוא, לא ממחר אלא נעמד לעצמו בדבוקות גדולה, המצות בידו, והוא צועק בתפילה, מתנדנד ומאריך בייחודים: "ל-ש-ם מ-צ-ת מצוה..."

איהו לשם? איהו מצה ואיהו מצוה? עד שייחדת ייחודים המצה כבר הפכה לחמץ גמור...

הוא מה שרמזו כאן בפסוק וברש"י: "ושמרתם את המצות" - רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא את המצות אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה, אלא אם באה לידך עשה אותה מיד", אין מחמיצין את המצוות. אין צורך בפעולה מיוחדת בשביל להחמיץ מצוה, כי כמו שמצות מחמיצות מאליהן כך מחמיצים מצוה בשב ואל תעשה, לא שומרים אותה והמצוה בורחת. מנמנמים וחלילה מאבדים זמן קריאת שמע וכדומה.

אני אוהב לספר סיפור שהיה, והלימוד מהמעשה הוא גיוואלדי.

יהודי נסע לארה"ב ונחת בשדה התעופה קנדי. ירד מהמוס, המתין שתעבור מוניית לקחתו לחמו חפצו. בדרך כלל נהגי המוניות הם שחורים [שלא תדעו, אבל אתם מכירים את הערבים פה? משהו כזה, הצד השווה בהם שדרכם להזיק ושמירתם עליך]. האיש עומד עם שתי מזוודות וממתין, עד שצעה מונית לידו. הוא נישא. לא ידע הישב את שפת האנגלית, אבל עם מה שכן ידע - הצליח להסתדר. "נשא ונתן" עם נהג המונית שנקב בתחילה במחיר מופקע. סוף סוף הגיעו לעמק השווה, לפתע אמר לו הנהג איזו קללה באנגלית וברח מהמקום, נסע ונעלם. "בריה משונה, מה הוא בורח אחרי שסיכמנו? צריך עכשיו לעצור נהג שני" - חשב לעצמו.

בינתיים הוא הסתובב ובדק מה עם החבילות שלו, ו-אין חבילות! גבנו לו את המזוודות. בהלה גדולה. - שתי מזוודות, שלית ותפילין! הארנק שהיה לו. התחיל לרוץ לכאן ולשם. בינתיים עבר שם יהודי, בעל חסד גדול, והאורח סיפר לו את צערו הרב ומה שקרה לו.

אמר לו היהודי האמריקאי: "וכי אינך מודע לכך? זה היה מתוכנן מראש, כך מתנהגים השוודים הללו. הם שולחים נהג שיעמוד ויבלבל לך את המוח: מחיר גבוה מחיר נמוך, בורר פארק פלשבוש, לא מבין כן מבין... וכאשר אתה עסוק איתו, מגיע מאחור גולן, נוטל את החבילות ובורח..."

את התפילין הוא מצא בסוף בדרך מעניינת, פלאי פלאים. בזכות שהוא מעולם לא דיבר דברים בטלים עם תפילין, ואכמ"ל, אבל המזוודות נגנבו. זו כוונת הכתוב "ושמרתם את המצות" - את המצוות. אותו התכסיס, כי ממש אותה העצה יש ליצר הרע כיצד לגנוב בערמה מהיהודי את המצוה:

יהודי מתחיל לברך ברכת המזון ואומר "ברוך אתה ה'", מיד מגיע השווארצער יצר הרע [-היצר הרע השחור] ומכניס לו לראש: "לגמרי שכחת, הולכים היום

הנותרים הבינו שהרשעים צריכים למות!

וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֶפְלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים (יג, כב)

אומר רש"י: "ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו".

והנה מצינו כמה דעות בחז"ל כמה מבני ישראל מתו במהלך מכת חושך: על הפסוק בפרשה הבאה (יג, יח) "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" מביא רש"י: "חמושים - אחד מחמישה יצא, וארבעה חלקים מתו בשלושת ימי אפלה".

זוהי רק דעה אחת בחז"ל. לפי דעה אחרת יצא רק אחד מכל חמישים! דעה נוספת היא דעתו של רב האומר: "העבודה! לא אחד מחמש, ולא אחד מחמישים, אלא אחד מחמש מאות!" דעת רב סימאי, מפחיד אפילו להגיד אותה: "נאמר 'ולקחתי אתכם לי לעם', ונאמר 'והבאתי אתכם' - מקיש יציאתם ממצרים לביאתם לארץ, מה ביאתם לארץ שניים מששים ריבוא [הושע וכלב], אף יציאתם ממצרים שניים מששים ריבוא" (סנהדרין קיא ע"א).

פחד פחדים! מבהיל! היציאה ממצרים, לדעת רב סימאי, היתה ביחס של שני אנשים על ששים ריבוא. כל השאר - מתו בשלושת ימי האפלה, והסיבה למותם היתה בשל כך שלא האמינו ביציאת מצרים. הם התעורו בתרבות המצרית, עבדו עבודה זרה, ולא האמינו ביציאה ממנה. על רשעות זו קיבלו את עונשם שאכן לא יזכו לצאת ממצרים והם מתו בשלושת ימי החושך.

והנה רבא מוסיף שם בגמרא שלוש מילים מפחידות עוד יותר: "וכן לימות המשיח!" אומר רש"י: "שלא יישארו מכל ששים ריבוא אלא שניים! שומעים, רבות? מכל ששים ריבוא של אנשים יישארו רק שניים לימות המשיח! גיוואלד! גיוואלד!"

במדרש ובגמרא מבואר שמכת חושך שימשה במשך ששה ימים, אך רשעי ישראל מתו בשלושת הימים בהם "לא ראו איש את אחיו" וזאת על מנת שהמצרים לא יראו במותם. מוסיף המדרש ואומר "ויקד העם וישתחוו לה" (יג, כז) - בני ישראל הודו לה' על כך שהמצרים לא ראו במותם של רשעי ישראל ובקבורתם, וישמחו במפלתם.

הבה נתבונן: מתו כל כך הרבה אנשים... מתים אלו הרי היו קרובי המשפחה של האנשים שנותרו. היו צריכים להישמע צעקות נוראיות מכל הבתים, זעקות שבר היו צריכות לבקוע מכל פינה. כל כך הרבה מתים, כל כך הרבה קברים סריים... אבל אם כך באמת היו פני הדברים - היו המצרים שומעים ומבינים את הענין ולא "הרווחנו" כלום מהעובדה שהם מתו בימי החושך! ובהכרח שלא נשמע קול צעקה מפיהם של בני ישראל בכל ארץ מצרים!

כיצד ייתכן הדבר?

אלא: כה גדולה היתה אמונתם של אלו שנותרו, שהבינו שהרשעים שבהם צריכים למות! אנשים שממשיכים לעבוד עבודה זרה גם לאחר שראו את כל ניסי ה' שבאו לידי ביטוי במכות מצרים - אין להם זכות קיום! מכת אמונה זו, הצליחו הנותרים להתגבר על רגשות השבר שבאובדן קרוביהם, ולא נשמעה מצדם קול זעקה שתגיע לאוזני המצרים.

ואילו אצל המצרים? - "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסף" (יא, ג). צעקה שכזאת הייתה, לכאורה, צריכה להיות אצל היהודים במכת חושך, במות עליהם קרוביהם, בני משפחתם! אך, כאמור, מכת האמונה שהיתה בהם, שהבינו כי המתה מגיעה לאותם רשעים, הצליחו להבליג על רגשותיהם הטבעיים.

החסד עם היהודי גרם שגם המצרי ישאיל

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְדֹבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב וְשִׁמְלֹת (יב, ה)

פירש רש"י: "עשו כדבר משה - שאמר להם במצרים (לעיל יא, ב) 'וישאלו איש מאת רעהו'".

לא זרועה" מה כתוב? - "קדש ישראל לה" (ויקרא ב, ב), היינו שזו היתה דרגתם בעת יציאת מצרים.

חביבות המצוה והביטחון

קומה נוספת ישנה בבטחון של עם ישראל. ממצרים הם יצאו עם תשעים חמורים טעונים כסף וזהב, כמו שאמרו בגמרא (בכורות ה ע"ב): "שאלתי את רבי אליעזר ... מפני מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? אמר לי: גזירת הכתוב היא, ועוד, ששיעור ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", לא סתם חמורים אלא לובים! "וינצלו את מצרים" - לקחו ממצרים את הכל! יצאו עם רכוש רב מאין כמוהו, כפי שאומרת הגמרא (ברכות ט"א) שארץ מצרים נותרה "כמצולה שאין בה דגים" - כמו בריכה שרוקנו אותה מהדגים.

אבל מה עוד נטלו איתם? - "משארותם צרורות בשמלתם על שכמם" - שיירי מצה ומרור. אמש היה ליל הסדר ונשארו להם מצה ומרור.

מה עושים אצלנו בבית כאשר קמים בבוקר אחרי ליל הסדר ורואים שנשאר חריין שהתחיל להתייבש? משליכים לפח. אבל עם ישראל, מבהיל על הרעיון, את הכסף וזהב היכן הניחו על החמורים - שהחמורים יסחבו, אבל את שיירי המצוה הכניסו לכיס של הבגד, בתוך החליפה, ועל שכמם.

אבדנו לאחרונה את רבי שלמה הגדול - רבי שלמה ברוך זצ"ל. שמענו מפיו פעם תיאור איך שבאים מאמריקה, עם מזוודות, מה לא, כלי מיטה, פיגמות, תכשיטים ומתנות, מזוודות מלאות - עד המשקל שאפשר לסחוב במטוס לפי החוק. אבל חוץ ממה שמכניסים במטענים ובתיקים יש לכל נוסע חבילה נוספת קטנה של דולרים, אותה הוא לא מניח בתא המטען. מה פתאום, גם לא בתיק הצד שמעלה עמו למושב המטוס. חבילה זו מונחת בכיס.

- מה שבטוח בטוח. כמה אלפי דולרים לא באים בקלות. אצל עם ישראל להיפך, את הדולרים - שהחמורים יסחבו, את שיירי המצוה והמרור - שיירי מצוה - אותם הכניסו בכיס האיש!

זה מה שהיה כאשר יצאו ממצרים, עם כזו דרגה של קירבת ה' וביטחון "וגם צידה לא עשו להם" כיון שלא צריכים שום דבר, ממילא רק המצה ומרור היה חביב להם "שיירי המצוה". זה ביטחון בה'. זה היה כל העולם שלהם - "קדש ישראל לה". בעת הנחת תפילין כל בוקר אומרים את פרשת "קדש לי כל פסר" ואת פרשת "והיה כי יביאך ... וכל פסר חמור תפדה בשה" מוזכרים את מצות פסר חמור, אלו החמורים הלוים שהיו מלאים בכספה וזהבה של מצרים, "לכן אני זוכה לה' כל פסר רחם הזכרים". מוטל עלינו לזכור את האמונה החזקה שעם ישראל לקחו אתם בעת שיצאו ממצרים. שעל החמורים הניחו את הכסף ובכיסים השעינו את הביטחון השלם בה' יתברך.

באמונה הזו נתקדש מידי יום, בעת הנחת תפילין לחם ומים לא לקחו. לקחו את הלב המלא ביטחון בה' יתברך, ועל כך משבחם הקב"ה: "לכתך אחרי במדבר" - הלכו "אחרי", עם הריבונו של עולם.

מעשי ראובן

בימי השבעה לאחר הסתלקותו של רבי ראובן, הגיעו אנשי הצוות הרפואי לנחם את בניו ודיברו בהתפעלות על הנהגותיו. אחד הבנים פנה אל אחד הרופאים ושאל: "דוקטור, מה המעשה שממנו הכי התפעלת מאבינו בעשר השנים האחרונות?" הרופא חשב לרגע קט והשיב: "אומר לך את האמת. לפני חודש הגיע הגאון רבי חיים קנייבסקי לבקר אותי במחלקת טיפול נמרץ שבבית החולים. אביך, למרות כל כאביו, פנה אליי ואמר 'הנה שב כאן ותצטלם יחד עם הרב'. בתוך ייסוריו הרבים, כל מה שעניין אותו היה לתת לי הרגשה נעימה ולא נחה דעתו עד שנוכח שהצטלמתי במחיצת הרב, כדי שתהיה לי מזכרת מביקורו".

לאסיפה הדחופה! מיד הוא חושב מה יהיה בפתח האסיפה, מה יאמרו בה, מה יגיד פלוני, באמצע 'ברכת המזון' חושב ומתכנן, ולפתע מוצא את עצמו ב'יובנה ירושלים'... הוא ממשיך לחשוב על האסיפה, עד שמסיים, ואז הוא אומר לעצמו - היכן הברכה המזון שלי? גנבו לי אותה! הגיע היצר הרע ובלבל אותי עם בורו פארק ופלטבוש, עם דולר וסנט, אסיפות ודרשות, ובינתיים כשאני חשבתי הוא חשף לי את הברכה. "ושמרתם" - שימו לב, תשמרו שלא יגנבו אתכם!

מי השקרן, אנחנו או הם?

כיון שדיברנו על שוודדים, נזכרתי במשל נאה ששמעתי בשנים קודמות מרבי יעקב לנדא זצ"ל:

יהודי הלך לו בדרכו ביערות פולין ובידו סכום כסף, ורכוש. התנפל עליו שוודד עם אקדח בידו: תן את הכסף! היהודי הזה בטבעו היה גיבור גדול, בעל כח רב, אבל מה יעשה מול הנשק? אין ברירה. נתן את הכסף.

ואז אמר היהודי לשוודד: אני מבקש לך, תעשה עימי טובה גדולה. כיון שהכסף לא שלי, כאשר אבוא לבעל הבית ואספר לו שגנבו לי, הוא לא יאמין.

אז מה אתה רוצה? - זעם השוודד.

תעשה לי טובה. יש לך אקדח, תירה על החליפה שלי, כדי שבעל הבית יראה שבאמת ירו. היהודי הוריד מיד את החליפה והניח. וההוא הגוי, יורה.

תהיה ברוך, האם אפשר גם פה למעלה, תעשה לי טובה עוד כדור נוסף גם בחלק העליון של החליפה, כדי שבעל הבית יאמין לי שנאבקתי עם השוודד אם יראה שבגדי מחוררים מרוב כדורים.

"אין לי, נגמרו לי הכדורים" - התנצל השוודד.

"אין לך אס קו". תן לי בחזרה את הכסף! מיהר ו'כיבד' אותו במכות רצח נאמנות. שבר לו ידיים ורגלים, חשף את הכסף וברח.

צעק השוודד המוכה: יהודי שקרן, רמאי! היהודים הרמאים...

אתם מבינים, הוא הרמאי... עד כאן המעשה היפה ששמעתי מהרב לנדא. הוא דיבר אז בדרשת מחאה על תעלולים של חילונים במדינת ישראל, וסיים, מסכנים הם יהודים החיים את חייהם בחושך - ללא תורה, בלי מצוות, בלי אמונת חכמים רובם דרובם תינוקות שנשבו, חלקם מרמים אותנו עושים צרות רבות, ואם אנחנו מצליחים מעט להימלט מהם ולהחכים על מזימותיהם, מיד עולה צעקתם ונשמעת ברמה: החרדים מרמים, גונבים!... הם, עוברים על כל התורה כולה, כל צווי וכל זב וכל סמא לנפש - ומאשימים אותנו שאנחנו מרמים אותם. הקב"ה ירחם עליהם ועלינו, ובמהרה ישלח משיח צדקנו - גואל צדק, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות במהרה בימינו.

בטחונם של היוצאים ממצרים

וְלֹא יִכְלֹוּ לְהַתְמַהֵמֶה וְגַם צִדָּה לֹא עָשׂוּ לָהֶם (וי, לט)

הנמצא בארמון המלך לא מכין צידה!

כשש מאות ריבוא גברים היו ביציאת מצרים. תעשו חשבון כמה מיליוני יהודים יצאו באותה שעה ממצרים. בפסוקים לא מפורט באריכות, אבל רק נתאר קצת מה היה שם בשעה שהפסוק אומר "ויצאו בני ישראל מרעמסס סוכתה..." כשש מאות אלף רגלי הגברים לבד משף, ודורות אחרי זה הנביא אומר: "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך" מה יש? "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה".

אני רוצה להסביר מיליוני אנשים יודעים שעתידים מחר מחרתיים לצאת, תכינו אוכל! תכניסו לסלים כמה תפוחי אדמה. "וגם צידה לא עשו להם!" בשבוע שעבר ירד שלג כבד בירושלים. לילה קודם התקשרתי לפלוני ממשפחתי, והוא סיים בוריו את שיחת הטלפון באומרו: "אני חייב לרוץ למכולת לקנות כמה דברים, אומרים שיהיה שלג, שיהיה בבית אוכל, הרי אי אפשר לצאת. - א'גאנצע מעשה! כמה זמן אמור היה להיות שלג? יום וחצי יומיים, ושם, הם יצאו למדבר כל אחד עם חמשים ששים ילדים, מה עם אוכל? היענקי שלו אם רק מתעורר בלילה ואין לו את הדייסה שלו, צורח ששומעים עד רחוב השלישי, איך הוא יכול לבקבוק דייסה בדרך לרעמסס? כך עם הילד הראשון ומה יאכיל את הילד השני? כל משפחה היתה כמו מוסד שלם. והם יוצאים ללא מזון לדרך. התורה הכריזה את הפלא העצום הזה "וגם צידה לא עשו להם!"

שמענו פעם שאחד בא לארמון המלוכה ומביא אתו סנדוויץ'?!... המלך אפילו לא יכעס עליו, כי אם הוא בא עם אוכל אינו אלא שושה, וכי לא יהיה לך אוכל בבית המלוכה? לכן הם לא הכינו צידה, היה להם בטחון שהם בתוך ארמון המלך.

מהיכן אני יודע שזו הסיבה שלא הכינו אוכל? - כי אחרי הפסוקים שהקב"ה משבח את בני ישראל "זכרתי לך חסד נעוריך..." לכתך אחרי במדבר בארץ

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת בא | שנת תשע"ח | גיליון 22

מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה - בגודל הזריזות והפסד העצלות

מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה

מה היא גודלה של מידת הזריזות - ועד היכן הפסידה של מידת העצלות

והנה בשמירה על המצוה שלא תבוא לידי חימוץ, שהיא שלא להשהות העיסה ולהזדרז ולאפות לפני שיעבור הזמן של שיעור חימוץ, הלא אם נתבונן נראה ההבדל בין אם לא שהה ואפה בזמן הראוי - ובין אם שהה ואיחר את האפיה לאחר שכבר באה העיסה לידי חימוץ, שההבדל הוא הבדל עצום וגדול מן הקצה אל הקצה, שהרי אם לא שהה ושימר לשם מצוה ואפאה בזמן הראוי, הרי יש כאן מצוה הראויה לקיים בה מצוה דאורייתא של אכילת מצוה, מיכלא דאסוותא ומיכלא דמהימנותא, על כל פעולותיה ותקוניה כפי מה שיכול אדם מישראל לפעול בעצמו ובכל העולמות ע"י קיום מצוה כראוי, והלא ערכה של כל מצוה מי ישערה, וכיחוד מצוה בשעתה שאינה מזדמנת אלא אחת בשנה. ונודע להטעים משמו של החת"ס, כי בזמן הזה שאין לנו אכילת קדשים ותרומה ומע"ש, הרי מצות אכילת מצוה היא המצוה היחידה של אכילה שיש לנו [היינו אכילת דבר מסוים, דישנה מצות האכילה של ערב יוה"כ"פ, שאינה מתייחסת לדבר מסוים]. ולעומת זאת אם שהה ואיחר את האפיה, לאחר שכבר באה העיסה לידי חימוץ, הרי השה"ה הזו גורמת שיהיה על עיסה זו איסור חמץ בפסח על כל חיוביו ואיסוריו, חיוב כרת על האכילה, איסור הנאה, אוסר במשהו, חיוב ביעור ואיסור שהיה. וכל כך למה, מפני שלא ניצל את ההזדמנות, לא עשה מה שצריך לעשות בזמן הראוי, עד שנתחמץ, וכבר א"א לתקן יותר.

ואמרו חכמינו ז"ל כי מזה למדים אנו את חובת הזריזות במצוות. כדרך שאין מחמיצין את המצוה כך אין מחמיצין את המצוה. והלימוד הוא בשתיים, ראשית כשם שכשמחמיצין את המצוה, נעשה "חמץ" על כל חומר, כך חוסר הזריזות במצוות אינו אך חסרון של שוא"ת, אלא שהשהיה וההתעצלות יוצרת "חימוץ", שהוא חסרון חיובי ופגם מהותי. ושנית מלמדת אותנו ההקבלה וההשוואה בין שמירת המצוות לשמירת המצוות, את עומק ענינו של חלק זה של מדת הזריזות במצוות, לבלתי להחמיצן להשהות ולדחות, שהיא העמידה הכן, לעמוד על משמרת, לבצל את הזמן הראוי והנכון, ולתפוס את השעה המתאימה ולא לאחרה ולהפסידה. כי העיכוב והדחיה היא בגדר ש"אין סכנה כסכנתו", כי הרבה קטגוריות יעמדו מכאן ועד גיחון, כדברי המס"י כנ"ל.

ויסוד זה דרש מו"ר מרן הגר"ח שמואלביץ זצלה"ה אהא דאי' בגמ' (כתובות סב:) "רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשיליה הלוליה דר"ש בן יוחאי [סוף ימי חופתו. רש"י] אמור ליה איעכב לי עד דאתי בהדך [המתן לי עד שיכלו ימי חופתי ואלך עמך לבי רב. רש"י] לא איעכבא ליה אזל יתיב תרי סרי שני בבי רב", והנה ודאי הזכות לזכות לחבר טוב כר"ש בן יוחאי ערכה גדול למאד, ובכל זאת לא אווה רבי חנניה בן חכינאי להמתין לר"ש בן יוחאי אף ימים ספורים עד תום ימי חופתו, והרי נסע לבי רב לשנים עשר שנים, וא"כ מה הם ימים ספורים

ושמרתם את המצוות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדרתיכם חקת עולם. וברש"י (והוא מהמכילתא) "שלא יבואו לידי חימוץ וכו', רבי יאשי' אומר אל תהי' קורא את המצוות אלא את המצוות כדרך שאין מחמיצין את המצוה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם באה לידך עשה אותה מיד מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה". וחזינן דכאן הוא השרש של מדת הזריזות במצוות, שהוא מעיקרי ענינה של מדת הזריזות, להזדרז בקיום מצוה ולא להשהותה. וכמש"כ במסילת ישרים פ"ז. ויש להתבונן בהך מילתא כי בכרך ענין זה עם ענין שמירת המצוות, והמשמעות היא דאי"ז אך לדוגמא גרידא אלא דמישך שייכא לענינה של המצוה. ויסודו הוא בכלליות זכרון גאולת ויציאת מצרים, וכפי שהוא מתפרש בהמשך הפסוק "ושמרתם את המצוות - כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים". ונתבונן בענין הזה בס"ד על הרחבתו והיקפו.

ראשית דבר יש לבאר את עצם דבריהם ז"ל "כדרך שאין מחמיצין את המצוה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם באה לידך עשה אותה מיד מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", דכאן מבואר חומר ותוקף ענינה של הזריזות במצוות, לבלתי להשהות, עד היכן הוא מגיע. ובהקדם דברי המסילת ישרים (פרק ז) בבאור חלקי הזריזות: "קודם התחלת המעשה הוא שלא יחמיץ האדם את המצוה, אלא בהגיע זמנה או בהזדמנה לפניו או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחזה בה ולעשות אותה ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתים. כי אין סכנה כסכנתו, אשר הנה כל רגע שמתחדש, יוכל להתחדש איזה עכוב למעשה הטוב. ועל אמייתת זה הדבר העירונו ז"ל בענין המלכת שלמה שאמר דוד לבניהו (מלכים א א) והורדתם אותו אל גיחון, וענה בניהו אמר, כן יאמר ה'. אמרו זה לשונם (בראשית רבה פרשתא עז) רבי פינחס בשם רבי חנן דצפורי, והלא כבר נאמר (דבה"א כב) הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה אלא הרבה קטגוריות יעמדו מכאן ועד גיחון. על כן הזהירו זכרונם לברכה (מכילתא שמות י"ב) ושמרתם את המצוות, מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, ואמרו (נזיר ג) לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שלפי שהקדימה בכירה לצעירה, זכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל למלכות. ואמרו (פסחים ד): זריזים מקדימים למצוות. וכן אמרו (ברכות ו): לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפילו בשבת. ובמדרש אמרו (בראשית רבה פ' מ"ח): הוא ינהגנו על מות, בזריזות, כאלין עולמתא, כמה דאת אמר (תהלים ס"ו): בתוך עלמות תופפות, עכ"ל.

והיינו דמיסודה של מדת הזריזות היא העמידה הכן, לעמוד על משמרתו, לבצל ולתפוס את הזמן, ולא לאחרו ולהפסידו. לתפוס את הרגע המתאים ואת ההזדמנות המתאימה, מתוך הכרה שאפשר שאם יאחר את הזמן, יפסיד את המצוה.

< נכתב על דעת הכותב בלבד >

וגנותה של העצלות במצוות המיוחדות של גאולת ויציאת מצרים, מצה ופסח.

גאולת ישראל ממצרים הוצרכה אף היא למידת הזריזות

ואמנם כן הוא, כי לימוד זה של מדת הזריזות שייך לשרש מצוות הפסח, גאולת ויציאת מצרים, שהרי כל הגאולה והיציאה הייתה תלויה במעלת הזריזות ובתפיסה של השעה הראויה והרגע המתאים, וכדכתיב (שה"ש ב' ח-יג) בגאולת מצרים ותכליותיה, קבלת התורה בסיני והכניסה לארץ ובנין בית הבחירה והקרבת הקרבנות בתוכו: "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרצים, ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך, כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו. הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו. התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך", ועיי"ש בפירוש רש"י (בפסוק יג): "ענה דודי על ידי משה, ואמר לי על ידי אהרן. קומי לך זרזי עצמך, וכו'. הניצנים נראו בארץ, הרי משה ואהרן מוכנים לכם לכל צרכיכם. עת הזמיר הגיע שאתם עתידים לומר שירה על הים. וקול התור קול התייר הגדול, דבר אחר קול התור קול שהגיע זמן יציאתכם ממצרים. התאנה חנטה פגיה הגיע זמן של בכורים לקרב שתכנסו לארץ. והגפנים סמדר קרב זמן נסכי היין, דבר אחר כשרים שבכם חנטו והנצו לפני מעשים טובים והריחו ריח טוב. קומי לך כתיב יוד יתירה קומי לך לקבל עשרת הדברות, כך נדרש בפסיקתא". והיינו שהכל היה תלוי בזמן זה.

וכנודע שהי' באפשר להחמיץ את ההזדמנות, כי עמודו במ"ט שערי טומאה ואפשר שהיו משתקעים לבלתי יכולת לצאת [יעוין באוה"ח שמות ג ח]. והיא היא זכותה של כנסת ישראל, הזריזות לצאת ממצרים ללא חשבונות וספיקות, זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. וכדכתיב רש"י (שיר השירים א ד): "ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד נעורים אהבת כלולות לכתם אחריו במדבר ארץ ציה וצלמות וגם צדה לא עשו להם והאמינו בו ובשלוחו ולא אמרו היאך נצא למדבר לא מקום זרע ומזונות והלכו אחריו והוא הביאם לתוך חדרי היקף ענניו בזו עוֹדֵם היום גלים ושמוחים בו אף לפי עניים וצרתם ומשתעשעים בתורה ושם מזכירים דודיו מיין ומישור אהבתם אותו". וברש"י (להלן יד טו): "דבר אל בני ישראל ויסעו (מכילתא) אין להם אלא ליסע שאין הים עומד בפניהם כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בו ויצאו לקרוע להם הים". ולפיכך כך הוא הדבר, שהגילוי של מדת הזריזות במצוות הפסח, שרשו ויסודו בגאולת ויציאת מצרים, שכל כולה היתה מיוסדת על העמידה על המשמר של כנסת ישראל בשמיעה לקריאה של מעלה, קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך, זרזי עצמך, לבלתי החמיץ את השעה הראויה והזמן הנכון.

ומעתה הן הן דברי הכתוב: "ושמרתם את המצות" - "כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה" - "כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים", היום הזה דייקא, לא לפני כן [פְּאֶמְרֵנוּ בַּהֲגֵשׁ"פ "ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא, שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ"] ולא אחרי כן, ולפיכך מיוסדות כל מצוות הפסח על זריזות יתירה ותפיסת הזמן הראוי והשעה הנכונה, והן משמשות יסוד ושרש לעבודת ומעלת הזריזות במצוות בכלל, ושמירתם את המצוות.

(א.ה.) עוד הרחיב רבינו בגדול ומהותה של מידת הזריזות, אך אין הגיליון מספק, ואי"ה עוד חזון למועד).

אלו בחשבון זמן של י"ב שנה. אלא שאין סכנה כסכנת האיחור, ומוטב לוותר על האפשרות של חבר טוב כרשב"י, ולא לאחר רגע אחד לאחר שהסכים והחליט ללכת למקום תורה [ראה "שיחות מוסר - שערי חיים" מאמר צב]. כי יש דברים גדולים ותלויים בזמן מסוים, שכשמנצלים אותו כראוי ותופסים את הרגע הנכון אפשר שזוכים זכיה נצחית, ואם מאחרים ומפסידים הרי גדול ההפסד עד מאוד.

הזכיות הגדולות של יעקב - הבכורה והברכות - מנח מידת הזריזות

וכן מוצאים אנו בשתי הזכיות הגדולות של יעקב - של כלל ישראל. הבכורה - בני בכורי ישראל, השרש וההתחלה של יצי"מ ומ"ת (עי' גמ' ורש"י שבת פט:). והברכות, דכ' הגר"א שהכל בכלל ותלוי בהם. ואת אלו השיג יעקב דוקא ע"י חטיפה מעשיו, והוא ע"י שתפס את הרגע המתאים וניצל את הזמן הראוי, בענין לקיחת הבכורה שתפס את הזמן הראוי וההזדמנות המתאימה, כאשר עשו היה במצב של אחזו בולמוס, ואז מוכר לו את הבכורה עבור נזיד העדשים, מכירה שנתחרט עליה חרטה גדולה. וכן הברכות שאם היה מאחר את הרגע לא היה זוכה בברכות. וכדכתיב (בראשית כז ל) "ויהי כאשר כלה יצחק לברך את יעקב ויהי אך יצא יצא יעקב מאת פני יצחק אביו ועשו אחיו בא מצידו". רואים אנו שיעקב זכה בשתי הזכיות הגדולות הנוגעות לכל העתיד של כלל ישראל ע"י תפיסת הזמן הראוי (באידיש: "אריין געכאפט די צייט"). שדבר זה הוא ממידת הזריזות והריצה של יעקב, וכמו שנתבאר עפ"י ד"ה מסילת ישרים" דמיסוד מדת הזריזות היא העמידה הכן, לעמוד על משמרתו (באידיש: "שטיין אויפן וואך"). לנצל ולתפוס את הזמן, ולא לאחרו ולהפסידו. ואבינו יעקב תפס מידה זו של תפיסת הזמן הראוי, ובשלה זכה בשתי הזכיות הגדולות הנוגעות לכל העתיד של כלל ישראל. והלא "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מותי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב" (תנא דבי אליהו רבה פרק כה), הרי לנו היסוד מוסד שנתבאר, שישנם דברים גדולים שהם תלויים בזמן מסוים, וכאשר שמנצלים אותו כראוי ותופסים את הרגע הנכון אפשר שזוכים זכיה נצחית, ואם מאחרים ומפסידים הרי גדול ההפסד עד מאד וכאמור.

כל סדר קרבן פסח מודגש בייחודו במידת הזריזות שבו

והנה אנו מוצאים עבודה נוספת בפרשה, המשמשת לימוד לענין הזריזות בקיום המצוות, והיא עבודת קרבן פסח. לכשמתבוננים בסדר העבודה בביהמ"ק, דומה שאין מעמד יותר נשגב של זריזות, רבבות רבות מישראל שחטו פסחיהם, כפי כל הסדר של המשנה (פסחים סד). "הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל" (משנה שם), בזריזות עצומה בכמה שעות, והוא כמעט באופן פלאי וניסי.

ומצינו בשני מקומות בדבריהם ז"ל, לימוד בשבח הזריזות בענין עבודת ק"פ, ובודאי שאינו במקרה ועל צד ההזדמן, אלא שהוא שייך לתוכן העבודה של ק"פ ביחוד. חדא הא דאמרו בהא דהפסח נשחט בשלש כתות, ואמרו בגמ' (שם סה.) על הכת האמצעית: "תנא היא נקראת כת עצלנית, והא לא סגי דלאו הכי מאי הוי להו למיעבד, אפילו הכי איבעי להו לזרוזי נפשייהו כדתניא רבי אומר אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנתו בסם אוי לו מי שאומנתו בורסי ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות". ותו, דאי' בגמ' (גיטין כה.) "האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים וכו' כדי לזרזן במצוות. תניא גמי הכי מעשה וקדמו בנות לבנים ונמצאו בנות זריזות ובנים שפלים". נמצינו למדים כי מצינו את שבחה של הזריזות

זקניך ויאמרו לך

ישמח לב מבקשי ה', לכל החפץ להתחמם לאורם של רבותינו שליט"א, גליון נושא , חיזוק, גליון מס' 34

איזה הרגשה זו, וזה מדובר על הרגשה שתלווה את האדם לנצח נצחים, אוי זה פחד פחדים.

פעמים רבות כאשר באו לשאול את רבינו היה דורש וחוקר עד שהיה מביא את השואל למסקנא כי מה שמניע אותו לפעול זה נקודה אחרת לגמרי, ורק כאשר הוא מיקד את הראיה הוא שאל את עצמו מה בעצם המטרה, למה אני רוצה, פתאום הוא ראה נכוחה את אשר לפניו.

בחור שהולך לשיבה צריך לזכור כי הוא בא לשיבה עבור מטרה אחת לגדול בתורה, לקבל טעם והבנה בלימוד, זה העיקר, ואם הוא ייצא מהשיבה בלי שקיבל דרך בלימוד, הוא פיספס את העיקר.

כל יהודי שהקב"ה חנן אותו בילדים צריך לזכור כי הילדים הם פקדון, שהוא הופקד להיות השומר, ומוטל עליו לשמור על הפיקדון שמירה מעולה, אל תחשוב כי הילדים הם כדי לספק נחת להורים, לא, הילדים הם אחריות ומשימה שהטיל עליך הקב"ה כדי להעמיד דורות של עבדי ה'.

אצל רבינו זצ"ל המחשבה הזו היתה עד קצה היכולת, כל חתיכת אוכל שהוא הכניס לתוך פיו הוא עשה חשבון למה לי זה וכי אני צריך לספק אוכל לתולעים, כל הגוף היה משועבד לדבר אחד בלבד לעבוד את ה' ללא שיור והפסק רגע, כל פעולה היתה במחשבה מה רצון ה' שיש כאן במעשה הזה, ולכן הוא עסק כל ימיו רק בדבר זה, ללא הסח הדעת, כך הוא זכה להיות מרכבה לשכינה, ראו בחוש כי הנשמה לא מסכימה להפרד מהגוף הקדוש הזה, הגוף כולו היה משועבד לנשמה ללא שום שיור, הגוף כבר לא ביקש כלום לעצמו, הגוף לא הכיל כמעט כלום, הגוף כולו היה רק היכי תמצוי להחזיק את הנשמה הקדושה הזו כאן בעולם.

רבינו כאב מאוד את ההשפעה של העולם שחודר לתוך המחנה, בכל דרך אפשרית הוא חזק וגידר את שומרי התורה מאחיהם הטועים, רבינו אחז בידיו כלי מלחמה, וכלי בנין, כי רבינו תמיד ראה בבנין הקדושה מגן בפני הטומאה, בפני החושך, תמיד היה בפיו כי כל כולל כל ישיבה זה התשובה האמיתית שלנו בלמחמה הזו, אנחנו מרבים אור ובכך נגרש את החושך, אבל בד בבד צריך גם לשמור על מרחק כדי שלא להתקרב.

קול נהי נשמע מציון איך שודדנו, אהה רבינו על מי נטשת את הצאן, ארון הקודש שהיה שרוי בתוכנו נשבה, זכינו שהיה שרוי קדוש בתוכנו, מנורה הטהורה, מאיר עינינו, לוקח אדוננו מעל ראשינו, והנה נותרנו יתומים, דבריו הקדושים הם יהיו לנו לעינים עדי ביאת הגואל בב"א

בימים אלו כלל ישראל עסוק בהספדו של חכם הרבה שמועות שמענו מרבינו זצ"ל, הרבה עובדות והרבה הנהגות קודש ומידות חסידות, כל אשר שמע רבינו הגיע אליו חומד את יפי מידותיו את רום קדושתו, את שקידתו בתורה, הבה נאחז בקצות דרכיו, נטה אוזן לשמוע אמריו, וכך נזכה ללכת בדרכיו כפי שהורה לנו בחיים חיותו.

אצל מורנו ורבינו זצ"ל המחשבה אודות התכלית היתה בתוקף היותר גדול, לרגע הוא לא הסיח את דעתו מהשאלה לשם מה נוצרת, מה מטרת חייו, השאלה הזו ליותר אותו בכל רגע מימי חייו, ובכוח המחשבה הזו הוא התרומם גבוה מעל גבוה, פעמים רבות כאשר היה אדם שואל את רבינו שאלה היה עונה לו רבינו מה יצא לך מזה, זה מחשבה גדולה מאוד, אל תתבלבל, תמיד תזכור כי יש לך מטרה, ולאור המטרה תצעד.

נקודה זו מקיפה את כל שטחי החיים, יהודי שעובד לפרנסתו צריך לשאול את עצמו למה אני עובד, כדי להרויח כסף, למה לי כסף, כדי לאכול למה אני אוכל, תמיד תזכור מה המטרה הסופית של הכל, אם אדם זוכר כי הוא עובד כדי שיוכל לחיות ויוכל לעבוד את ה', הרי המטרה היא עבודת ה', וכאשר כך הוא חי את המטרה הרי עבודת ה' היא המרכז וזה משפיע על כל מהלך החיים.

הרבינו יונה במסכת אבות פרק א' משנה ט"ו מביא דברי התנא דבי אליהו, וז"ל, כל העושה תורתו עיקר ומלאכתו טפלה עושין אותו עיקר לעולם הבא, וכל העושה תורתו טפלה ומלאכתו עיקר עושין אותו טפלה לעולם הבא, מסביר הרבינו יונה כונת הדברים אע"פ שלא עשה עבירה לא עשה את התורה עיקר אפילו אם היה ראוי להיות בגן עדן, טפל יהיה שמה, דברים מבהילים, תתארו לעצמכם בשמחה הגדולה שיש שם יש אנשים שמגיעים כמו מחותנים ראשיים, ויש מסכנים שיושבים ליד הדלת עם כל העניים הקבצנים שמרחמים עליהם ומרשים להם להכנס,

אני רוצה לספר כאן מעשה נפלא היה יהודי שהיה קרוב לרבינו והיה נכנס מפעם לפעם לשאול, בהזדמנות אחת כאשר הוא שאל את רבינו במקום לענות לו רבינו שאל אותו תגיד אתה שינית כעת מקום עבודה, והאיש משתאה ושואל למה רבינו כך חושב, ורבינו אמר לו מהשאלה שאתה שואל אני מרגיש שאתה חשוף להשפעה של אנשים שאינם שומרי תו"מ זה ניכר עליך, ורבינו לא רצה לענות לו עד שהוא יבטיח כי הוא יחזור למצבו הראשון.

כאשר בא אליו אברך אחד ושאל על עבודה בחברה חילונית רבינו הביט עליו בתדהמה ושאל תגיד אתה לא מפחד, אתה לא מפחד להכניס את עצמך לתוך נסיון, אתה יודע מה זה השפעה של חברה, יש לך סבון שמנקה ליכלוך רוחני, אימרה אחת לא הגונה שתשמע תכנס לך למוח ולא תרפה, ואתה הולך להכנס לתוך גוב אריות.

כל מי שרואה את עצמו קשור לרבינו זצ"ל ידע כי רבינו ראה בקירבה כל שהיא לאנשים שאינם שומרי תו"מ דבר מסוכן ורע, זה מסר שצריך לחזק אותנו, כי אדם שאינו שומר תורה ומצוות הוא רע, רבינו לא הסכים לשמוע מילה טובה על כזה אדם, הוא אמר מי שלא שומר תו"מ הוא רע, הוא שלילי, הוא חי בלי מטרה, הוא חי כמו בהמה, למה לו חיים.

רבינו אמר לבחורי הישיבות כי ברחוב הם צריכים ללכת עם חליפה כדי ליצור חומה, הבדלה מהרחוב, ק"ו כמה חומה צריך ליצור משאינם שומרי תו"מ.

בעיתון קול ברמה גל' 289 בעמוד האחרון מופיע מאורע בבית מרן זצ"ל, היה זה בעת סיור שערכו ארגון ערכים לחברי קיבוץ שהתחילו להתקרב ליהדות, המטרה היתה להכיר ולהראות להם מקרוב את חיי התורה מפכים בעוז, בסיום הביקור נכנסה הקבוצה לביתו של מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א, הרב וליס הציג את האורחים לפני מרן שליט"א שקיבלם במאור פנים ולחץ ידו של כל אחד, ההפתעה ואולי האכזבה היתה לקראת סיומו של הביקור בבית מרן הגראי"ל, כשביקש יו"ר ערכים ממרן שליט"א שיברך את הקיבוצניקים הללו, נדהמו הכל לשמוע את תגובתו השלילית, רבי אהרן לייב אמר כי הוא אינו יכול לברכם שהרי אחרי הכל למרות שהם עשו כברת דרך ארוכה והתקברו להחלטה לשמור מצוות הם עדיין אינם כאלה וגם אינם שומרי שבת ולכן הוא אינו יכול לברכם, הרב וליס ניסה ללחוץ על מרן שליט"א אולי בכל זאת יאות לברכם, אבל התשובה המשיכה להיות שלילית, הגראי"ל הסכים רק לברכם שיתחזקו בתורה ובמצוות, זה מבט

של אמת, הוא לא כועס עליהם, הם מסכנים, אבל איך הוא יברך אותם, הרי בדרך שלהם אינם ראויים לברכה.

לא ניתן לשכוח את זעקתו הגדולה של רבינו על חובת ההתרחקות מכל המכשירים הנוראים שעשו שמות בכרם בית ישראל, הבכיות הרבות ששפך רבינו על ההרס ועל הזועה שמכשירים אלו חוללו בכרם בית ישראל, על הבתים ההרוסים, על המשפחות השבורות, על הילדים המסכנים, ועל כל הכלל ישראל שנפגע מאנשי רשע אלו שממרים פיהם של גדולי ישראל.

בני הבית היו עדים למחזות כואבות של הרס וחורבן שקרה מכל המכשירים הנוראים האלו, רבינו בכל כוחו רצה להטמיע את ההכרה כי אדם כזה הוא ממש מזיק ומחבל בתוך המחנה, הרבה יותר מפחיד אדם שהולך עם מכשיר כזה בתוך הציבור ממחבל שמסתובב חמוש עם נשק, כי מחבל מה יכול לעשות לפגוע פיזית, אבל המכשיר הזה יכול לפגוע רוחנית וזה הרבה יותר מסוכן.

כבר נכתב בגליונו כמה פעמים על הסכנה הגדולה שרבינו זצ"ל ראה בצבא, כל מי שנכנס לשאול על אפשרות כזו קיבל תשובה שלילית, לא היה אדם אחד מעולם שקיבל ממנו היתר לדבר הזה, רבינו זצ"ל ראה בצבא מקום מופקר ופרוץ, מקום שבו חיים בלי שום עול, בהפקרות עצומה, וראה את המקום הזה מקום רע מאוד, רבינו נתן נפשו וליבו שכל בחור יוכל להפטר מלהכנס לתוך המקום הנורא הזה בכל צורה שהיא, שהות במקום כזה אפילו לזמן קצר מסוכנת ובפרט לאנשים צעירים זה מסוכן בכפליים.

רבינו זצ"ל אמר כמה פעמים שבאמת כאשר היינו בחוץ לארץ בגיטאות היה בזה שמירה והגנה, כי היינו רחוקים מכל השפעה שלילית, היינו חשופים לשנאת הגויים זה שמר עלינו המרחק הזה הוא חשוב מאוד, אבל כעת שאנחנו מעורים בארץ בתוך החברה הקלוקלת, בין אחים תועים זה משפיע מאוד וצריך הרבה רחמי שמים להנצל מההשפעה הזו.

כל עם ישראל התרומם בשבועות האלו מפישפוש במעשי מרן זצ"ל אבל לא מספיק לשמוע צדיק מה פעל, צריך ללכת בדרך שהוא יעד לנו, במסילה שהוא סלל, רק כך נצליח להמשיך הלאה לשמר את הטהרה בשלמותה.

כאשר נמשיך הלאה בדרכו של מרן זצ"ל, נאחז ביד אחת באמת הבנין וביד השניה בשמירת מרחק מכל הרע, כך נאחז לבטח דרכנו וזכותו הגדולה של רבינו זי"ע תגן עלינו, ובקרוב נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן

“אעלה בתמר”

“כל הפורש מונך כפורש מן החיים” [ב]

המשך דברי זכרון על סילוקו של מרן רבינו זללה”ה נאמר מוצאי שבת פר’ שמות תשע”ח

“וראית את אחורי ופני לא יראו”, זכינו לראות ולהיות עם רבינו כמה שנים אבל זה רק בחינת וראית את אחורי, ראינו מאחוריה לא מלפנים. בכל זאת הגמרא אומרת (ערוכין י”ג ב’) אמר רבי האי דמחזנא מחבראי דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה. דברנו בעז”ה פעם קודמת מה אפשר לנו ללמוד ולהתחזק מדברי רבינו, נמשיך להביא עוד דברים חדשים, המעיין כ”כ גדול כל הזמן בזכרים עוד ועוד. בקווה שיהיה לחיזוק ותועלת לעילוי בשמחה.

רוח טהרה בשפך בימים אלו בכלל ישראל, החיזוק הגדול שנעשה באשכבתיה דרבי הולך וגדל, כולם צמאים ותאבים לתורתו של רבינו, ובפרט מידת הצניעות והפרישות, החלקים שרבינו פחות דיבר עליהם. שמענו על אנשים שתכנו לשפץ את הבית שלהם ברמה גבוהה וכעת פשוט מתביישים בזה, עכשיו זה לא מתאים. סיפר מוכר קרמיקות שבחודש האחרון זה נראה אחרת הקונים כבר לא יושבים שעות בחנות, הם אומרים: מה הרב שטיינמן היה אומר על זה?! בחודש האחרון אנשים הסכימו לחתום לשכנים היתרי בנייה. החיים של רבינו מהו מבט האמיתי מה עיקר ומה טפל פרץ החוצה. זה ההרגשה של כלל הציבור.

וכבר אמר רבינו פעם על דברי חז”ל (יומא ל”ח ב’) ראה הקב”ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור דור, כל פעם שולחים מן השמים איזה נשמה קדושה שתעשה מהפכה, בכל תקופה שולחים נשמה גבוהה לרומם את הדור כולו ותעשה מהפכה בכל העולם. ואכן זה מה שאנו רואים עכשיו.

כשמדברים על רבינו יש להקדים, בציבור הכללי יש פחות או יותר קו שווה מה שמקובל אצל כולם, אבל אצל רבינו ראינו שחי את עצמו, לא עשה בגלל שכך הציבור עושה לא נהג כי כך העולם נוהג, כל דבר בחן ושקל בעצמו והיה מקורי לחלוטין כל הדרגות שלו נבעו מעצמו, רואים את זה בכל התחומים, בצורת הלימוד בספרים בשיעורים בשיחות היה יחודי. כל הפרישות והטהרה לא ראינו במקומות אחרים. רבינו חידש את המושג שאדם גדול הולך מעיר לעיר מארץ לארץ לחיזוק, רבינו העמיד את השלום בכלל ישראל עם כל החצרות והחוגים, וככלל כל עצותיו אמונה היו מפתיעות ומחדשות, ועוד כהנה רבות.

כמה מפליא איך שינה רבינו את כל הנהגתו והפך את טבעו מקצה לקצה כאשר לקח על עצמו את עול הציבור, בשנים קדמוניות היה איש צנוע ביותר התרחק כמטחוי קשת מכל צל של פרסום מאס מכל סרך של כבוד, בקושי הסכים לדבר ברבים את השיחות היה מדבר בחושך, זכורני שהתחיל לדבר ברבים פתח לא איש דברים אנכי. אך כשנצרכה השעה לטובת הכלל הפך טבעו לגמרי ולא נמנע מדברים שנשמר כל חייו. מלפנים היה יותר “שארפ” ונעשה כזקן מלא רחמים. בשנים קדמוניות שהיו באים אליו פתח בעצמו את הדלת כדי סדק קטן שאל מה אתה רוצה וענה, [בבחרותי באתי אליו בחוזהמ”ס דפקתי בדלת רבינו פתח, אמרתי לו באתי להקביל פני רבו ברגל, הוא השיב: נו אז יצאת וסגר את הדלת, למעשה בסוף כן נכנסתי]. לאט לאט הסכים לעשות זמן קבלת קהל חצי שעה בצהריים חצי שעה בערב, הוא לא רצה שכל היום שלו יתבזבז. אז לא הי’ כ”כ מקובל שעות קבלת קהל אצל גדולי ישראל, אך הוא אמר שבצורה כזאת הוא עונה יותר מרבנים אחרים. עד שבשנים האחרונות נעשה רועה אבן ישראל והפך להיות הפקר לכל, לא היה הגבלה בשום שעה ביום ובלילה קיבל אנשים, לא הי’ לו שום פרטיות וכל ביתו היה הפקר לרבים.

עד זקנה ושיבה היה רבינו כולו חיות כולו פרישקייט, על פי רוב בגיל שמונים תשעים אומרים בעיקר חידושים ישנים, וגם אם יש קצת חידושים אבל זה לא בגדר יושב ומחדש, אבל רבינו בגיל הזה כתב את כל הקדשים שלו, עמל וחידש והשקיע את כל עומק העיון בדברים חדשים והוציא ספרים חדשים, גם השיחות שאמר בשנים אלו היו שיחות חדשות, כמעט ולא חזר על עצמו מהישנות. תמיד אהב חידושים חדשים כשהייתי מגיע אליו מזמן לזמן היה שואל מה הניעס שהבאת לנו? שלמדנו אצלו בשיבה קטנה היה נהנה שהבאנו לו ספרים של מחברי זמנינו, זה היה מעורר אותו להעיר ולהשיב על דבריהם. היה לומד מחדש בכל עומק העיון גם דברים שכבר למד בעיון נמרץ הרבה פעמים. כמדומה שפעם אחת אמרתי לו מה שכותב באילת השחר, הוא חשב וענה לא מובן מה הוא רוצה.

כל השנים רבינו שמר שתיקה מוחלטת ולא דיבר על עצמו כלום, אבל שמעתי שבתקופה האחרונה שכבר נחלשו החושים וחשש אולי אינו זוכר כמו פעם התאונן ואמר: פעם ידעתי כל רש”י כל תוס’ בש”ס. כזה משפט כל רש”י! כל תוס’! בכל הש”ס! ובעינינו ראינו שהיו באים לשאול והשואל התחיל איזה תוס’ רבינו המשיך את כל התוס’. ראיתי שנשאל בר”פ מי שהיה נשוי ורבינו חזר בע”פ התוס’ הארוך שם בע”ה מאוחר שקדם וגבה. וכן שמעתי מהג”ר אליהו אורצל שבתקופה האחרונה ביקש רבינו שיביאו דו”ח רע”א בינתיים עד שהביאו את הספר כבר אמר רבינו את הקושיא את התשובה והמשיך בע”פ קטע אחרי קטע ברע”א.

בשנים האחרונות רבינו תבע ש”ס ש”ס, היה שואל מה עם ש”ס, צריך ללמוד ש”ס! כבר למדת ש”ס? חזרת ש”ס? אתה יודע ש”ס? וסיפר רבינו שהשאג”א היה לומד כל בוקר 200 דפים מאה חזר על אתמול ומאה חדשים, וזה היה ארוחת בוקר שלו כי א”א לצמוח שאג”א בלי ללמוד כל היום בעיון, בלי זה לא מתחיל בכלל. היה שגור על לשונו שאמר להגר”ח מברסק על אחד שידוע ש”ס, אמר ר’ חיים “הוא בכל הש”ס אינו יודע”, כלומר בלי ללמוד בעיון זה לא לדעת בכל הש”ס. ורבינו עצמו סדר לימודו היה בעיון הדק, התעכב על כל מילה בגמרא ורש”י בדקדוק עצום, כל תיבה היה חושב מחשב שואל שאלות מתרץ תירוצים. היה לומד את כל המסכת מריש עד גמר דף אחר דף באותו עיון ועמקות, דף ק’ כמו דף ב’, ספר אילת השחר הוא מהספרים היחידים מתחילת המסכת ועד הדף האחרון.

והיה אומר רבינו עיקר הלימוד בצורה שיצא מזה הלכה ברורה, היום לומדים בעיון אבל מה יצא מזה למעשה, וכי ראש ישיבה שמוסר שיעור כללי יסכים אח”כ להתיר עגונה על פי השיעור שלו?! צריך להוציא מכל דבר שלומדים את ההלכה. ומצד שני אמר רבינו כדי לפסוק למעשה צריך בקיאות בכל התורה כולה, א”א לפסוק שאלה בהל’ שבת אם לא יודעים זרעים קדשים טהרות וכל התורה, והביא דוגמאות לשאלות שאפשר לפשוט אותם מענין אחר לגמרי.

עוד אמר רבינו יש שרואים בספר של ר’ חיים כשרון וגאונות, אבל האמת שבספר של ר’ חיים רואים עמל התורה! והביא ששמע מר’ שמחה זליג שאמר הרבה גאונים ראיתי הרבה מתמידים ראיתי אבל עמל התורה כמו של ר’ חיים לא ראיתי. ואמר רבינו מההפכה שחזו”א עשה בעולם זה מכה העמל התורה הנורא שלו.

דיברנו בפעם הקודמת על החביבות מצוות של רבינו. נזכרתי עוד מה שאפשר להוסיף.

פעם הייתי אצל רבינו, הוא לקח את הציציות שלו ואחז בידיו ואמר לי בערגה וחיבה: הציצית הרי זה הבן יחיד'ל שלנו! והסביר יש לנו תרי"ג מצות אבל בזה"ו שנחרב בהמ"ק נחסר הרבה מצות, הח"ח בספר המצות הקצר שלו כותב שנשארו עם 77 מצות עשה. אם נעשה חשבון כמה מתוך זה נשאר לנו לקיים, הרי יש מצות הבאות רק מזמן לזמן מצה שופר לולב, גם שבת זה לא כל הזמן, יש מצות שמגיעות רק לפרקים ולא מזדמנות לכל אחד, שילוח הקן כיסוי הדם וכדו' כיבוד אב זה רק כשאבא מבקש, תפילין הגם שאפשר לקיים כל היום אבל יש סיבה ואנו לא לובשים. מה נשאר שיש כל הזמן זה תלמוד תורה, הח"ח היה אומר שאפשר לומר כל דקה מאתיים תיבות [ואמר רבינו אני חושב שאפשר לומר אפילו יותר ממאתיים מילים בדקה אבל עכ"פ מאתיים]. אלא שת"ת זה דבר שקשה לקיים ממש כל הזמן, לפעמים קשה בכמות לפעמים קשה באיכות לפעמים א"א בכלל. (ועי' חובת הלבבות שער אהבת ה' פרק ז').

ומה המצוה היחידה שנשארו לנו שאפשר לקיים כל הזמן בלי הפסק, זה מצות ציצית! אדם קם בבוקר לובש ציצית ויש לו מצוה מהרגע שקם עד הרגע שהולך לישון בלילה, מקיים בכל רגע מצוה דאורייתא. אמר רבינו: אדם שהיה לו עשרה ילדים וכולם מתו ונשאר לו ילד אחד אוי כמה הוא מחבב אותו כמה הוא אוהב אותו. כך הציצית הרי זה "בן יחיד'ל" שלנו. כך אמר רבינו באהבה על הציצית. וכן ראינו שדיברנו איתו במשך היום היה תופס את חוטי הציצית ומעיין בהם מסתכל עליהם נזכר בהם. זהו חזן מהידורים המיוחדים שלו במצות ציצית בבגד ובחוטים, זה היה אצלו חביבות של ציצית.

פעם שאל אותנו רבינו שאלה זו אופיינית לו זה ממש הוא, וכך שאל ידוע שיש פרוטה דרב יוסף, מי שמצא מציאה ושומר עליה אומר רב יוסף שיש לו דין שומר שכר, ומהו השכר כי יתכן שבשעה שיטפל באבידה יבוא עני ויבקש צדקה ויהיה עוסק במצוה פטור מן המצוה ולא יתן את הפרוטה לעני נמצא שהרוויח פרוטה. אמר רבינו אינני מבין זה נקרא רוח הרי זה כולו הפסד, הגיע אליך עני והיה לך מצות צדקה והפסדת אותה, נכון הרווחת פרוטה אבל מה הפסדת כנגד. נחשוב לעצמנו מי שבילל הסדר משמר את החולה ופטור ממצות מצה האם הוא שמח הרווחתי את הכסף של כזית מצה, הרי בודאי יצטער הפסדתי את המצה, הוא יוכל להתנחם ולומר טוב אני עוסק במצוה ועשיתי מה שמוטל עלי, אבל ודאי ירגיש הפסד של מצוה מצה. אמר רבינו גם כאן אותו דבר, נכון קיימתי מצות השבת אבידה אבל כנגד זה הפסדתי מצות צדקה, נכון הרווחתי פרוטה אבל הרי הפסדתי מצוה, זה נקרא שומר שכר? כמה השאלה מאפיין את רבינו, זו ה' ההרגשה שלו אם עבר עני ולא נתתי לו פרוטה מחמת שהייתי עסוק במצוה אחרת הפסדתי מצוה, הפסדתי צדקה. [ועי' בזה אילת השחר שבעות מ"ד א']. שמעתי מהג"ר אליהו אורצל שבאחד מימי החנוכה אמר לו רבינו הנכד שישן איתי ביקש ממני להשתתף איתי בפרוטה בנר חנוכה ולא הסכמתי, אמרתי לו קח כסף ותדליק לבד, רציתי שיהיה לי מצוה שלימה בלי שום שותפים במצוה, כך אמר בעיניי בורקות. ולכא' על פי הלכה לא שמענו ולא מצינו בשום מקום (עד כמה שידוע לי) כזה דבר שיש איזה חיסרון או גריעותא להשתתף בפרוטה, רק שזה היה הרגש שלו במצוה, מה פתאום תביא לי פרוטה אני רוצה שכל השמן יהיה מהכסף שלי, וכמו שהבאנו בפעם קודמת שמאותו סיבה לא הסכים רבינו שישתתפו איתו בהדפסת הספרים שלו.

רבינו סיפר ששאלו את הגרי"ז מה אתה כ"כ משקיע במצוות, הוא ענה אתה משקיע בחליפה שלך ואני משקיע במצווה, התפילין שלי זה כמו החליפה, והיה הגרי"ז אומר הרגילות מידי פעם לקנות חליפה חדשה ולהתחדש בבגדים, ואילו במצות לא משקיעים כ"כ אדם קונה תפילין פ"א לכל החיים ומסתפק בזה. ובאמת רבינו בעצמו היה מחדש את התפילין שלו מזמן לזמן אע"פ שלא מצא בהן פסול, אמר לי רי"כ שלעיתים זמינות היה רבינו מבקש מאביו שישפץ לו את התפילין.

שנים רבות רבינו שלח מביתו את היין להבדלה ביישיבה קטנה, ומידי שבוע היה בא אליו בחור ורבינו מזג לו יין בבקבוק. מסתמא לא ה' חסר כסף ליין אבל רבינו רצה לזכות לחטוף מה שאפשר. וכן סיפרו שרבינו שילם כל השנים מכיסו את מחיר הלחם של גאון יעקב, כדי לזכות שהבחורים שלומדים יאכלו מכספו.

כשהיה רבינו בחו"ל טרח ללכת כל בוקר למנין בני ספרד כדי לשמוע ברכת כהנים, וכן כשקם מהשבעה על אשתו הרבנית זה היה ר"ח תמוז ומאחר ובבית האבל לא אומרים הלל קם והלך לבית כנסת כדי להשלים בציבור הלל עם ברכה שחסר לו. חלילה שלא יפסיד שום מצוה.

המעניין ביותר הפלא הגדול הוא אחרי כל החביבות של רבינו למצוות שיהיו שלו בשלימות בלי שותפים, בכל זאת כאשר באו אליו ראשי כוללים שצריכים כסף כדי להחזיק את הכוללים, הסכים רבינו לעשות שותפות על שעות בלימוד התורה שלו עם גבירים ואת הכסף שקיבל מהם חילק לכוללים שאברכים ילמדו. שמעתי שיש כל מיני כתבים שכתב רבינו הסכם יששכר זבולון כתוב וחתום ע"פ דין בחלות גמורה של כל הלכות שותפות על החלק שלו בתורה. רבינו דן הרבה פעמים אם בהסכם יששכר זבולון מפסיד הלומד מחלקו או לא, [עי' איה"ש זבחים ב' א' ובספר אעלה בתמר תורת החזו"א]. אבל גם אם אינו מפסיד אבל הרי בכל המצות הוא רצה שלימות שאפילו שותפות לא יהיה, בכל זאת כשהגיע לאהבת תורה הכל נמחק, לא מדובר על לימוד תורה שלו אלא על החזקת תורה של אברכים שאינו מכיר בכלל. כמה מפליא לראות את שני הקצוות מצד אחד חביבות המצוות ומנגד כשהגיע לתורה לא היה שום גבול. וזה דבר נורא למתבונן.

עוד ראינו אצל רבינו שמאוד תפס אותו כל דבר אם זה דאורייתא או דרבנן, תמיד היה מחשב כל הלכה כל דין במשנה בגמרא האם זה דא' או דרבנן. רבינו שאל מי שלומד דינים דרבנן האם מקיים מצות ת"ת דא', שהרי אפי' קיום המצוה ממש זה רק דרבנן וכיצד יתכן שהת"ת שלו יה' דא', ומצד שני קשה לומר שאם לומדים מס' ערובין מקיימים רק מצות ת"ת דרבנן, ויש בזה אריכות לרבינו לא כאן המקום.

אפשר להסביר את זה כך, אנחנו רגילים לעשות את המצות בלי לחשוב מה עושים, אנחנו חיים בתוך ההרגל של המצוות ואנחנו עושים כי ככה זה, תשאל אדם מדוע אתה לא נוגע בשבת במוקצה הוא יענה לך מה השאלה זה אסור בשבת לא נוגעים במוקצה! וכי הוא חושב שמקיים כעת משמרת למשמרת. אבל רבינו לא עשה דבר סתם כך, מה שעשה ומה שלא עשה הוא חשב קודם מה אני עושה מדוע אני עושה, מתי לעשות ואיך לעשות, אני עושה מצוה או איזה מצוה דא' או דרבנן. ומאותו סיבה הדפיס רבינו את סידור אור השנים שכתוב שם על כל דבר שאדם עושה ומתפלל איזה מצוה הוא מקיים בזה.

אמר רבינו: הגר"ח מבריסק מכונה "הגאון החסיד" מה פתאום נקרא חסיד, אלא שהיה ירא וחרד מאוד ובפרט בהלכות שבת ה' לו זהירות מופלגת מאוד. אבל המשיך רבינו חשבתי לעצמי הרי הגמ' בב"ק (ל' א') אומרת האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דברכות, ולכא' לא מובן מה שייך כאן חסידות הרי אם צריך לברך ולא מברך זה שלא כדין ואם הדין שלא לברך ממילא אסור לברך ומה שייך להיות חסיד, אלא אמר רבינו מי שלומד טוב הל' ברכות ובפרט ברכות הנהנין

יש כ"כ הרבה שאלות כ"כ הרבה ספיקות ומי שטורח לברר ההלכה ונזהר כמו שצריך הוא נקרא חסיד! והגר"ח בסוף ימיו נמנע מלהיכנס לחיוב של ברכת בורא נפשות כדי שלא להיכנס למחלוקת בבלי וירושלמי אם צריך לחתום בשם, זה אמת'ער חסיד.

ונאים הדברים למי שאמרם שמעתי מבני משפחת רבינו שבמעט אכילתו שהיה אוכל היה לו תלי תלין של ספיקות בהלכות ברכות, אפשר לעשות חיבור שלם רק מאלו השאלות, [בשיעור עיכול, בהיסח הדעת, בדברים הבאים מחמת הסעודה, בכדי אכ"פ, לצמא, וכהנה וכהנה], כל פעם מצא ספיקות חדשות.

כל דבר אצל רבינו היה עם כוונה, כוונת השמות ה' עבודה מיוחדת, והתפלל מתוך סידור כוונת השם. וכן אכילה ושינה בכוונה לצורך עבודת ה'. וחקר אם בסעודת שבת סגי בכוונה לכבוד שבת או צריך גם לכוון לעבודת ה'. והביא חיי אדם (קיצור חרדים) שאפי' אם מצות א"צ כוונה אבל מבטל מצות ולעבדו בכל לבבכם.

רבינו מיצר על כמה 'שאלות' משנות ילדותו שירא שמא נכשל חלילה באיסור, כמדומה שאמר שזוכר כל חייו שלוש שאלות של גזל, אחד מהם שכשהי' באיטליה שלח חבילה גדולה בדואר במחיר נמוך, ואמר רבינו כולם היו עושים כך וגם ההפך של הכסף בכלל לא הגיע אלי, אבל מה יהיה כשאבוא לשמים לא יהיה לי מה לעשות רק לדון עם מוסלימי המוסלמי (נשיא איטליה). ולא הסכים רבינו לקבל הטענה טעות גוי מותרת. עד כדי כך אומרים שבגלל השאלות האלו לא הסכים לשמש עד קידושין! [אמנם שמעתי מהג"ר סגד ארלנגר שליט"א שבחופה שלו היה רבינו העד ונכנעה היו תקופות בזה]. זכורני שאחד אמר לרבינו שזקן שחי רק מרוויח מצוות הוא לומד ומתפלל וכבר אין לו טעם בעבירות, והתכוון בכך על רבינו. אבל רבינו ענה לו מיד רובם בגזל יש בכל גיל!

הפחד של רבינו מהפסד מצוה נשאר בזכרונו לאורך שנים. הוא סיפר שבר"ה שנת ת"ש הי' בשווייץ והי' להם מנין מצומצם עשרה אנשים והיה אחד שהבטיח לבא לשחרית ובסוף התעכב והגיע ברגע האחרון לפני שמונה עשרה, אמנם היה לו מרחק הליכה של יותר משעה מביתו עד המקום שהתפללו, אבל רבינו לא ישכח את זה, את הפחד מחשש שמא לא יהיה לו עשירי למנין בר"ה.

וכן זוכר רבינו את התקיעות של אותו ר"ה שנת ת"ש שהשופר לא הוציא שום קול, וכמה שניסה הג"ר משה סולובייציק שהיה בעל תוקע מומחה לא הצליח לא הוא ולא אף אחד אחר וכל היום ניסו לתקוע, ומתאונן רבינו מי יודע אם יצאתי ידי חובת תקיעות באותה שנה. ואמר רבינו דבר נורא שבאותו שנה הי' המלחמה הנוראה ומי יודע אולי מן השמים מנעו את התקיעות שלנו שלא לערבב את השטן. זה מבהיל לחשוב בחר בן 25 אומר שמן השמים מנעו את התקיעות שלו כי נגזרה גזירה ואם התקיעות שלו היו מצליחים יתכן והי' מתבטלת הגזירה.

רבינו היה חוזר ומדבר על החומרה של פגיעה בחבירו, והיה מביא את הירושלמי (דמאי פ"ג ה"א) כשבקע רפ"י את הנהר אמר שרק מי שלא פגע בבן אדם יוכל לעבור את הנהר. והביא בשם החזון איש שאמר התפקיד של בן אדם בעולם הזה לעבור את השנים שלו שבעים שמונים תשעים שנה שלו בלי לפגוע בשום בן אדם! וכמה זה קשה מעשים בכל יום כל דבר שעושה יכול לפגוע באדם אחר וצריך להיות ראשו ורובו שקוע בשום אדם לא יפגע ממני.

והיה רבינו חוזר ואומר תוותר תוותר תוותר. ובאמת חרץ ממה שלימד אותנו לוותר להיות רך כקנה ולא קשה כארז, אבל יש כאן עוד דבר, רבינו אומר תחשוב בעצם על מה אתה מוותר?! על קצת כבוד על קצת כסף הרי הכל זה כלום זה שטויות, אתה פשוט מוותר על כלום. הוא נתן את ההרגשה של אפסיות העוה"ז לעומת חיי הנצח, זה פשוט שום דבר מתקדמים על שטויות. והיה אומר וכי מאה שקל אלף שקל ואפי' סכום יותר גדול וכי זה שווה ערך של מריבה?!

שמעתי בשם אחד התלמידי חכמים שהגדיר את זה יפה, מי שנוסע באוטובוס שעה נסיעה ומבקשים ממנו תחליף איתי מקום, יהיה מי שיגיד אני לא מסכים אני רוצה מקום נח, ויהיה שיגיד נו בסדר אתה רוצה נחליף מקום, האם נסתכל עליו בגדלות מיוחדת, הרי סך הכל ויתר על מקום באוטובוס. רבינו חי בהרגשה שכל העוה"ז זה אוטובוס זה נסיעה חולפת עד שנגיע למעלה, ממילא א"צ גדלות מיוחדת לוותר. זה לימד מה עיקר ומה טפל אתה פשוט לא מוותר על כלום.

סיפר רבינו מעשה נורא. לפני הרבה שנים התפלל באיזה בית כנסת בר"ה והיה שם חזן קבוע למוסף, שנה אחת קיבל אותו חזן מישרה במקום שאין רוח חכמים נוחה הימנו [כנראה במזרחי] והיה שם קנאי אחד שכשהגיע מוסף תפס את העמוד שהחזן הקבוע לא יגש, אמר רבינו ישבתי ליד החזן הקבוע וראיתי אותו בוכה. וסיים רבינו שאותו קנאי שתפס את העמוד לא הוציא את שנתו. זה ממש מפליא כי הרי לא ראינו אצל רבינו כאלו דברים שיאמר זה בגלל זה וזה בגלל זה, בכל זאת פה הוא קישר בין הדברים, הוא סבר שזה מתאים לכזה דבר.

עוד דבר נורא, רבינו היה נותן בכל בוקר כסף לקופה של צדקה לעילוי נשמת אדם אחד שלפני הרבה שנים טען שרבינו פגע בו, רבינו אמר זה הי' להיפך הוא פגע בי אבל הוא חשב שאני פגעתי בו, כבר ביקשתי ממנו מחילה אבל יום אחד חשבתי נכון הוא פגע בי אבל הוא הרי חשב שאני פגעתי בו אולי צריך לפייס אותו, מאז כל בוקר הנני נותן צדקה לעילוי נשמתו עבור זה שחושב שאני פגעתי בו. ראו בריה שבראתי בעולמי.

שמעתי מהגר"י גוטרמן שליט"א משגיח ביישיבה קטנה, שפעם נסע עם רבינו לירושלים ובחזור שחיכו לאוטובוס לבני ברק עצר להם רכב והציע לקחת אותם אבל רבינו סירב, שאל אותו מדוע מסרב והוא ענה אם אסע איתו אני יהיה חייב לו הכרת הטוב והרי אינני מכיר אותו להשיב לו, אני נוסע רק עם מי שאני מכיר ויודע איך להשיב לו. עכ"ד. דבר ראשון עצם הדבר להרגיש חיוב הכרת הטוב על כזה דבר, הרי הוא נסע בלאו הכי ולא נסע במיוחד עבורו רק אסף אותו בדרך, וגם נכראה זה היה כבוד בשבילו לקחת את רבינו בכל זאת זה כבר מחייב הכרת הטוב. והדבר השני אם חייב הכרת הטוב אז צריך לדעת איך להחזיר, ואם אינו יודע כיצד להחזיר עדיף בכלל לא לקחת ממנו.

רבינו אמר אצלי הדלת פתוחה לכל אדם, אינני זורק שום אדם מהבית יהיה מי שיהיה, ומעשה שהגיע לרבינו אדם אחד שלא התאים עם ההשקפה שלנו ורבינו קיבל אותו, והיו שבאו בטענות מדוע רבינו קיבל אותו, אבל רבינו אמר הבית שלי פתוח לכל אדם! ואמר שגם אצל ר' חיים בריסקר היה כזה סיפור שהגיע לביתו רב מהמזרחי שר' חיים מאוד התנגד אליו, ובכל זאת הכניסו לביתו בלי להיכנס איתו לשום משא ומתן ואמר יהודי לא מגרשים מהבית.

דבר מעניין ורואים את הפקחות של רבינו בבין אדם לחברו. בכל יו"ט שני יש מנין קבוע לבני חו"ל בהיכל הכולל (בבנין הקודם), בפסח וסוכות שזה בין הזמנים לא מפריע לאף אחד. הבעיה היא בשבועות שמצד סדרי הכולל אסרו חג זה ממש יום רגיל והם באים ומתפללים תפילת יו"ט ועד שמסיימים זה כבר אמצע הבוקר, דנו איתם שילכו למקום אחר והם אמרו שיש להם חזקה כאן, ובאו לרבינו שיאמר להם לחפש מקום אחר למה לבוא דווקא במקום שאברכים לומדים. שמעתי

שרבינו ענה כך: הרי למעשה אסור לשמור יו"ט שני בא"י רק בצנעה ומעיקר הדין אסור להם להתפלל בפרהסיא רק ביחידות או כשלא רואים וא"כ היה צריך לשלוח אותם, אלא מה אם נשלח אותם יהיה מריבה, ויצא עוד יותר פרהסיא, אז תשאירו את זה ככה.

כשלמדנו אצלו בשיבה קטנה היה רבינו עולה לתורה במנחה בתענית ציבור וקורא בעצמו את ההפטר, וכולם ידעו שרבינו שואל את הבעל קורא האם הכנת את ההפטר והיו עונים שלא הכינו, היה בחור 'החכם' שאמר הכנתי אמר לו רבינו א"כ תקרא אתה. עוד דבר מהשיבה קטנה, היה שם שיעורים גם בשבת כל הרבנים מסרו שיעור לפני מנחה, אבל בתקופתי רבינו כבר לא בא למסור שיעור בשבת, והנה שבת אחד הגיע רבינו למסור שיעור ואף אחד לא ידע מדוע בא, עד שהתברר שבאותו שבוע שאל אותו בחור א' למה אין שיעור שבת, כמדומה שרבינו לא השיב לו, אבל באותו שבת הגיע למסור שיעור, שבת אחת הגיע ולא יותר.

כבר הבאנו פעם קודמת שרבינו מדבר על השראת השכינה. כשדיבר על צניעות אמר כתוב "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", הרגישו את הכאב את הזעקה כשאמר 'ושב מאחריך', הרי לא היה דרכו להרים קול בדיבורו אלא דיבר בנחת באותו טון. בכל זאת הזעקה שנשמעה כשאמר 'ושב מאחריך' שמעו את הפחד שלו מהדבר הכי חמור שיכול להיות ושב מאחריך ח"ו, אתה לוקח את השכינה אתה מסלק את השכינה. זה היה כל כך מוחשי שכינה שכינה.

הבאנו הדקדוק של רבינו על אמת, איך נזהר בכל מילה שאמר שיהיה בתכלית הדקדוק. שמעתי כשנולד בנו הגדול לא עשה סעודת ברית בעשרה מחמת סיבה, אמרו לו רצית לחסוך השיב רבינו נשלים בבר מצוה, אחרי רגע תפס את עצמו איך מתחייב מה שיהיה, וכשהגיע הבר מצוה ה' בנו עם חום גבוה בכל זאת הביא רבינו מנין עשרה לחדרו לטעום משהו כדי לקיים מוצא פיו. פעם ה' באיזה מקום ובקשו ממנו לדבר והיה מאוד חלש ומותש אמר רבינו אולי פעם אחרת, לפתע נעמד לדבר, ואמר אמרתי שאדבר מי יודע מתי אוכל לקיים ודיבר ככה בחולשה כדי לקיים דיבורו.

רבינו מדבר על עולם הבא על חיי נצח כמה צריך להתמסר בשביל נצח, הרגילות שלדבר זמני לא כ"כ מתמסרים אבל לדבר קבוע כגון שידוך כמה טורחים שיהיה טוב, והלא כמה שנים חי אדם בעוה"ז, מי שחי מאה שנה זה כבר הרבה מאוד, ומי חי מאה שנה אחד מני אלפים, כל החיים הם כאין ואפס לעומת חיי נצח.

מה זה הפסד של מצוה אחת, הרי ידוע שלעבור על לאו יותר חמור מלבטל עשה, אבל כל זה מבחינת העונש שעונש לאו חמור יותר מעונש עשה. אבל מצד שני אמר רבינו דבר נורא, מי שעבר עבירה נכון יקבל עונש חמור אין לשער יסורי גיהנום, אבל סוף סוף זה קצוב כמה זמן יקבל את העונש חצי שנה, שנה, אח"כ נמחק זהו גמר עם העבירה שלו. אבל מי שלא קיים מצוה נכון העונש שלו פחות, אבל מצד שני זה הרבה יותר גרוע, הרי איבד נצח, הפסיד שכר של נצח נצחים! מי שלא קיים מצוה זה הפסד שאין לו סוף ואין לו תקנה ע"ז אפי' יעשה תשובה זה רק יוריד את העונש אבל החסר של המצוה ישאר לנצח, מה שלא עשה לא יוכל להשלים לעולם, ואם כן יחסר לו נצח! נורא נוראות. (ומקור הדברים נמצא באבן שלמה סוף פרק ה').

רבינו חי במוחש גיהנום, היה רועד ורותת ואומר בקול אנחה שוברת כל לב, אוי, וי, גיהנום גישט אגוטע זאך אגואלדיגע צער. [רבינו שמר על פיו לא להוציא לשון של רע ועל כל דבר כזה היה אומר לא טוב גישט אגוטע זאך]. האריז"ל ראה בכניסת שבת איך הנשמות יוצאות למנוחה והיה בצער גדול לראות אותם פצועים וחבולים. הרגישו על רבינו בדיבורו כאילו גם הוא רואה את זה ומצטער יחד איתם. ואמר רבינו מה זה שניה אחת בגיהנום, במוצ"ש מושכים תיבת והוא רחום במעריב בשביל הרשעים שעדיין לא יחזרו לגיהנום (ע"א ר"ס ר"צ"ג א' בשם הרוקח), חוסכים להם שניה אחת פחות בגיהנום.

רבינו חושש מה יענה בב"ד של מעלה בעולם האמת, כבר הזכרנו שחשש שיצטרך להתעסק שם עם מוסליני על כמה פרוטות, וכן סיפרו שהיה לרבינו שאלה על סכום גדול של כסף שעל פי דין לא ה' צריך לשלם, אבל אמר שווה לשלם כאן בעוה"ז כל סכום שיהיה כדי להוריד בעולם האמת פחות שאלה אחת!

שמעתי מגיסי הג"ר ישראל פרוכטר נכד רבינו כשהגיע רבינו לגיל זקנה ושיבה מופלגת אמר לו: אריכות ימים מצד אחד זה טוב מאוד, כל כך הרבה זכויות כל כך הרבה מצוות אפשר להשיג, אבל מצד שני הרי יתבעו בשמים על כ"כ הרבה שנים מה עשית בהם, על כל רגע של חיים יתבעו מה עשית בו.

התפרסם ששאלו את רבינו אם נותן רשות להקליט אותו, והשיב הרי בלאו הכי בשמים מקליטים כל מילה שלי. כלומר רבינו לא נמנע מלדבר בהקלטה מה שמדבר בלי הקלטה שהרי בשמים תמיד הוא מוקלט. מי יכיל דרגה כזאת מורא שמים ממש כמורא בשר ודם.

היה אכפת לרבינו כשבאו לומר לו ישר כח על שיעור או שיחה שמסר, ואמר שאם אמר דברים טובים הרי זה מוריד לו מהשכר הנצחי שמודים לו על זה כאן בעולם. אבל בכל זאת לא היה מעיר על כך למי שבא לומר לו.

ותשחק ליום אחרון. איך רבינו היה מדבר על יום המיתה במוחש ומבלי שיפגום לו מאומה בשמחת חיים. סיפר הנכד הג"ר גדלי' הוניגסברג שפעם בליל ש"ק אמר לו רבינו היום במעריב לא הרגשתי טוב וחשבתי שרח"ל זה כבר הסוף... אבל חשבתי לעצמי הרי חז"ל אומרים (כתובות ק"ג ב') מת בערב שבת סימן יפה לו, ונראה שערב שבת הכוונה ליל שבת כמו עונת ת"ח מע"ש לע"ש הכוונה ליל שבת, והרי החזו"א נפטר בליל שבת הסטייפלר נפטר בליל שבת. זה מבהיל לחשוב אדם מרגיש שזוהי הרגע האחרון שלו הוא הולך למות ומה המחשבות שלו מת בע"ש סימן יפה לו.

ההוא יומא דאשכבתיה דרבי זוכר וטוהר האוויר מכל טומאה [כמו שאמר רבינו בלווי' של החזו"א] צעדנו דומיה יחד עם כל המון בית ישראל אחר מיטתו של רבינו, פלגי מים ירדו עיני ושפך דמעות שטפו נטפו לתוך החלל וההעדר הפעור, הרהרתי לעצמי איז רבינו... כמה רעדת כמה פחדת כל ימך מהרגעים האלו שאתה נמצא בהם עכשיו, הדקות האלו שאחרי החיים עליהם כל כך דברת, לא האמנת בעצמך עד יום מותך. אחזתי בשיר של פנעים... באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה... לא תאונה אליך רעה... כי מלאכיו יצווה לך לשמרך בכל דרכך... שתזכה לאשר כספת ויחלל להגיע לשיבה של מעלה וליהנות מזיו השכינה להנחיל אוהבי יש ואצרותיהם אמלא עין לא ראתה אלוקים זולתך. "כי בי חשק ואפלטוהו, אשגבהו כי ידע שמי". איז אי "ותשחק ליום אחרון..."

בהתהלךך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך. והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספך. לא יבוא עוד שמשך וירחק לא יאסף כי ה' יהיה לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך.

כן] מי שאינו מנצל את זמנו לתורה וכמו רוב העולם - חוץ מהגויים שהם כמו בהמות ואין שום נפק"מ - הוא זורק את החיים שלו לים וכמ"ש רבינו יונה באבות על המשנה ששיחת הילדים וכו' מוציאין את האדם מן העולם.

[כז] סיפר רבינו שר' איצלה רצה שילמדו מוסר בוואלוז'ין ואמר להם שיש הבדל בין סגולה לתרופה - שסגולה עוזרת דוקא אם עושים בדיוק אבל תרופה אפי' מעט עוזר, והנמשל שהתורה היא סגולה ואם לא לומדים הכל כמו שצריך זה לא מועיל להתגבר על היצה"ר אבל מוסר זה תרופה. אבל הגר"ח לא רצה שילמדו מוסר, ואמר - לי נראה שדומה לחילוק בין לחם לתרופה, שהלחם הוא מועיל לאדם שלא יהיה חולה אבל תרופה זה מועיל רק אחרי שהוא חולה, והנמשל שהתורה היא לחם ותמיד מועיל אבל מוסר שזהו תרופה הוא מועיל רק לחולים וכאן אין חולים. (ע"כ דברי הגר"ח). אבל לא ידע ר' חיים שהיו שם חולים ולא סתם חולים אלא חולים מסוכנים.

[כח] שאלוהו על סגולות לעין הרע, ואמר: אני רק אומר מה שכתוב בס' הצדיק ר' יוסף זונדל מסלנט, והעתקתי אותו (א"ה הובא הצילום מכת"י רבינו בקוטרס שוש אשיש אילת השחר מאת הגרמ"י שניידר) ומסרתי להדפיס 100-200 עותקים, ומי שבא ואומר לי שיש לו עין הרע אני נותן לו את זה, ומ"מ אני יודע אם באמת זה עוזר אבל כך כתוב בספר. ושאלו לרבינו האם מועיל לומר זאת קודם שיעשו עין הרע כדי שלא יחול, וענה (ג' פעמים) שאין בזה שום תועלת, כי זה סגולה ומועיל רק לאחר הבעיה, ודומה למי ששותה תרופה קודם שיש לו המחלה שאין בזה שום תועלת.

[כט] אמר רבינו (בליל פורים בשיחה בישיה"ק באמצע המשמר הידוע): שמעתי מנאמן שהבית הלוי שיבח את בנו הגר"ח כשהיה בשידוכין שהוא יודע "בבא בתרא", ואני מברך אתכם שתדעו בבא בתרא. (באותו זמן למדו בישיבה ב"ב).

[ל] שאלו מה הדין בחתן שהיה מרוגש ומבולבל ולא נתכוין לקדש אלא עשה מעשה קוף בעלמא האם חלו קידושין. ואמר רבינו: "זה שאלה". ושאלו הרי זה דברים שבלב ומה איכפת לנו שלא התכוין. ואמר רבינו: אולי אין כאן אפילו דברים שבלב כי אין לו לב.

[לא] אם הכלה לא הבינה את לשון הקידושין ואפי' שאמר בשפה שהיא לא מבינה, אך כיון שעומדים תחת החופה היא יודעת שהיא עומדת להיות אשתו ומקודשת.

[לב] מי שלא הקשיב לקידוש אלא חשב בדברים אחרים לא יצא יד"ת, דכאלו לא שמע.

[לג] שאלו לרבינו אם יש ענין ללמוד כל הלילה כשמוגד לגיל כ' (ונקרא בעולם הישיבות ליל תיפה). וענה: כך כתוב בס' אור השנים שזו סגולה. ושאלו אם לעשות כן גם כשישן ביום ולא יבוא אח"כ לסדרים. והשיב: לא יודע, לא יודע, אבל זה לא כתוב לא בש"ע ולא ברמב"ם ולא בגמ' אלא אור השנים כותב כך.

[לד] שאלו לרבינו לגבי מה שתיקן בכמה מקומות (חוץ לירושלים) לקבל שבת חצי שעה לפני השקיעה, אם כדאי להחמיר ארבעים דק' כמנהג ירושלים. והשיב: לא כדאי, כי לפעמים אדם לחוץ ושוכח איזה דבר ושמא יזכר אחרי הארבעים דק' ונמצא שלא יכול לעשות. (ואיני זוכר אם השאלה היתה לגבי התקנה לכלל הציבור או על אדם פרטי).

[לה] עוד אמר רבינו על התקנה הנ"ל לקבל שבת מוקדם, שזה רק לגבי שביתת מלאכה לעשות סייג שלא ליכשל בחילול שבת אבל אין זה קבלת שבת, ולכן ל"צ לומר בפה שמקבל וגם מותר אח"כ לאכול ולשתות, ואם במקרה ואונס שכח איזה דבר אדעתא דהכי לא קיבל.

[לו] אמרו לרבינו שהגר"ש וואזנר צ"ל אמר (על ב"ב) שאפי' אם רוב העיר לא קיבלו שבת חייבים לשמור על 22 דק' משום תקנת ז' טובי העיר. ורבינו חכך בדעתו זמן רב. ואמר: מניין שתקנו לקבל שבת, אולי תקנו רק להדליק נרות ורק האשה מקבלת שבת בהדלקתה ולא האיש. אח"כ אמר: אולי, אפשר.

כלוט יצא יד"ת. והשיב דדמי לישן ולא יצא. עוד נשאל במי שנתן לאדם ישן ואח"כ התעורר וראה ששלח לו חבירו האם יצא. והשיב: כן.

[יד] מה שאנו אומרים בערבית "ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים" מה הפשט - האם מה שאנו אוהבים את הקב"ה או מה שהקב"ה אוהב אותנו? אלא שניהם אמת כי הא בהא תליא.

[טו] מה שאנו אומרים בערבית "ואהבתך אל תסיר ממנו לעולמים" במה מדובר - אם כשנעשה רצון ה' הרי זה פשוט ול"צ להתפלל על זה, ואם כשלא נעשה רצון ה' הרי זה חוצפה שכאילו אומרים לה' נעשה עבירות ואל תקפיד עלינו והרי אפי' לבשר ודם לא ראוי לומר כך. אלא צ"ל כמו שכשאדם אוהב את השני הוא מסתכל עליו אחרת כך כשהקב"ה אוהב אותנו הוא מסתכל על המעשים שלנו אחרת, ולא שח"ו מתכוונים לעשות עבירות במזיד אלא שאפי' אם ח"ו נעשה מעשים לא טובים הקב"ה לא יסתכל על זה.

[טז] הרא"ש סובר שמצות כתיבת ס"ת בזה"ז (שכבר כתוב התורה שבע"פ) זה גם בתורה שבע"פ, וא"כ מי שהוא מחדש בתורה מקיים את המצוה הזאת.

[יז] עיקר האיסור בגזילה הוא לא מה שמוציא מהבעלים אלא מה שלוקח לעצמו. (והביא רבינו ראה לזה ואכמ"ל).

[יח] שאל הרב ש' על אודות אברך שהתחשמל במקוה והיה מצבו קריטי ובחסידי ה' ניצל וכבר שאל את רבינו אם לעשות סעודת הויה ואל"ר רבינו שלא לעשות מפני עין הרע, ועתה שואל כי אחד מחבריו קיבל על עצמו לעשות סעודת "הושע בן בארי" אם יציל, ומה יעשה. ואמר רבינו: מה ענין לעשות סעודה שאנשים שבעים יאכלו, שיתן את האוכל לעניים.

[יט] דוד המלך ביום שהיה צריך למות לא היה יכול מלאך המוות להתקרב אליו מתוך שהיה עוסק בתורה עד שנענה את האילנות וכו' (שבת ל. ב.). והק"ה ח"ח וכו' לא היה לו צרכי הגוף כגון אכילה ושתיה וצרכים. ותי"ח דכיון שהיה זה צורך הלימוד זה כמו ת"ת שא"א למלאך המוות להורגו. אבל מה שהלך לראות מי מונע את האילנות - צ"ל שזה לא היה כ"כ צורך.

[כ] יש להסתפק אם מה שמביא הגר"א בפאה בשם הירושלמי שיש מ"ע בכל מילה של ת"ת, זה גם במי שחושב בלימוד - שכל מילה זה מצוה.

[כא] אמר רבינו: אני מתפלל על הגמ' (ב"ק קיז, ב) שר' כהנא מת מהקפידא של ר' יוחנן וכשרצה להחיותו אל"א אם אני ימות כך עוד הפעם איני רוצה לחיות ופירש"י שלא לסבול צער מיתה, וקשה וכו' לא שוה לסבול את זה אפי' רק בשביל זמן מועט שיהיה בחיים ויוכל ללמוד ולקיים מצוה בכל מילה של ת"ת.

[כב] שאל אחד את רבינו אם העולה לס"ת בפרשת זכור יוצא יד"ח בקריאה של הבעל קורא או של עצמו, והשיב: בקריאה של עצמו. ושאלוהו אם זה נחשב בציבור, והשיב: למה לא, הרי אפי' עשרה אנשים שקוראים בס"ת זה נחשב בציבור, ואפי' אם הוא אינו קורא את הטעמים מ"מ זה לא מעכב.

[כג] אמר אחד לרבינו שהגר"א היה מקפיד לעלות בעצמו לפרשת זכור משום מצוה בו יותר מבשלוחו, ותמה רבינו: וכי כל העולם לא מקיימים המצוה בהידור.

[כד] כשהתחילו ללמוד בישיבה מס' נדרים לאחר כמה ימים כשבאו הבחורים אצל רבינו שאל על ההספק בישיבה אם הגיעו ל"פה קדוש" (בר"ב א ששאל על ר"ת פה קדוש איך אמר דבר זה), ואמרו לרבינו שהמשגיח (הגר"ח מייסקובסקי) בשיחה הביא את דברי הר"ן שרואים ממנו שהסייעתא דשמיא לכיון לאמיתיה של תורה תלוי בקדושת הפה וכו', וצהבו פני רבינו ונהנה מהדברים.

[כה] במה שאומרים ביציאתו מביהמ"ד שהם עמלים ואינם מקבלים שכר - וכי הם לא מקבלים שכר? אלא שזה לא שכר, השכר של כסף זהו "כלום", "שום דבר", ורק השכר בעוה"ב הוא השכר האמיתי.

מעט גרגירים ממה ששמעתי מפ"ק של מרן רה"צ זצוק"ל לפני כעשר שנים בישיבת ארחות ובבית. וקיבלתי רשות מנאמני ביתו לפרסמם בעלון זה. וכמדומי שיש כאן דברים שעדיין לא נתפרסמו בשום מקום.

אין לסמוך על דברים אלו למעשה, ואם ימצא טעות בדברים יתלו זאת בהבנת הכותב.

[א] אמר רבינו לגבי בשר ועופות, שגם בהכשרים הטובים ביותר לפעמים לא מולחים טוב ולכן כדאי למלוח בבית. ושאל אחד האם גם במקום שזה על חשבון ביטול תורה. והשיב רבינו: דם שבשלו דרבנן וספק דרבנן לקולא.

[ב] היתה קבוצת בחורים מהישיבה אצל רבינו ואחד מהם שאל על מה שמעסיקים בשבת עובדים נכרים בישיבה למה זה מותר וכו', וביקש המשב"ק להוציא את כולם חוץ מהשואל ואמר לרבינו שעושה כן מפני שאח"כ כל אחד יאמר דבר אחר בשם רבינו. ואמר לו רבינו: מר משתבע דהכי אמר רב ומר משתבע דהכי אמר רב. (והכוונה לגמ' בנדרים כה, ב שכר היה כן אפי' אצל האמוראים).

[ג] סיפר מעשה, שמרן הגר"מ שך סידר קידושין ואח"כ נמצאו העדים קרובים ועשו שוב קידושין. ושאל אחד האם צריך לברך שוב ברכת אירוסין, והשיב רבינו שלא - כי אין הבדל אם מקדש מיד או אחרי עשר דק', וגם ז' ברכות א"צ לברך שוב [משום שי"א שגם אם מברך קודם הקידושין יוצאים יד"ח וסב"ל] (אמר הכותב איני יודע אם הטעם הזה הוא מרבינו).

[ד] אמר רבינו שטוב לקרות גם את המקורות שמצינים כדי לזכור היכן זה נמצא. (ואמר כן כשקרא לפניו בס' שב שמתנתא בדפוסים החדשים וצינו שם את כל המקורות של הראשונים והאחרונים שציין הש"ס, ואילו בש"ש של רבינו שהי' דפ"י לא ציינו המקורות, וכיון שהקורא קרא גם את המקורות נהנה מכך רבינו). ושאלוהו אם זה נחשב ת"ת, והשיב: מסתמא שכן.

[ה] החזו"א אמר שא"א להוכיח ממה שהשמיט הרמב"ם הלכה שהוא לא פסק כן, אם אותה הלכה לא נמצאת בסוגיא שלה, שהרי אפשר שהוא שכת, ואפי' אצל אמוראים מצינו בגמ' אישתמיטתיה.

[ו] החזו"א אמר שבני ספרד הם סיני והתוס' הם עוקר הרים ולכן הרמב"ם שיבח מאד את הר"י מיגש כי הוא היה גם עוקר הרים. ושאלו לרבינו א"כ מה כל הפלפולים ברמב"ם, והשיב שהמגיד אמר להב"י על מה שכתב בב"י (י"ד ס' קצ"ה) ב' תירוצים על הרמב"ם שא' נכון וא' לא נכון ואעפ"כ לא ימחוק את התירוצי הב' כי הקב"ה חדי בפלפולא דאורייתא [והוסיף רבינו: בתנאי שהדין נכון]. ובירושלמי אינא כל פטטיא בישין בר מפטטיא דאורייתא, ורואים שיש מעלה אף בפטפוטא אורייתא שזה סתם פטפוטאים אפי' לא של אמת בתנאי שהדין אמת.

[ז] במח' הט"ז והש"ך הלכה כהש"ך, אפי' שאפשר להיות טעות לכל אדם, כי זה תלוי בסייעתא דשמיא לכיון לאמת. ואומרים שהיה לש"ך שם קדוש ועי"ז כתב הרבה.

[ח] החזו"א אמר שמי שסיים ברכת אבות ולא כיון שיהרהר בהרכה בליבו. ושאלו לרבינו אם ה"ה בפס' ראשון של ק"ט, והשיב: כן.

[ט] דיבר רבינו על חזקת כהונה בזה"ז וכו', ואמר אחד לרבינו שיש קהילות שהיו רוצים להיות כהן והיו נודבים בעליה לתורה שיהא כהן כך וכך שנים, והגיב על זה רבינו שהיום יש תאות אחרות יותר גדולות מזה.

[י] מה שיש מקרים שעד מפי עד נאמן וא"צ לשאול את העד הראשון זה דוקא אם הוא לא נמצא, אבל אם אפשר לשאול אותו - צריך לעשות כן, וכמו שמצינו בפסחים ד' ע"ב.

[יא] אם דילגו בקדיש את "תתקבל" יגידו אח"כ.

[יב] שאל הר"ש. את רבינו איך צריכים האברכים הליטאים להתייחס לענין השובב"ם, והשיב: "להוסיף ללמוד". וחזר על זה ג' פעמים.

[יג] נשאל רבינו האם מי שנתן משלוח מנות לשיכור

מתיקות התורה

אמר רבינו: התורה אינה צריכה 'עזרים' למתיקותה, אין צורך בסיבות מיוחדות שיביאו עריבות לתורה, מעולם לא שמענו מי ששאל כיצד ממתיקים את הסוכר, שכן מתוק הוא בעצם. אלא מאי – יתכן שיערב בו תבלינים אחרים אשר יעבירו את המתקויות, אם נעדרה מאדם מתיקות התורה, על כרחך שגורמים חיצוניים יש כאן, המנוגדים למתיקותה.

(ספר "כאייל תערוג" שיחות הגר"ה משיקובסקי שליט"א)

איך יתכן שאין מרגישים עריבות ומתיקות התורה

מורינו הגר"ל שטיינמן זצוקללה"ה אמר, שבעצם הפלא הוא הפוך, מדוע אין לנו מתיקות של תורה, והרי אנו מבקשים כל יום בתפילה בבוקר 'הערבנא', שיהיה ד"ת ערבים ומתוקים, וכי נסתמו שערי תפילה. אלא שכידוע אנחנו מגיעים תמיד לתפילה בבוקר ברגע האחרון, וה'קרבן' הראשון זה ברכות השחר, שאנו ממהרים בהם ואומרים במרוצה ובשטף, ובלי לב, וכיצד יועילו? ובאמת שחמש דקות יכולים לחולל את המהפך הגדול, להקדים רק בדקות ספורות, לשפוך שיח ותחנונים מלב ולב, שיפתח לבנו בתורה, בעריבות ומתיקות.

(שמחת תורה" עמ' קפ"ג)

אין תענוג ואושר גדולים מלימוד התורה

כמדומה ששמעתי ממור"ר הגר"ל שטיינמן זצוקללה"ה, שהאדם צריך להרגיש שהתענוגים הגדולים ביותר הם בלימוד התורה, וזה נכלל בדרשת חז"ל בכל לבבך בשני יצריך, יצה"ט ויצה"ה, וביאורו שהאדם צריך לעבוד את ד' גם ביצר הרע, והיינו להשכיל שגם מבחינה גשמית הכי משתלם לאהוב את ד', שאין תענוג ואושר גדול מזה, ועי"ז נהיית עבודת ד' שלימה ותמידית, כי גם היצה"ר מסכים עמו.

(שם עמ' קמ"ג)

ע"י חזרה והבנה כראוי - מגיעים הסיפוק, האושר והמתיקות

לר"מ מיישיבה לצעירים ששאל עצה למתיקות התורה. השיב רבנו, שהיות ולומדים פעם אחת, ולכל היותר חוזרים פעם נוספת, והסוגיא עדיין לא ברורה כל צורכה, לכן אינה מעניקה את הסיפוק והאושר והמתיקות. ואם היו חוזרים עד שהסוגיא היתה מחוורת כל צרכה, וכמונח בקופסא, היה כל האושר בוקע, והמתיקות היתה לאין שיעור, וזה היה ממריץ ומדרבן גדול.

(שם עמ' קפ"ד)

רגיל היה רבינו להביא מה שכתב הגאון רבי חיים יעקב נפתלי ווירשנווער ז"ל מורושא, וז"ל: אמר לי מור"ר הגאון המופלא ציס"ו"ע ר' ישראל סלנטר זי"ע, כי מה שנמצא בעוה"ר במדינת ליטא שלומדים לימוד

חיצוניים, אחד מהגורמים לזה כי יש כמה [הגם שנמצא בשיבות בחורים מופלאים ממולא בתורה ויראה] שלומדים איזה מאות דפין גמרא עם תוס', ואינם יודעים רק מ"ש תוס' וא"ת וי"ל, אבל אינם יודעים המתיקות מה סברו בהקושיא ומה חידשו בהתוס', ואינם מרגישים אפילו טיפה מהם מחכמת ומתיקות התוס', ולהבדיל אלפי הבדלות בהחיצוניים, מעט החכמה שיש בהם, הוא מפורש בולט ומרגישים זאת תיכף ומיד, כי בהם אין שום נסתרות...

אהבת תורה

בכינוס למען לב לאחים אמר רבינו בתנ"ד: הרי ידוע המעשה עם ר' זלמאלע [אחיו של רבי חיים מוואלז'ין] שחזר פעם משנה אחת כל הלילה, ושאלו אותו האין הוא יכול לחזור כ"כ הרבה, ואמר כי אלמלא שיש מצוה ללמוד עוד, ה' יכול ללמוד כל החיים שלו משנה אחת.

ומסתמא לא רק שהוא נהנה מהחזרה, אלא חז"ל הרי אומרים במס' חגיגה (ט, ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למאה פעמים ואחד, שזה נקרא עובד ה' וזה נקרא לא עבדו!

א"כ מה שהוא לומד יותר, סימן שהוא מתלהב יותר באהבת התורה שיש בזה. ובודאי כי מה שיש לאדם יותר אהבת תורה, לא יכול להיות שלא יהי' טופח על מנת להטפח.

נמצא שכמה שלומדים יותר באותו ענין, יש בו יותר טופח על מנת להטפח, ועי"ז הוא מתלהב יותר באהבת תורה, ובזה הוא יכול יותר להשפיע, והיות וכאן רואים שאנשים השפיעו עד כדי כך [כמו שספרו קודם] מסתמא היה לאלו שהשפיעו כ"כ אהבת תורה, ומה אנחנו יכולים לומר כנגד זה, הרי זה הדבר הכי חזק.

והנה יש מצוות חוץ מלימוד התורה, ובשאר מצוות גם אם אחד לוקח למשל לולב ואתרוג, כמו שכתוב (סוכה מא, ב) שיקירי ירושלים היו הולכים עם זה כל היום, הרי אינו מקיים בזה מצוה, כי אחרי שנטל אתרוג ולולב פעם אחת יצא, ומה שעושה אח"כ זה רק חיוב מצוה, ולא מצוה. משא"כ בתורה כל מה שהוא אומר, אפי' אם חוזר את אותה המילה "אלף פעמים" יש לו מצוה, ולא רק שכל פעם זה מצוה, אלא זוהי עוד מצוה יותר גדולה, ועכשיו יש לו כ"כ אהבת תורה שבוער בלבו, ועי"ז הוא יכול לעלות את עצמו וגם את מי שנמצא על ידו, וזהו ההבדל בין תורה לשאר מצות.

נשאל רבנו: מהי הדרך לזכות לחשק התורה?

וענה בכת"י: מה שלומדים יותר מקבלים יותר חשק ללמוד.

העולם נהיה מזוכך ע"י לימוד התורה

שח הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, רבה של רמת אלחנן:

היום בבוקר הייתי אצל מרן ראש הישיבה שהיה אמור להגיע כאן ולצערנו אינו מרגיש כל כך טוב, ושאלתי אותו דברים שאם היינו זוכים והיה פה, היה צריך לדון בהם. שאלתי שתי שאלות: מה עושים עם תלמיד שאומר אין לי חשק ללמוד תורה, ושאלה יותר קשה: כששמים לב שתלמיד חסר באמונה.

מרן אמר לי כך: אמר לי מרן החזון איש זצוק"ל, אם ההורים והמלמדים המנווטים את האומה היהודית היו לומדים תורה 'לערנען', באמת, היו מסלקים את ההרהורים של אמונה שקיימים בעולם. העולם הוא מזוכך, אם לומדים תורה כמו שנכנסים לחדר ניתוח, שחייב להיות מזוכך ונקי מחיידקים. הרי אין מנקים את העולם? רק על ידי לימוד תורה שהיא אמת.

(סברי מרנ" ענייני חינוך)

כיצד היא הדרך להקנות אהבת תורה לתלמידים

נשאל מרן רבינו זצ"ל, איך ניתן להחדיר בבנים או בתלמידים את החשק ללמוד התורה, ובמיוחד בדורנו כאשר הרחוב הכ"כ פרוץ קורץ לעבר הצעירים ר"ל, וכפי שאנו שומעים רבות על בחורי ישראל שירדו מן הדרך ל"ע.

והשיב: ב"ה, איכשר דרא, כאשר עולם התורה והישיבות מתפתח וגדל באופן שלא שמענו כבר דורות רבים. כל תחילת זמן אנו מתבשרים על עוד ועוד ישיבות הנפתחות בכל רחבי הארץ וכן בחו"ל. וב"ה בכל ישיבה בכיוון ובשיטה שפיתחה לעצמה הם מצליחים לבחור בצוות מיומן של רמ"ם מוכשרים ומקצועיים, לצד היותם יראי ה' באמת העושים מלאכתם נאמנה ומשקיעים באופן הנעלה ביותר בתלמידים אהבת תורה ויר"ש.

הוסיף מרן ואמר: זכות גדולה זכה דורינו, כי בעבר היו חוגים מקרב שומרי תורה שלא שלחו את בניהם לישיבות, אלא שלחו את חלק מילדיהם לעבוד ולהביא טרף לכלכלת בתם, ולא היה מובן מאליו שבחורים נוסעים ללמוד לישיבות, אולם כיום השתנו הדברים מהקצה אל הקצה, כאשר גם אותם חוגים שולחים את בניהם רק לישיבות קדושות.

בדומה לזה, בדורות עברו היו כאלו, אף מקרב שומרי התורה, שלא רצו שבנותיהם יקימו את ביתם עם בני הישיבות, כאשר בן ישיבה היה שם נדרף לבטלן וכו'. אולם כיום ב"ה איכשר דרא, והשתנו הדברים, עד שאין בית מקרב שומרי התורה, ללא הבדל חוג ועדה, שאינו שואף שבנותיו יינשאו לת"ח, וזה נהיה הכבוד הגדול ביותר עבור כל המשפחה, דבר שלא היה מובן כלל בדורות הקודמים. א"כ לאור זאת בודאי שכאשר יש אורה מיוחדת של תורה, ומבחר כה גדול של ישיבות, וכל הסביבה והחברים מעוניינים ללמוד רק בישיבות, אז

מה לו לבחור לחפש ברחוב בתענוגי העולם הזה החולפים והולכים וכדמיונות שווא הם, ובפרט שבחור המסתובב ברחוב בעירו ובחוסר כל ירגיש מיד מנוה מהחברה אם לא יחזור ללמוד בישיבה.

דברים אלו של ראש הישיבה אמורים כלפי הכלל, שכיום ב"ה איכשר דרא, אולם הרי יש יחידים שלא מצאו טעם בתורה, ל"ע, ומחמת כן נשרו ברבות השנים מהדרך, ומסתובבים כיום ברחוב, ושרים תחת פתווי היצר, ה' ירחם. איך עלינו לראות להחדיר חשקת ואהבת תורה עם יר"ש בתלמידים לבל יאבדו טעמם בתורה וירדו מהדרך.

על כך ענה רבינו: שמדברים על חשקת התורה עם יראת שמים, בוודאי אי אפשר ל'הזריק' אהבת תורה ויר"ש בלבבות התלמידים, ומה העצה היחידה ליראת שמים?

ידוע שהמגיד מדובנא שאל את הגר"א זי"ע האין אפשר להשפיע על הציבור תורה ויר"ש. וענה לו הגר"א במשל: אם לאחד תהיה כוס גדולה ובצידה יש כוסיות קטנות, ורוצה שיתמלאו גם הכוסיות, כל זמן שהוא לא ממלא את הכוס הגדולה, לא שייך שיתמלאו ממנה הכוסיות הקטנות. רק אם הוא ממלא את הכוס הגדולה והיא עולה על גדותיה, זה גולש וממילא נשפך גם לכוסיות הקטנות. כך כל זמן שהאדם לא מלא באהבת תורה וביראת שמים, הוא לא יכול להשפיע. אם הוא רוצה להשפיע, צריך שהוא בעצמו יהיה גדול מאד ביראת שמים ובאהבת תורה, ואז יישפך ממילא גם על אחרים. ולכן עלינו לדעת כי אין כזה דבר ללמד סתם יראת שמים ואהבת תורה, אלא צריך שהמלמד והאב עצמו יהיה מלא וגדוש ביראת שמים, ואז יוכל לשפוך גם על התלמידים תורה ויר"ש שישפיעו עליהם באמת.

את זה אמר רבינו הגר"א למגיד מדובנא, וכך היא המציאות: מי שהוא ירא שמים באמת, לומדים התלמידים ממנו. ואם הוא רק ידבר על יר"ש, והוא עצמו לא כך, לא יישפך כלום ממנו לתלמידיו! ועל כן ראשית לכל עלינו לראות לבחור בתנ"ם ובישיבות מחנכים ורמ"ם הגדושים ומלאים באהבת תורה ויר"ש, ורק כך יוכלו להשפיע על התלמידים, וזה אחד הדברים שיוכל למנוע את התלמידים לצאת לרחוב הפרוץ.

(אחד השומעים)

חיזוק ללימוד תורה

רבינו ציטט מה שהובא בספרו עזי ומגיני (עמ' קנב) איתא בשם ר' אברהם אחי הגר"א, שאמר, שעבור רגע אחד של למוד התורה צריך לתת את כל הנאות עולם הזה, ואי אפשר כלל להודות להקב"ה על שנתן האפשרות באותו רגע בן לעסוק בתורה, ואם יתבונן האדם קצת ודאי ירגיש הנאה אשר אין כמוה בעולם, בכל קיום מצוה ולימוד התורה.

(צדיק כתמר יפרח)

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

עוצם ישיבת נר זרח עפולה גבעת המורה עפולה עילית ישיבת עפולה עלי 052-8990135 פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט מרכז העיר אבי עזרי כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771 קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243 קרית גת בבתי הכנסת: ביהמ"ד קרעטשניף קהילת בני תורה קרית מלאכי בכולל שעל יד הישיבה קרית שמונה 052-7136824 ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה רחובות 050-4101805 ישיבת מאור התלמוד כולל בר שאול לב לאחים רמתיים גבעה א' 052-7606491 ישיבת כפר חסידים 053-3136168 גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722 בביהכ"ס שבת אחים גבעה ג' 052-7171992 בנה ביתך בביהכ"ס היכל משה חולון חולון אביב מלון דבורה שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט תל ציון 052-7626880 (משפ' יהושע) תפרח 08-9924520 ישיבת תפרח-תושיה ניתן להשיג בבתי החולים: • בלינסון-שניידר • מעייני הישועה • תל השומר	קרית יובל 052-7639488 רובע היהודי ישיבת אש התורה רוממה בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) מרום הרים רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324 (דורוני) רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי שערי חסד 054-8498969 (קירט) פרמיאל ישיבת רנה של תורה לוד אצל ידידנו ר' דוד קם הי"ו מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבז' בית אבא מגדל עוז חפציבה 052-7143196 (דרמר) ישיבת כנסת יצחק בביהכ"ס המרכזי נאות הפסגה 052-7608620 קרית ספר בית הכנסת קהילת משך 053-3127555 בביהכ"ס קהילת קצוה"ח ברכפלד ישיבת מיר בביהכ"ס קהילת ר' עקיבא בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י גרין פארק ביהכ"ס בני הישיבות גבעה הדרומית בביהכ"ס זכרון משה מצפה רמון אצל ידידנו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו וצרת עליית הר יונה בביהכ"ס המרכזי ותיבות 054-8454356 (טרבלסי) ישיבת שחר שכי ותניה רמת אפרים 052-7664668 ביהכ"ס מנחם אברכים רח' גבע 25 054-8452828 (וייס) ישיבת עטרת מתתיהו 054-8479928 (סעידוב)	כולל איילת השחר טבריה קרית שמואל ביהכ"ס שמחת אריה טלז סטון 02-5335545 (כל בו אלן) ייבנים אצל ידידנו הר"ר יצחק איבגי הי"ו יסודות ביהכ"ס המרכזי ירוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788 (מיכאל) ירושלים בית וגן 02-6449498 (שעני) הפיסגה 46 בבתי הכנסת: אמשינוב מנחם אברכים בית ישראל ישיבת מיר 052-7677676 (לוי) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 גאולה 053-3172626 (אלה) חנות גל פז (מלכי ישראל) גבעת שאול זופניק בביהכ"ס אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820 הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה חניכי הישיבות-רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרס) מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן) מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ילין) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) בבתי הכנסת: בני הישיבות חניכי הישיבות מרכז מגן אברהם תורה ותפילה סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל סנהדריה ביהכ"ס פאג"י עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל	בית הכנסת הגדול דברי שיר היכל צבי רח' סירקין הליגמן הליכות חיים המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבז' (אוהל קדושים) רשב"י אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה סלבודקא פוניבז' קהילות יעקב קרית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49 פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא 30) במקוה בבתי הכנסת: מנחם אברכים (אבוחצירא 9) שכון ה' ביהכ"ס המרכזי כח"ס 052-7119064 כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזער) ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455 (חסידים) בביהכ"ס צא"י טבעון בביהכ"ס קדושי השואה	אופקים 052-7635246 (סמיר) בבתי הכנסת: קיותי שיויתי נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים אלעד 054-8415551 (הופנר) אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד בבתי הכנסת: דרך החיים מאור שרגא אחיעזר אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 054-8454846 (וינגרטן) רובע ז' 052-7668323 (מונק) רובע ט' 077-7656779 (בלומנטל) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לשרים רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797 יפה נוף 054-8488951 (וקסלר) רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו פיתר גבעה א בביהכ"ס אשכנז זכור לאברהם ישיבת הר"ן קרלין גבעה B בבתי הכנסת: בני הישיבות ורכי תורה מנחם אברכים בית דגן אצל ידידנו ר' יוסף מוצרי הי"ו בית חלקיה 050-4156578 (מן) ישיבת שערי שמועות בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) בבתי הכנסת: אוהל לאה (רח' פרדו) אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אהרון רח' רדק בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא
---	--	---	---	--

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

